

Aalborg Universitet

AALBORG UNIVERSITY
DENMARK

Det anbragte barn

en debatbog om anbringelser af børn og unge uden for eget hjem

Kildedal, Karin

Publication date:
1996

Document Version
Også kaldet Forlagets PDF

[Link to publication from Aalborg University](#)

Citation for published version (APA):
Kildedal, K. (1996). *Det anbragte barn: en debatbog om anbringelser af børn og unge uden for eget hjem*. Dafolo Forlag A/S.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal -

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at vbn@aub.aau.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

INDHOLD

Forord 11

Indledning 13

Kapitel 1 17

Problemerne på anbringelsesområdet i dag 17

- Baggrundsforståelse 17
- På familieplejeområdet 18
- På institutionsområdet 19
- Øvrige døgnforanstaltninger 20
- Generelle problemer 21

Kapitel 2 23

Den historiske udvikling 23

- Danmark de sidste 500 år 23
- Udviklingen fra 1950 26
- Debat og initiativer i 80'erne og 90'erne 27
- Sammenfattende - den historiske udvikling 29

Da et børnehjem var et hjem - et eksempel 31

- Sammenfattende - udviklingen på institutionsområdet 35

Familieplejeområdet - et eksempel på specialisering 36

- Sammenfattende - udviklingen på familieplejeområdet 38

Kapitel 3 39

Forberedelse og baggrund for undersøgelsen En menneskelig opvækst? 39

- Overvejelser og indfaldsvinkel 40
- Præsentation af de interviewede 43

Familiemæssige og sociale baggrund 47

- De voksnes misbrug af alkohol eller euforiserende stoffer 48
- Fysiske og psykiske overgreb 48
- Den fraværende far 49
- De negative følelser for mor 50
- Omverdenens betydning 51
- Sammenfattende - familiemæssige og sociale baggrund 52

Kapitel 4 53

Den første anbringelse 53

- Gennemgang af første anbringelse 54
- Sammenfattende - den første anbringelse 57

Forberedelse til anbringelse 59

- Ikke at blive talt med 59

Ikke at huske	60
At få sin historie med sig	60
Den smertelige adskillelse	61
Positive oplevelser	62
Sammenfattende - forberedelse til anbringelse	62

Om at være anbragt på døgninstitution 63

De voksnes betydning	63
Negativ betydning	63
Positiv betydning	70
Andet af betydning	74
Sammenfattende - om at være anbragt på døgninstitution	75

Om at være anbragt i familiepleje 76

Negative oplevelser	77
Positive oplevelser	79
Plejelønnens betydning	81
Anbragt hos biologisk familie	82
Sammenfattende - om at være anbragt i familiepleje	84

Sagsbehandlerens rolle 85

Hvornår opleves det som en hjælp at have en sagsbehandler?	87
Sammenfattende - sagsbehandlerens rolle	88

Kapitel 5 89

Kontakt under og efter anbringelsen 89

Kontakt til biologisk familie under anbringelsen	89
Kontakt til anbringelsesstederne i dag	90
De selvvalgte voksne fra netværket	91
Hvem har præget mest?	92
Sammenfattende - kontakt under og efter anbringelsen	94

Konsekvenser af opvæksten 94

Ikke nogen særlige	95
Fortrinsvis positive	95
Fortrinsvis negative	96
Sammenfattende - konsekvenser af opvæksten	98

Er du tilfreds med dit liv i dag? 99

Sammenfattende - Er du tilfreds med dit liv i dag?	100
--	-----

Sammenfattende - undersøgelsens resultater 101

Kapitel 6 105

Mødet med de professionelle 105

Uddannelse af socialrådgivere 106

Vanskeligheder i socialrådgiverens rolle	109
Sammenfattende - uddannelse af socialrådgivere	110

Uddannelse af pædagoger 110

Vanskeligheder i pædagogens rolle	112
Problemerne i pædagogernes verden	115
Sammenfattende - uddannelse af pædagoger	116

Pædagogens/omsorgspersonens rolle i familieplejen 118

Kapitel 7 121

En indskudt bemærkning 121

Kapitel 8 127

Resultaterne af andre undersøgelser 127

- Bodil Grønhøj og Vita Pruzan. "Idealer og praksis". 1974 127
- Mogens Kjær Jensen. "Børn og døgninstitutioner". 1979 128
- Mogens Nygård Christoffersen. "Familieplejen". 1988 129
- Per Guldberg m.fl. "Anbring mig ordentligt". 1991 130
- Erik De Place Andersen og Lykke Wagner. "Et møde med
18 unge, der blev tvangsfjernet i Odense Kommune". 1992 131
- Mogens Nygård Christoffersen.
"Anbragte børns livsforløb". 1993 132
- Janne Jørgensen og Lis Brønholdt. "Sådan er det at være Plejebarn"
Specialeopgave på den sociale kandidatuddannelse 1995 132
- Therese Münster og Annie Schmidt.
"Undersøgelse af familier med børn anbragt
uden for hjemmet i Københavns Kommune". 1995 133
- Karen Zobbe. "Hvad kan vi lære af familierne selv". 1993 134
- Sammenfatning og kommentarer til andre undersøgelser 135

Kapitel 9 137

Psykologiske overvejelser om arbejdet med anbragte børn 137

- Udvikling af kontaktevne 137
- Omsorgssvigt 140
- Børn og kriser/adskillelse 142
- Sammenfattende - psykologiske overvejelser
om arbejdet med anbragte børn 145

Kapitel 10 147

Lovgrundlaget for arbejdet med anbringelser 147

- Om bistandsloven 1976 147
- Kontinuitet 147
- Helhedssyn 148
- Undersøgelser 148
- Om handleplanen 149
- Sammenfattende - lovgrundlaget for arbejdet med anbringelser 150

Kapitel 11 151

Forslag og krav til, hvordan dette arbejde kunne organiseres 151

- De udøvende faggrupper 151
- Den ideelle anbringelse 153
- Kommentarer til "den ideelle anbringelse" 155

Afsluttende kommentarer 157

Efterskrift 159

Litteratur 161

Stikordsregister 165

FORORD

Denne bog handler om børn, der vokser op et andet sted end hjemme hos deres forældre. Enten fordi deres forældre har givet op og har bedt socialforvaltningen finde et andet sted til deres barn, eller fordi de sociale myndigheder har tvangsfjernet barnet.

Hensigten med bogen er at bidrage til en debat om arbejdet med anbringelser af børn. Hvordan det foregår i dag, hvilke problemer der er i det, samt give nogle bud på, hvordan de kan løses.

Bogen bygger blandt andet på et forskningsprojekt En menneskelig opvækst?, jeg udførte i perioden oktober 1994 til december 1995, hvor jeg interviewede 20 voksne, der havde tilbragt hele eller dele af deres barndom på institution eller i familiepleje.

Desuden bygger bogen på de 18 års erfaring, jeg har i arbejdet med anbringelser af børn i familiepleje, og de tanker og overvejelser jeg gjorde mig i disse år, enten alene eller sammen med mine kolleger.

Endelig har jeg i bogen inddraget de diskussioner, jeg er stødt ind i, efter mit forskningsprojekt blev færdigt. Resultaterne af projektet blev diskuteret en del i medierne, og det resulterede i en række henvendelser fra forskellig side og ønsker om min medvirken i undervisning, debat, foredrag samt interview i adskillige aviser, på tv og i radioen. Jeg blev i disse måneder meget klogere på, hvad problemerne inden for området anbringelse af børn, handler om. Disse diskussioner og tanker har jeg inddraget i bogen.

Jeg siger tak til alle, jeg har mødt på min vej, for den inspiration, disse diskussioner og synspunkter har givet mig - både de, der var enige med mig, og de, der var uenige.

Slutteligt skal anføres, at dette ikke er et anklageskrift, men en debatbog!

“Den enkelte har aldrig med et andet menneske at gøre, uden at han holder noget af dets liv i sin hånd. Det kan være meget lidt, en forbigående stemning, en oplagthed, man får til at visne, eller som man vækker, en lede man uddyber eller hæver. Men det kan også være forfærdende meget, så det simpelthen står til den enkelte, om den andens liv lykkes eller ej.” (K.E. Løgstrup, “Den etiske fordring”, 1956)

Karin Kildedal 1996

INDLEDNING

I 1978 blev jeg ansat i Nordjyllands Amts Plejeformidling i en lille gruppe af socialrådgivere, der udelukkende arbejdede med anbringelse af børn i familiepleje. Jeg overtog et antal sager, der alle stammede fra den gamle Plejehjemsforening, som var blevet ført med over i amtet i 1976, da Plejehjemsforeningen i Nordjyllands Amt blev nedlagt.

Det var kendetegnende for de fleste af disse anbringelser, at børnene var anbragt ude på landet hos bønder og andet godtfolk, og plejefamilierne havde det til fælles, at luften var frisk, mælken rå og god og folkene kærlige. Der var en mutter med et stort skød, en fatter med pibe i munden og en forhutlet plejeunge i kølvandet. Et andet kendetegn var, at mange af disse børn ikke havde kontakt med deres biologiske forældre, for, som plejeforældrene fortalte mig, de havde fået besked på ikke at gøre noget for at holde kontakten ved lige, fordi man mente, at det nok var bedst, at barnet glemte, hvor det kom fra. Man mente, at det kun var skadelige påvirkninger, barnet kunne hente der.

Samtidig var jeg med til at tømme de nordjyske institutioner. Ved bistandslovens ikrafttræden i 1976 havde amterne overtaget institutionerne, og det betød en ny kurs. Indtil da var et børnehjem et hjem, hvor man blev anbragt og blev, til man kunne klare sig selv. Eller man flyttede frem og tilbage mellem sit biologiske hjem og børnehjemmet. Når mor i perioder var ædru og kunne klare det, var man hjemme, og når mor var fuld og på druk, var man på børnehjem. Det skulle være slut. En institution blev nu et sted, hvor man skulle være i en afgrænset periode, maksimalt to år, derefter skulle man enten hjem eller i familiepleje. Jeg anbragte dengang børn, der havde været på børnehjem op til 10-12 år, og som aldrig havde oplevet en normal familie. Svært var det, men det blev gjort, og i visse tilfælde lykkedes det, og i andre gik det rent i kage, med nye anbringelser til følge.

Anbringelsesområdet og udbuddet af anbringelsessteder var i rivende udvikling. I slutningen af 70'erne var jeg med til i Plejeformidlingens regi at etablere den første professionelle familiepleje i Nordjyllands Amt. En professionel familiepleje blev defineret som:

“En familie, hvor den ene part har en relevant uddannelse i forhold til barnets problemer. Hvor den part, der er ansat, udelukkende skal tage sig af dette barn og får en løn, der svarer til en pædagogløn.”

Baggrunden var, at mange pædagoger var uenige i den stive og firkantede behandlingsform, der var på vore behandlingshjem, og mente, at behandlingsarbejde kunne udføres bedre og mere nænsomt i familieregi. Vi professionelle anbringere var enige og gik for fuld kraft i gang med at hjælpe med at få dette arbejde op at stå. Der kom hurtigt flere og flere professionelle familieplejere til, og samtidig voksede antallet af socialpædagogiske kollektiver - endnu en ny form for anbringelsessted. Opholdssteder, hvor de voksne boede sammen med børnene eller de unge og havde ideologiske holdninger om ligeværdighed og samvær døgnnet rundt.

Socialpædagogernes Landsforbund (SL) gik ind i området og organiserede familieplejerne - både de professionelle og de almindelige - og diskussionerne gik livligt om lønforhold, arbejdsforhold, ferie, aflastning og krav om det ene og det andet.

Udviklingen gik hurtigt, og vi “anbringere” kæmpede sammen med og for de professionelle familieplejere for at få forholdene i orden.

I begyndelsen af 90'erne begyndte jeg at få kvaler. Jeg begyndte at spørge mig selv, om grundideen i familieplejebegrebet var ved at smuldre? Jeg mødte professionelle familieplejere, der, efter min mening om børns opvækst, havde nogle holdninger, som gjorde, at de var for firkantede og for professionelle - og var mere fokuserede på at “behandle på” barnet, end på at bruge familien som bærende idé og “helende kraft” i arbejdet. Jeg syntes, at den professionelle familiepleje i visse tilfælde mere lignede et “mini-minibehandlingshjem” end en familie. Jeg overvejede, om vi var gået for vidt i vores anbringelser! At vi

måske ikke skulle anbringe de dårligst fungerende og mest skadede børn i familiepleje. At det måtte være pinefuldt for et tidligt følelsesmæssigt skadet barn at være vidne til nogle følelser mellem familiens medlemmer, som de ikke selv var i stand til at få, give eller modtage, og derfor ikke kunne blive en del af. Jeg syntes, at det måtte være slemt at være et barn i en plejefamilie og blive sendt "i aflastning" hver anden weekend, fordi familien gerne ville have fri til dem selv og deres egne børn og så videre og så videre. Essensen i mine tanker var spørgsmålet:

Kan man overhovedet have et professionelt forhold til et barn?

Med andre ord, jeg var blevet betænkelig ved den udvikling, jeg selv havde været med til at starte, men turde ikke sige det højt af skræk for at blive udråbt som fortidig, fagforeningsfjendsk, uprofessionel og sentimental, når jeg kunne finde på at tænke og sige sådan.

Jeg kunne dog ikke stoppe mylderet af tanker og spekulationer. Der var ingen vej udenom. Jeg måtte gøre noget. Jeg måtte tage det alvorligt. Det var drivkraften til, at jeg i 1993 gik i gang med det forskningsprojekt, der kom til at hedde En menneskelig opvækst? Jeg besluttede mig for at spørge dem, det handlede om, og kun dem! Jeg ville tale med voksne, der havde været anbragt, og ikke tale med en eneste professionel.

Jeg var på det tidspunkt i gang med en kandidatuddannelse på Aalborg Universitet, der satte mig i stand til under kvalificeret vejledning at udføre et sådant arbejde. Så der var ingen undskyldning for at lade være. I gang kom jeg, færdig blev jeg, og nu går jeg på banen med alle mine synspunkter.

Jeg har bygget bogen op på følgende måde:

Første kapitel handler om de problemer, jeg mener, vi har på anbringelsesområdet i dag. Andet kapitel giver en historisk redegørelse for, hvordan anbringelsesarbejdet har udviklet sig gennem de sidste 500 år. Desuden forefindes der et eksempel på et børnehjems udvikling gennem dette århundrede, og endelig et eksempel på specialisering af familieplejeområdet. Tredje, fjerde og femte kapitel gennemgår resultaterne af undersøgelsen En menneskelig opvækst? Sjette kapitel omhandler en diskussion af den professionelle rolle i forhold til anbragte børn, hvilke dilemmaer og problemer der er. Syvende kapitel er blevet en indskudt bemærkning om debatten og tankerne, siden min undersøgelse blev færdig. Ottende kapitel giver en kort gennemgang med kommentarer af andre undersøgelser lavet på dette felt. Niende kapitel inddrager forskellige psykologiske overvejelser i forbindelse med anbragte børn. Tiende kapitel giver en kort gennemgang af de regler, der er gældende lovgivningsmæssigt, og elvte kapitel beskriver mit bud på, hvordan dette arbejde bør udføres.

Jeg gør opmærksom på, at navne på de interviewede er opfundet af mig, og således ikke er de rigtige navne.

KAPITEL 1

Problemerne på anbringelsesområdet i dag

Jeg vil i dette kapitel redegøre for, hvilke problemer jeg mener, der er de væsentligste inden for området i dag.

Baggrundsforståelse

At anbringe et barn uden for hjemmet er en meget kompliceret proces. Jeg har arbejdet med dette dag ud og dag ind i 18 år, og det tog mig og min gruppe flere år at få udviklet en metode, der fik mig til at føle mig nogenlunde sikker på, hvad jeg gjorde. Det kræver en rutine, som det tager lang tid at oparbejde. Jo mere man arbejder med anbringelser af børn i familiepleje, jo sværere bliver det, fordi man efterhånden lærer alle faldgruber at kende. Det var sådan, jeg selv oplevede det. Jeg havde i de første år utallige overvejelser om, hvad der nu var det rigtige i forhold til det enkelte barn. Jeg husker dage, hvor jeg konstant spekulerede på en bestemt anbringelse, fordi jeg følte mig usikker på, om jeg havde vurderet rigtigt, samt min dårlige samvittighed, hvis det viste sig, at jeg havde taget fejl, og barnet ikke trivedes.

Jeg husker for eksempel, hvor svært det var at skulle finde mod til grundig undersøgelse af plejefamilierne, der alle var ressource-familier og nogle gange familier med høj status, enten uddannelsesmæssigt eller på andre måder. Det tog tid at lære at tage sin autoritet på sig og turde gå bag familiens måde at opdrage børn, hvordan de havde det med hinanden, hvilke holdninger de havde til familier med problemer osv., for ikke at tale om, når jeg nogle gange blev nødt til at sætte spørgsmålstejn ved, om de var egnede til at have et plejebarn i deres familie. De familier, der gerne vil have børn i familiepleje, er familier, der ikke plejer at få afslag, men tværtimod forventer, at tingene bliver, som de ønsker. Det er derfor ikke nogen let sag at nå frem til et afslag, og der skal velunderbyggede argumenter til.

I forhold til barnet skal man kunne vurdere dets behov, have grundigt kendskab til børns udvikling og fejludvikling, vide hvad forskellige diagnoser kan betyde i forhold til det at omgås barnet, have oceaner af tid til at koordinere og inddrage relevante personer omkring barnet, kunne yde direkte krise-/adskillelseshjælp til barnet, være trænet i at tale med et barn, der ikke er vant til at blive talt med, et barn som ikke har grund til at have tillid til voksne, og som slet ikke er vant til at skulle formulere sig.

I forhold til plejefamilie/opholdssted skal man have træning i at undersøge dets egnethed, have træning i at matche barn og familie/opholdssted, i at give supervision på et højt niveau til plejeforældre/pædagoger, der ofte har arbejdet med børn gennem en årrække samt have mod til at tage autoriteten på sig, når det er nødvendigt at kræve en ændret holdning af hensyn til barnet. Man skal have tidsmæssige ressourcer til at komme hos familien ca. hver 5. uge efter anbringelsen, og til at koordinere og deltage i nødvendige møder med andre fagpersoner. Til tider skal man yde supervision/vejledning til eksempelvis en børnehave, en skole og lignende. Man skal kunne indgå i samarbejdet med de biologiske forældre om samvær med barnet. Erfaringen viser, at det er alt for svært for ikke at sige umuligt at være den, der både skal påtage sig at være "advokat" for barn og plejefamilie og samtidig være det for forældrene.

Sidst, men ikke mindst, er det af to årsager nødvendigt at være i et fagligt miljø med andre, der beskæftiger sig med anbringelser: Dels for selv at kunne få supervision i dette meget komplicerede arbejde, dels for at have et tilstrækkeligt stort udbud af plejefamilier for at kunne vælge den rigtige familie til lige netop det barn. Desuden er det hensigtsmæssigt, at plejeforældre tilbydes et miljø, i form af kurser og lignende, hvor de kan møde andre, og hvor de kan få mulighed for at udvikle sig fagligt.

På familieplejeområdet

Arbejdet udføres af ansatte i kommunerne, der ikke har ressourcer nok eller uddannelse og erfaring til det, og derfor ikke har en jordisk chance for at leve op til lovgivningens krav og intentioner. Hverken når det gælder viden og uddannelse til at lave det meget komplicerede anbringelsesarbejde, eller når det gælder

tid og uddannelse til at give supervision på det niveau, der er nødvendigt i forhold til specielt de professionelle familieplejere.

Et af de største problemer inden for familieplejeanbringelserne består således efter min opfattelse i, at det er umuligt for en socialrådgiver/sagsbehandler i en kommune umiddelbart at være kvalificeret til dette arbejde udelukkende på baggrund af en bred grunduddannelse som socialrådgiver eller socialformidler. På ingen af disse uddannelser undervises de studerende tilstrækkeligt i de faglige discipliner, der er nødvendige for at udføre denne funktion. Det er desuden i de fleste kommuner meget vanskeligt at arbejde med anbringelsessager, fordi der ikke er så mange anbringelser, som det er nødvendigt for at opnå rutine for den enkelte sagsbehandler. Det er ganske enkelt urimeligt at forvente dette af en socialrådgiver, der også ofte er så presset af sine øvrige forpligtelser, at det heller ikke er muligt at sætte al den tid af, der er nødvendig.

På institutionsområdet

På institutionsområdet gælder, at processen op til anbringelsen er vigtig for forældre og barn. Erfaringer viser, at institutionsområdet er umådeligt svært at styre. Det er et dyrt og på mange måder ufleksibelt apparat. Når der er for mange pladser, nedlægges institutioner, fordi det er for dyrt at have tomme institutioner, og når der så bliver pres på igen, er det alt for langsommeligt at skulle oprette nye institutionspladser, med det resultat, at de børn og unge, der skal anbringes, måske bliver "presset" ud i alternative foranstaltninger, der ikke er ideelle for dem. Nogle gange med nye nederlag til følge, når det så går galt. Institutionsapparatet er generelt for stift og ufleksibelt indrettet.

Den undersøgelse, jeg har forestået i 1995, samt andre undersøgelser, bl.a. Mogens Kjær Jensens i 1978, viser, at mange institutionspædagoger opleves "professionelle" på en negativ måde i forhold til den anbragte, og at nogle institutioner er "firkantede" og "ufleksible". Der mangler mere atmosfære af "hjem". De gamle institutionstyper havde det kendetegn, at de virkede mere "hjemlige". Vi har bortkastet de værdier, der lå i de gammeldags børnehjem, måske uden at tænke på, hvordan det bedste af den kultur kunne videreføres. Kan nogle af de positive værdier genoptages, og i så fald hvordan? Måske kunne det lade sig gøre ved at eksperimentere med andre arbejdsformer og mere fleksible arbejds- og mødetider. Dette må diskuteres i organisationsmæssig sammenhæng.

På baggrund af ovennævnte undersøgelsers resultater bør indholdet i de forskellige institutionstyper diskuteres. De professionelle skal diskutere og vælge, hvilken holdning man som pædagog på en døgninstitution bør have. Diskussionerne bør blandt andet gå på, hvilken form for følelsesmæssig tilknytning og involvering der bør være til stede mellem barnet og de voksne, og hvordan man skaber mulighed for en sådan tilknytning.

Øvrige døgnforanstaltninger

I mange år hed området med socialpædagogiske kollektiver "alternativområdet". I dag kan man spørge sig selv, hvori det alternative består? I starten var området klart et alternativ til de etablerede institutioner, startende i en bevægelse, der kaldte sig "de kollektive børne- og ungdomsmiljøer", der på et møde i 1975 beskrev deres arbejdsmodel på følgende måde:

"... arbejdet og den øvrige tilværelse på stedet er kollektiv. Dvs. med fælles økonomi, ingen individuelle privilegier, fælles ansvar og arbejdsopgaver, fælles beslutninger. Den enige gruppe er den højeste myndighed. Vi udvikler os gennem fælles arbejde og liv." (Jeppe Gustavson, 1981)

Skellet mellem "klient"/barn/ung skulle nedbrydes mest muligt, og der skulle satses på ligeværdigt fællesskab.

Denne model blev bredt ud over hele landet og var i mange tilfælde et godt alternativ til mere traditionelle institutioner, der havde personale, som arbejdede inden for de aftalte arbejdstider og kom og gik efter disse.

De seneste år har mange opholdssteder inden for det såkaldte "alternativområde" udviklet sig til at ligne det etablerede til forveksling på den måde, at også her bor de ansatte uden for institutionen og kommer på arbejde og går igen. Det alternative består i dag oftest kun i, at disse opholdssteder har nogle andre muligheder i deres budgetter end de etablerede institutioner og derfor kan skabe alternative måder at arbejde på. En del steder er en slags mellemform: Et opholdssted, hvor der bor et par sammen med

børnene, og resten af personalet kommer i vagtordning. Denne type opholdssted kan godt sammenlignes med de gamle børnehjem, hvor forstanderparret, dengang kaldt plejemor og plejefar, boede på stedet.

I dag skal alle opholdssteder godkendes af kommunen, i modsætning til tidligere, hvor amtet skulle godkende opholdsstedet, når der var tale om mere end fire børn/unge.

Dette har efter min mening skabt nye problemer. Det er svært for en kommune med f.eks. et enkelt opholdssted at have den fornødne kvalificerede ekspertise til at undersøge et opholdssted på en tilstrækkelig grundig og kvalificeret måde, inden socialudvalget skal træffe beslutning om godkendelse af målgruppe og takst. Derfor risikerer man, at der i dag bliver godkendt opholdssteder, der ikke er tilstrækkeligt undersøgt, og som ikke har et tilbud til barnet/den unge, der er tilfredsstillende til de børn og unge, der bliver anbragt, samt at taksten kan være i uoverensstemmelse med tilbuddet.

Generelle problemer

Rent faktisk ved vi i dag, at området med anbringelser af børn og unge ikke fungerer, som det skal. Senest har socialminister Karen Jespersen bedt Socialforskningsinstituttet lave en undersøgelse for at finde ud af, om det fungerer. Efter min mening har man længe vidst, at det ikke gør. Sidst (1990) har Bjarne Hjort Andersen, Socialforskningsinstituttet, udarbejdet et notat om kommunernes brug af handleplaner, der viser, at der kun bliver lavet handleplaner i forbindelse med ca. halvdelen af anbringelserne.

Vi bør have en diskussion og nogle mere klare retningslinier omkring, hvilket værdigrundlag eller menneskesyn, vi forlanger hos de mennesker, der arbejder med disse børn, uanset om det er i familiepleje eller institutioner. Kan man have et professionelt forhold til et barn? Og hvis man kan, hvilken "form for professionalisme", menneskesyn og værdigrundlag vil vi da have?

Der er problemer med det tværfaglige arbejde i disse sager. For at få det tværfaglige arbejde til at fungere kræves der diskussioner og nye måder at agere på. I nogle tilfælde er lærere, pædagoger og andre, der er omkring de svagest stillede børn og unge, for sent ude med at blande socialforvaltningen ind i forhold til et barn. Senere i forløbet, når barnet er anbragt, kniber det også af og til med at få dette tværfaglige samarbejde til at fungere på en måde, så de forskellige fagligt implicerede voksne arbejder efter samme mål.

Måske handler problemerne om, at vi ikke har taget konsekvensen af og diskussionen om en udvikling, der er gået for stærkt, hvor der er lavet for lidt forskning, og hvor man ikke bruger den forskning, der rent faktisk er lavet. Hvor arbejdet med anbringelser er i klemme i en generel decentraliseringstanke for et område, som er uegnet til decentralisering. Jeg vil i et senere kapitel vende tilbage til denne problematik og andre undersøgelser, der underbygger min opfattelse af denne påstand.

KAPITEL 2

Den historiske udvikling

Jeg har en idé om, at måden, vi handler på, nogle gange har historiske rødder, der sidder dybt i os, uden vi er helt bevidste om det. Hvis vi vil ændre eller gøre op med fortidens spøgelse, er vi nødt til at kende dem. Jeg vil derfor i dette kapitel kort gøre rede for den udvikling, der har fundet sted gennem de sidste 500 år, og hvilken rolle jeg mener, den spiller i dag.

Danmark de sidste 500 år

Der har været skiftende holdninger til, på hvilken måde man skulle hjælpe børn, der ikke kunne forsørges af deres forældre. I 1500-tallet og mange år frem var holdningen præget af den tankegang, at børnene var vanartede, og som følge deraf var behandlingen af dem afstraffelse. Børn blev ikke set som børn, og der var ingen forståelse for den aldersmæssige udvikling. I barndommens historie var der ingen barndom. I middelalderen var der ikke noget begreb, der hed barndom. Børnene var en integreret del af de voksnes verden, de var ens klædt, sov sammen, spiste sammen og arbejdede og legede i landsbyens fællesskab. Beskrivelser som disse giver den franske idéhistoriker Philippe Aries', og samme mangel på barndom var formentlig også tilfældet for børnene i Danmark.

I Danmark regerede Christian I fra 1448 til 1481, og han fik af paven lov til at oprette et såkaldt Helligåndshospital i København. Her kunne hittebørn og børn født uden for ægteskab optages vederlagsfrit. En slags børneforsorg var hermed etableret for de børn, der var heldige at blive optaget her. På det tidspunkt var den katolske tro og tankegang den fremherskende i Danmark, og opholdet finansieredes gennem salg af "afladsbreve". Det var således kirken og folks "synder" og efterfølgende dårlige samvittighed, der betalte for børnenes ophold.

Efter at protestantismen omkring 1536 havde sejret her i landet, blev de områder, paven og katolikkerne havde rådet over, lagt ind under kongen. Christian IV grundlagde på denne baggrund i 1605 det såkaldte "Børnehus" i København. Børnehuset var egentlig fra starten beregnet til at skulle være et tugthus for voksne, oprettet for hjemløse, voksne tiggere og løsgængere, der, siden reformationen havde afskaffet kirkens forsørgelsesfunktion, var blevet et problem for borgerne og myndighederne. Men børnene levede på gaden, når de ikke var en del af et socialt fællesskab. Med de voksne fulgte derfor en del børn, og det blev starten på Børnehuset. Formentlig skete der det, at man fandt ud af, at børnene var en bedre arbejdskraft end de voksne, og derfor begyndte man ligefrem at hverve børn. I 1610 gik der således besked ud til lensmændene om at sende børn til anstalten, og derefter var det næsten udelukkende børn, der blev brugt til tvangsarbejdet.

I 1619 var Børnehuset lukket i nogle år på grund af en voldsom epidemi (pesten) i Danmark. Men i 1620 var der igen aktivitet i huset. Blandt andet fik lensmændene i Nørrejylland ordre til at samle flest mulige børn op i alderen 12-14 år og sende dem til København. I 1621 viser et mandtal i tugthuset, at der var 259 "lemmer" i anstalten, heraf mindst 225 børn. Reglementerne fra 1621 vidner om, at det egentlig var hensigten at behandle børnene rimeligt. Der står angivet, at børnene skulle have god forplejning og modtage undervisning i en halv times tid hver dag. De sidste store udskrivninger af børn til Børnehuset menes at være foregået i 1638 og 1639. Børnehuset eksisterede i 45 år. Det blev solgt og lukket efter Christian IVs død.

Der opstod efterhånden flere børnehuse rundt omkring i Danmark, og foruden dem fandtes der "rapshuse", beregnet for tiggere, forbrydere og vanartede drenge over 14 år. Desuden kunne børn indsættes i tugthuse landet over. Børnene blev i disse år fortsat brugt til hårdt arbejde, hvis de da ikke bare blev indsat i tugthus. Der har kun i meget ringe grad været forståelse for, at børn har særlige behov i forhold til deres psykiske eller kundskabsmæssige udvikling. At bruge børnene som billig og effektiv arbejdskraft har således været baggrund for den tids sociale foranstaltninger.

I 1708 kom der regler for arbejdet med de fattige og hjemløse børn. Fattigvæsenet skulle tage sig af dem. De lokale fattigvæsener fik besked på at oprette børnehuse. I 1727 blev det første "vajsenhus" oprettet, og i 1753 kom det første "opfostringshus". På dette tidspunkt begyndte man så småt at se på børn som børn, der skulle have en anderledes behandling end voksne. Børnene skulle have fuldt ophold og skoleundervisning. Der blev dog stadig knyttet forskellige former for produktion til disse steder.

Ideen om familiepleje kommer efterhånden ind i billedet. Retningslinierne var, at små børn under seks år skulle anbringes i pleje hos godtfolk, indtil de kunne komme i lære. Børn over seks år skulle indsættes i børnehuse, og når de fyldte 14-15 år, skulle de sættes i lære.

Selvom forholdene var ved at ændre sig til det bedre for børnene, var det fortsat tidens opfattelse, at børnene meget tidligt var at anse for arbejdskraft. Fra omkring 1750 blev det almindeligt, at proprietærer kunne få børn fra børnehuse, og indtil børnene nåede den arbejdsdygtige alder af ni år, skulle proprietærerne oven i købet have løn for at opfostre dem. Mange steder holdt man ligefrem offentlig licitation over børnene.

Private bevægelser i Danmark begyndte at interessere sig for denne gruppe børn. I 1837 blev der i København stiftet en forening: "Foreningen af 1837 til forsømte børns frelse". Foreningen oprettede institutioner, der blev brugt til at have børnene i kortere eller længere tid med henblik på en vurdering af muligheden for placering i en plejefamilie, og indtil det kunne ske da at afrette dem mest muligt. "Foreningen af 1837 til forsømte børns frelse" blev senere slået sammen med en del andre private foreninger med samme formål og i 1894 samlet i "De danske Plejehjemsforeninger". I dag er denne forening omdøbt til "Familieplejen i Danmark". Den spiller stadig en væsentlig rolle i arbejdet med at anbringe børn i familiepleje. Det var foreningens holdning og princip, at ingen af børnene skulle blive i København. Plejehjemmene skulle ligge på landet, helst i Jylland. Det var resterne af denne opfattelse, jeg stødte på, da jeg startede mit arbejde med anbringelser i 1978, og på den måde mærkede jeg, hvordan historiens vingesus bæres videre fra generation til generation.

Diskussionen om anbringelse i familiepleje eller på institution gik livligt igennem årene. Det viste sig, at det blev sværere at finde ordentlige plejefamilier til børnene, og efterhånden var det kun fattige husmænd, der tog børn i pleje for at få en billig arbejdskraft. Nogle af børnene endte efter bitre erfaringer her på opdragelsesanstalt. Der kom efterhånden fortalere for, at børnene skulle på opdragelsesanstalt i stedet for i pleje. Der blev dog fortsat anbragt mange børn hos plejefamilier, men ingen interesserede sig for alvor for, hvad der skete med dem. I 1888 kom en lov om tilsyn med plejebørn. Den kom efterhånden til at betyde forbedring for plejebørnene, idet børnene nu skulle undergives tilsyn, indtil de var 14 år.

I oktober 1905 kom børneloven. Med den blev der indført en værgerådsinstitution. Af loven fremgik det blandt andet, at det var Statens opgave at tage sig af børnene, og at den besluttende myndighed skulle henlægges til værgerådene i kommunerne. De eksisterende private institutioner skulle godkendes af Staten for at kunne modtage børn mod betaling fra det offentlige. Den private godgørelse som væsentligste grundlag havde hermed formelt udspillet sin rolle. Men systemet byggede stadig i vidt omfang på det private initiativ, idet det fortsat var private organisationer og personer, der tog initiativ til oprettelse af institutionerne. Forskelligt fra før var, at man nu kunne blive godkendt og få penge fra statskassen i stedet for selv at skulle skaffe penge gennem private velgøringskanaler.

I 1922 blev lov om værgerådsforsorg vedtaget. Tidligere anvendtes ordene "forbryderiske" og "vanartede børn". De blev fjernet, og ord som "at have en særlig vanskelig karakter" eller "at have udvist slet opførsel" blev sat ind i stedet. Alt sammen udtryk for en ændret forståelse af børnene.

Lov om offentlig børneforsorg blev vedtaget i 1933, og hele området blev overordnet overdraget til Socialministeriet. Begrebet Børneværn kommer ind på dette tidspunkt. I slutningen af 30'erne rejste der sig kritik af børneforsorgen. Kritikken gik på, at det var blevet en forretning for private personer at drive opdragelseshjem, og at dette blandt andet betød, at man beholdt eleverne for længe, fordi de var en god arbejdskraft. Det viste sig samtidig, at børnene tog skade af at være i de stimulusfattige og umenneskelige institutioner, hvor børnene blandt andet blev fysisk afstraffet.

Udviklingen fra 1950

Socialministeren nedsatte i 1950 en kommission, som skulle undersøge forholdene. Dette medførte i 1952 en vejledning om opdragelsen, hvori der blandt andet stod, at børn, uanset hvor vanskelige og besværlige

de end syntes at være, skulle mødes med tillid og venlighed. Et stærkt personligt kontakt- og tillidsforhold mellem barn og voksen var en betingelse for, at barnet kunne hjælpes. Her begynder således forholdet til børnene at bygge på den psykologiske viden, der på dette tidspunkt begyndte at vinde frem. At børn har brug for personlig kontakt med en voksen for at udvikle sig optimalt. Der opfordredes til at undgå legemlig revselse. Året efter blev det forbudt at afstraffe med spanskør, og børnene måtte ikke længere bruges som eller få fornemmelse af at være billig arbejdskraft. Der lægges således i begyndelsen af 50'erne klart op til en mere human og menneskelig forståelse af børn.

De private initiativer og interesser nedtonedes, og uddannelse og professionalisme begynder i disse år at vinde indpas i arbejdet med anbragte børn.

I løbet af 50'erne og 60'erne fulgte en uddannelsesmæssig eksplosion på pædagogområdet. Indtil da havde der kun været ét uddannelsessted. I disse år udbyggedes døgninstitutionsområdet desuden voldsomt. Der blev oprettet mange behandlingshjem og andre typer specialinstitutioner. Der var fortsat skiftende holdninger til, om det var bedst for børn at komme i familiepleje eller på institution.

Bistandsloven trådte i kraft den 1. april 1976, og med den kom der igen formelle ændringer i reglerne om børne- og ungdomsinstitutionerne. Amterne kom ind i billedet, idet det blev pålagt amterne at sørge for, at der stilledes institutionspladser til rådighed for kommunerne. Private institutioner, der var oprettet efter de gamle regler, skulle have overenskomst med amtskommunen. Privat oprettede institutioner skulle for fremtiden være selvejende, og Statens behandlingshjem skulle efterhånden overgå til amtskommunerne. Udgifterne skulle fordeles mellem amt og kommune.

Professionalisme, det vil sige uddannede menneskers arbejde med de anbragte børn, begyndte at komme ind andre steder end på institutionsområdet; blandt andet dukkede der i disse år mange alternativer og blandingsformer op. Begreber som socialpædagogiske kollektiver, skibsprojekter og lignende kom på banen, samtidig med at fænomenet den professionelle familiepleje opstod.

Der indførtes og præciseredes nye holdninger på institutionerne. I 1978 kom der en publikation, der angav, at institutionerne skulle betjene nærmiljøet, samt at opholdet skulle gøres så kort som muligt, hvorefter barnet skulle hjem eller i familiepleje. Ved ændringen af bistandsloven den 1. januar 1985 blev institution og familiepleje ligestillet, man skulle nu vælge den foranstaltning, der var bedst egnet for det enkelte barn.

Gennem tiderne har der således været forskellig vægtning af, om familiepleje eller institution skulle foretrækkes.

Debat og initiativer i 80'erne og 90'erne

I december 1986 fremkom regeringen med en børnepolitisk redegørelse, der blev debatteret i Folketinget i januar 1987. Debatten resulterede i nedsættelse af to tværfaglige udvalg. Det ene af disse udvalg, "Det Tværministerielle Børneudvalg", fremlagde i marts 1988 en handlingsplan: Det skal være godt at være barn i Danmark.

Handleplanen omhandlede fortrinsvis, hvilke områder der skulle satses på fremover angående børn i al almindelighed, men også at der skulle arbejdes mere målrettet mod forbedringer for de dårligst stillede familier og børn.

I december 1988 var der en debat i Folketinget blandt andet på baggrund af ovennævnte handleplan. I denne debat påpegede socialministeren, at regeringen ønskede at støtte en udvikling med mere forskning på området. Af denne grund havde Socialministeriet taget initiativ til, at der blev lavet en kortlægning af, hvilke områder der på nuværende tidspunkt var forsket i. Denne publikation, Børne- og ungdomsforskning, udkom i 1989. Publikationen indeholder en gennemgang af den forskning, der er lavet i Danmark, og siger, at den har til hensigt:

"... at fremme et levende samspil mellem forsknings-, forsøgs- og udviklingsverdenen og samtidig gøre politikere, praktikere og forsøgsmagere opmærksomme på, hvad der aktuelt sker inden for børne- og ungdomsforskningen."

I maj 1992 blev der udgivet endnu en rapport af Det Tværministerielle Børneudvalg: Barn og ung i Danmark. I rapporten omtales blandt andet den gruppe børn, der er anbragt uden for eget hjem. Ifølge

rapporten var antallet af anbragte pr. 31. december 1990 på knapt 15.000. En del af disse børn og unge var anbragt på kost- og efterskoler og ansås ikke for at være vanskeligst stillet. Derimod skønnedes det, at en gruppe på omkring 40% af de anbragte børn og unge, dvs. omkring 6.000, var i den situation, at deres forældre ikke kunne magte omsorgsopgaven, og børnene var derfor anbragt i familiepleje, institution, socialpædagogisk kollektiv og lignende.

I december 1993 fulgte en rapport: Risikobørn. Hvem er de - hvad gør vi? Rapporten, som blev udgivet af Socialministeriet, havde til formål at belyse eksisterende viden og klarlægge, hvilke initiativer der var taget i forhold til de svagest stillede børn og unge samt foreslå nye initiativer til fordel for disse. I rapporten anførtes blandt andet:

“Med hensyn til anbringelser uden for hjemmet er der i slutningen af 1980'erne gennemført en række belysninger, der tydeligt peger i retning af et område, der ikke fungerer helt efter hensigten. Flere forskningsrapporter fra Socialforskningsinstituttet peger blandt andet på en svag indsats med hensyn til forebyggelse, og de viser en særdeles udsat gruppe blandt de anbragte, nemlig gruppen af genanbragte.”

Rapporten om risikobørn dannede grundlag for det næste skridt i debatten: Handlingsplan for de svagest stillede børn og unge, udsendt af Det Tværministerielle Børneudvalg i 1994. I forordet til denne rapport blev anført, at indsatsen over for de svageste og de udstødte skulle styrkes. Som led i opfyldelsen af denne målsætning går et af forslagene på styrkelse af det tværfaglige og tværsektorielle samarbejde:

“Sikring af særlig ekspertise i udarbejdelse af planer i anbringelsessager. Bistandslovens intention om større målrettethed, om åbenhed og samarbejde med forældrene, gør systematisk sagsbehandling til en god faglig arbejdsmetode for sagsbehandleren, som har ansvaret for opfyldelse af lovens krav. Loven stiller kun krav om udarbejdelse af en egentlig plan, hvis et barn eller en ung skal anbringes uden for hjemmet. Der er brug for at styrke kvaliteten i dette arbejde, dvs. sikre at indholdet i planen lever op til de intentioner, der ligger bag lovgivningen.”

I 1988 nedsattes et udvalg, “Graversen-udvalget”, der skulle fremkomme med et nyt forslag til behandling af børnesagerne. Udvalget barslede med en rapport i 1990, betænkning nr. 1212, der angiver tre nøgleord for arbejdet med børnefamilier og problemer: Undersøgelse, kontinuitet og helhedssyn. Den lovgivning, der kom ud af denne betænkning, vil blive omtalt og gennemgået i slutningen af bogen.

Sammenfattende - den historiske udvikling

Det ser ud, som om det er i løbet af 1700-tallet og frem, spiren lægges til den børneforsorg, vi har i dag. Dels starter en spirende forståelse af, at børn har brug for specielle hensyn for at kunne udvikle sig. Dels arbejdes der i forskellige kredse på at forbedre forholdene for børnene.

Det mest væsentlige, der skete i løbet af 1800-tallet, er, at der begyndte at blive lovgivet på området. Selvom der findes rædselsberetninger både om plejebørn og institutionsbørn fra denne periode, kom loven om tilsyn i plejeforhold til at betyde en væsentlig forbedring for plejebørnene. Den udtrykte en mere human forståelse og en holdning om et offentligt ansvar for børnene.

I tilbageblik ses, at holdningerne til de forældreløse, hjemløse børn har gennemløbet store ændringer de sidste 500 år. Først var børn som små voksne, der kunne gøres ansvarlige for deres liv på lige fod med voksne. Der blev ikke taget specielle hensyn på nogen måder. Børnene blev brugt som billig arbejdskraft, og man tænkte ikke på deres udvikling hverken undervisningsmæssigt eller åndeligt. Samtidig blev børnene straffet med fængsel eller afhugning af legemsdele efter samme kriterier som voksne.

Senere voksede der en forståelse frem om, at børn havde andre behov end voksne og derfor skulle behandles på en anden måde. Men vi skal helt frem til 1952 - Vejledningen om opdragelse på institutionerne - før der for alvor kom skred i opfattelsen af børns behov for tillid og kontakt, og endnu nogle år frem før det blev forbudt at afstraffe børn fysisk. I 90'erne er de grundlæggende holdninger klare: Børn er børn og skal behandles under hensyntagen til børns særlige behov.

Uddannelse, professionsbegrebet og professionalismen er kommet ind i arbejdet i de sidste 100 år, men får for alvor betydning fra begyndelsen af 60'erne. Med professionalismen kommer en styrket viden om børns behov, både i al almindelighed, men ikke mindst når der er tale om børn, der har lidt afsavn eller direkte skade på deres udvikling.

Tanken om, at behandlingskrævende børn har godt af at komme ud af byerne og blive anbragt på landet, lever stadig. Det er fortsat gængs politik at anbringe børn fra Københavns-området i familiepleje i Jylland i den tro, at fjernelsen fra det oprindelige miljø er en hjælp i sig selv. Diskussionen om familiepleje kontra institution er stadig i dag ikke afsluttet, omend de p.t. er ligestillede, idet man skal vælge den foranstaltning, der passer bedst til barnet.

Arven bag anbringelsesarbejdet er således ca. 500 år gammel, men de nuværende arbejdsmåder på området er kun 30-40 år gamle.

På trods af den gennemgribende debat med efterfølgende rapporter kan det konstateres, at politikerne ikke har taget konsekvensen af, hvad man rent faktisk ved om dette område. Arbejdet med anbringelser og handleplaner fungerer stadig ikke, som det skal. Derfor iværksættes i 1996 en undersøgelse for at belyse, om sagsbehandlingen og kommunerne lever op til bistandslovens intentioner, når et barn anbringes uden for hjemmet. Gennem anonyme spørgeskemaer og interview skal sagsbehandlere, børn, forældre, familieplejer/døgninstitutioner spørges i ca. 1.000 sager.

Lovgivningen på dette område fejler intet. Graversen-udvalgets betænkning, sammenkoblet med de vejledninger, der foreligger på området, er meget gennemarbejdede og udmærkede retningslinier for arbejdet. Det er ikke der, problemerne ligger.

Det kan derfor undre, at ministeren ikke lægger vægten i undersøgelsen på, hvorfor det ikke fungerer? Rent faktisk ved vi godt, at det gør det ikke på nuværende tidspunkt og ikke har gjort det længe.

Da et børnehjem var et hjem - et eksempel

Da jeg startede mit arbejde i Nordjyllands Amt i 1978, eksisterede der fortsat en del børnehjem. Et af dem var "Aalborg Drengeshjem", som i mellemtiden er kommet til at hedde "Søskendehjemmet Vesterlund". For at belyse udviklingen gennem årene på institutionsområdet har jeg i det kommende afsnit valgt at beskrive denne institution fra start til nu.

Der har siden starten af Aalborg Drengeshjem i 1907 været fem forstandere:

fra 1907 til 1929 forstander Toftegaard og frue,
fra 1929 til 1962 forstander Johansen og frue,
fra 1962 til 1966 forstander Østergaard og frue,
fra 1966 til 1992 forstander Kresten Jespersen og frue,
fra 1992 omstrukturering til en børneafdeling og en afdeling for voksne med børn.

Toftegaard og frue:

Om Aalborg Drengeshjem findes en beskrivelse, der er lavet i 1926 i forbindelse med udgivelse af bogen om danske opdragelseshjem. På det tidspunkt var Toftegaard forstander. Af denne bog fremgår, at børnehjemmet fortrinsvis skulle være et hjem, hvor der blev lagt vægt på sundhed og renlighed. Der var tilknyttet en legeplads, hvor børnene havde deres små haver, og børnene havde adgang til badning i fjorden og på hjemmet. Der står fremført, at ingen børn var døde i året for denne beskrivelse. (Kilde: Danske Opdragelseshjem i Billeder og Tekst, 1926)

Johansen og frue:

I 1929 overtog forstander Johansen posten som leder sammen med sin kone. Fra denne periode findes nogle avisartikler, som fortæller om livet på Aalborg Drengeshjem. I et interview fra omkring 1930 til en avis fortæller forstander Johansen og frue om Drengeshjemmet. Artiklen afspejler den ideologi, der på det tidspunkt herskede for arbejdet på Aalborg Drengeshjem:

"Her er de omgivet af Voksne, som har viet deres Liv til dem, ikke med Blodets Baand, men med Hjertets, som i mange tilfælde er nok så stærke - og det til trods for, at den økonomiske Vinding ved at være Lærer paa et Børnehjem absolut er diskutabel."

Drengehjemmet var et børnehjem. De holdninger, forstander Johansen giver udtryk for, afspejler en opfattelse af, at et børnehjem skulle være et hjem for børn, med streg under hjem. Forstanderen og hans kone opfattede sig mere som plejeforældre end som professionelt ansatte ledere.

I en senere artikel, fra ca. 1932, fortælles, at det daglige liv på drengehjemmet er præget af arbejde, leg og skolegang. Hjemmet beskrives som en stor familie, hvor de større børn betragter det som interessant at hjælpe de yngste. I det hele taget fremstiller journalisten opholdet på drengehjemmet som den rene idyl:

“Her er saa smukt, saa renligt og saa velholdt alle Steder, at man kan blive helt misundelig på Drengene, der bor paa dette herlige Sted. Naar Drengene herude gaar til Konfirmationsforberedelse, er det en gammel Skik, at de om Aftenen maa drikke Kaffe sammen med Hr. og Fru Johansen inde i Søndagsstuen. Her hænger ogsaa Fotografier af alle de Dreng, der i Tidens Løb er blevet konfirmeret fra Hjemmet. Intet Under at Drengene er stolte over og glade for deres smukke Hjem og deres Plejeforældre, der saa vidt muligt skal være dem i Fars og Mors Sted.”

I en artikel nogle år senere konkluderes det, at “tanken om hjemmet” stadig er den fremherskende. Johansen udtaler, at både han selv og hans forgænger Toftegaard har opdraget børnene, som havde de været deres egne, men beretter også, at synet på børneopdragelse de sidste 50 år har ændret sig. Metoderne er blevet friere både på institutioner og i private hjem:

“Jeg føler mig som en Far for Drengene, som min Kone føler sig i deres Mors Sted. Vi anlægger de Synspunkter, som fornuftige Forældre i almindelighed hylder.”

Om at opdrage børn i et institutionsmiljø siger forstander Johansen yderligere:

“... at man er taalmodig og ikke venter for hurtige Resultater. Saa kommer Resten af sig selv. Det gælder Opdragelsen af ens egne Børn som det gælder andre.”... “Naar jeg taler om Taalmodighed, ser jeg paa Opdragelsen som Helhed, ikke paa det akutte Tilfælde. Saa vidt jeg ved, har en Dreng aldrig taget Skade af en korporlig Revselse en gang imellem.”

Interviewet afslutter med nogle synspunkter om at bruge sin sunde fornuft ligesom almindelige forældre og ikke lægge for megen vægt på børnepsykologernes teorier.

I en avisartikel udarbejdet af Benny Namesen interviewes Ejvind Riis om, hvordan det var at vokse op på Vesterlund. Ejvind Riis blev anbragt som 9-årig og havde ophold der fra 1930 til 1935:

“Som børnehjemsbarn har jeg haft en rigere og kærligere opvækst, end jeg kunne få hjemme. Og jeg husker i dag over 50 år efter, opholdet på børnehjemmet som en stor varm oplevelse (...) Og vi lærte det på en kærlig måde. I det hele taget foregik alt på hjemmet som en leg. (...) Skal jeg til slut sige noget om min opvækst på drengehjemmet, skal det være, at jeg altid har været stolt af at jeg kunne sige, at jeg er kommet derfra.”

Forstander Johansen gik af i 1962 efter 33 år på hjemmet. Herefter fulgte et andet forstanderpar i en kort periode på 4 år. Denne periode beskrives ikke her. I næste periode bliver ansat en forstander, der var på stedet i 26 år.

Jespersen og frue:

Fra 1966 og frem til 1992 var det forstander Kresten Jespersen og frue, der fortsatte arbejdet på Aalborg Drengeshjem, som kort tid før havde skiftet navn til Søskendehjemmet Vesterlund og nu var for både drenge og piger. Beskrivelsen baseres på Kresten Jespersens udtalelser i et interview, jeg foretog i slutningen af 1994.

Kresten Jespersen og hans kone flyttede ind og boede på Vesterlund i sporene fra de tidligere forstanderpar og fortæller om dette:

“I starten **skulle** vi bo der, men senere kom regler om, at man ikke behøvede det. Vi diskuterede det igennem og fandt ud af, at så længe vi skulle arbejde der, så skulle vi også bo der. Vi valgte det selv, fordi det var vores måde at leve på. Vi havde selv tre børn, og vi mente, det var korrekt, at vores børn tilbragte deres liv på institutionen, ligesom de andre gjorde. Det drejede sig om leg og spisning. Vi havde jo alting

fælles dengang, det mente vi var en god idé. Vi har altid troet på, at det var rigtigt, at der var et menneske til rådighed hele døgnet sådan et sted, hvor der kunne være problemer hele døgnet.”

Kresten Jespersens udsagn viser, at de generelle holdninger til et institutionsophold var grundlæggende anderledes i begyndelsen af 60'erne, end de er i dag:

“Dengang var det sådan, at børnene var på institution i lang tid. Familiepleje var aldrig på tale. Det mest almindelige var, at børnene kom til os fra Aalborg Spædbørnshjem ovre på den anden side af gaden. Det var naturligt ved 4-5-6 års alderen. Dengang var det almindeligt, at de boede på børnehjemmet, indtil de kunne klare sig selv. Typisk, når man var på institution, havde man hele sin barndom og ungdom der.”

Pædagogikken bestemte forstanderen. Bestyrelsen blandede sig ikke i, hvordan dagligdagen skulle være, eller i hvad der skulle ske omkring de enkelte børn. Tiderne ændrede sig, og Kresten Jespersen mente, der skulle nye principper til, således at det hele ikke længere var forstanderens ansvar:

“Vi fik børnene delt op i grupper, efterhånden som årene gik, og fik så sat personale på de forskellige grupper. Det betød, at ansvaret lå et andet sted, og at tilknytningen fra børnene og til personalet blev større - og det betød, at vi kunne sætte nogle nye ting i gang for børnene og blandt andet begynde at interessere os for forældrene og få dem med i arbejdet. Det tog lang tid. De grupper, vi så gav os til at arbejde med dengang, havde den fordel, at der kunne blive lejlighed til, at børnene kunne bruge deres kreative evner og gå med i det daglige liv. De første år var det hele meget servicebetonet for børnene. Børnene havde ingen mulighed for at opleve sig selv, hvis det var os, som gik og løste alle tingene - også de praktiske ting.”

Først i sidste halvdel af 70'erne mærkes den stigende professionalisering i arbejdet med børnene på Vesterlund, da der kom mere uddannet personale ind på institutionen. Før da var det enkelte pædagoger og ellers husligt personale, der havde mest kontakt med børnene.

Efter Kresten Jespersens mening får bistandsloven indflydelse på arbejdet. Både fordi amtet giver modspil på arbejdet, men også giver nogle mere generelle ændringer omkring holdninger til børnene. Kresten Jespersen fortæller om ændringen i løbet af 80'erne:

“Det var først op i 80'erne, der virkelig begyndte at komme respekt omkring de børn, deres familie og deres liv. Respekt fra systemets side. Man havde meget ladet tingene ligge og ladet det være op til de enkelte institutioner at finde ud af, hvordan pædagogikken var bedst over for børnene. Det var de enkelte institutioners eget initiativ.”

Ressourcerne begyndte at blive et problem på Vesterlund i takt med, at børnene blev vanskeligere, og man forsøgte at løse det gennem strukturen med grupperne:

“Grupperne var et forsøg på at binde nogle børn og nogle voksne sammen og få tingene gjort overskuelige for børnene. Det var her, de hørte til, i stedet for at bevæge sig i den der helt store flok og have spredte voksne. Det er da klart, vi kunne ikke varetage hvert enkelt barns behov, dels på grund af antallet af børn og det lille antal af medarbejdere ... Hvis børnene følte tryghed, så viste det sig alligevel, at kontakten med de andre børn, det, at man har hinanden, betyder meget for børn. De kan ikke hjælpe hinanden med problemerne, men de kan støtte hinanden i forfærdelig mange ting. Det gav mere nærhed, og det gav mere glæde hos børnene, at nogen af de ting, der hørte med i afdelingen, lå hos børnene i samarbejde med de voksne. På den måde mener jeg, at det gruppeliv, som vi kørte, egentlig var meget rigtigt, sådan som man nu kunne dengang.”

Kresten Jespersen gik af som forstander i 1992. Først da flyttede han og hans kone fra institutionen.

Sammenfattende - udviklingen på institutionsområdet

Der skete som nævnt store ændringer på institutionerne, da bistandsloven kom i 1976, og amterne overtog institutionsområdet. Holdningerne ændredes mange steder, og det blev mere almindeligt, at institutioner skulle anvendes til observation eller behandling. Derefter skulle barnet, hvis det ikke kunne hjemsendes, placeres i familiepleje eller en lignende foranstaltning.

De beskrivelser, der her er fremdraget om Vesterlund, er fortrinsvis positive, ligesom min egen erfaring i tidligere tiders samarbejde med Vesterlund er positiv. Der findes beskrivelser af institutionsophold i den samme periode, der langt fra er positive, som handler om strenge forstandere, tæsk som opdragelses-

middel og et uforstående personale. Beskrivelsen af Vesterlund skal derfor ikke forstås som, at sådan så alle børnehjem ud i Danmark, men som en afspejling af den historiske udvikling på et børnehjem.

Først var et børnehjem et hjem, hvor hele personalet boede, og hvor børnene boede fra de blev anbragt, til de var 18 år og kunne klare sig selv. Det vil sige, at det i store træk var den samme gruppe børn og i høj grad de samme voksne, man voksede op sammen med. Man blev, hvor man nu en gang blev anbragt. Når man kom på en institution, var det der, man voksede op. Vesterlund er således også et udtryk for den tids moral og forståelse af børnehjemsbørn, som den var i disse år, når den blev omsat til noget positivt.

Da jeg blev ansat i Nordjyllands Amt i 1978, var jeg med til at anbringe børn i familiepleje, der havde haft ophold på den gammeldags type børnehjem i op til 15 år. Dengang oplevede vi nogle af disse børn som "institutionsinvaliderede", forstået på den måde, at de manglede mange af de almindelige normer, man lærer i en familie. Dengang var vi måske for lidt opmærksomme på den værdi, der kunne ligge i at være sammen med de samme mennesker gennem hele opvæksten. Det giver i hvert fald stof til eftertanke, når man som professionel oplever børn blive invaliderede af fejlanbringelser og for mange skift i vigtige udviklingsperioder.

Familieplejeområdet - et eksempel på specialisering

I Nordjyllands Amt blev der oprettet en plejehjemsforening i 1894. Fra dette tidspunkt overtog denne forening en del af formidlingen af børn til familiepleje i Nordjyllands Amt.

Foreningen eksisterede indtil 1976, hvor den opløstes den 15. juni efter at have fungeret i 78 år. De to medarbejdere, der var ansat, samt de ca. 40 anbragte børn blev overført til Familieafdelingen i Socialcentret i Nordjyllands Amt.

Det blev grundlaget for det videre arbejde med anbringelse af børn i amtskommunalt regi. Nordjyllands Amt valgte at prioritere området højt og tilbyde kommunerne den samme service, som der havde været i plejehjemsforeningens tid.

Plejeformidlingen voksede støt. Der var fra starten formuleret en norm på ca. 20 sager pr. medarbejder, og hver gang sagsnormen blev overskredet, blev der ansat en ny medarbejder. Nordjyllands Amt fortsatte med at prioritere dette arbejde højt, indtil der begyndte at komme nedskæringer inden for den offentlige sektor. Midt i 80'erne stoppede tilgangen af personale til Plejeformidlingen ved seks socialrådgivere og 1½ sekretær. Herefter var det ikke muligt for gruppen at tage sig af alle de sager, kommunerne ønskede.

I mange år havde Plejeformidlingen ca. en tredjedel af de familieplejeanbragte fra de nordjyske kommuner under sine vinger. De næste år fortsatte arbejdet i de nye rammer. I 1990 blev der gennemført en større omstrukturering i Nordjyllands Amt inden for børn og unge-området. Det blev i forbindelse med denne omstrukturering politisk besluttet, at Nordjyllands Amt ikke længere ville stille ressourcer til rådighed for kommunerne til overtagelse af arbejdet med anbringelse af børn i familiepleje, men udelukkende til den lovbestemte ydelse til konsulentbistand. Plejeformidlingen blev nedlagt, og alle sager - ca. 130 - blev tilbagesendt til kommunerne. Medarbejderne blev overflyttet til andre funktioner. Hermed sluttede næsten 100 års tradition med et speciale i anbringelse af børn i Nordjylland.

Den gruppe medarbejdere, der gennem mange år havde arbejdet med anbringelse af børn i familiepleje, var af den mening, at det var til stor skade for familieplejeområdet, at den oparbejdede ekspertise, der efterhånden var blevet i gruppen, forsvandt ud i den blå luft.

Dette resulterede i et forslag i 1990 fra undertegnede om et forsøgsprojekt, der skulle genoptage arbejdet, men nu under rammer, der hed indtægtsdækket virksomhed. Den 1. marts 1991 startede arbejdet igen i Familieplejegruppen. Der blev udarbejdet evalueringsrapport i 1993, og Familieplejegruppen blev vedtaget som en permanent instans. På det tidspunkt var der gennem de seneste to år arbejdet med i alt 96 børn.

Fagligt har arbejdet i Nordjyllands Amts Plejeformidling/Familieplejegruppe gennem disse 20 år udviklet sig fra at omfatte næsten udelukkende almindelige plejefamilier over imod flere og flere professionelle plejefamilier. I dag er det således, at langt de fleste af de børn, kommunerne vælger at lade

Familieplejegruppen anbringe, er børn med så store vanskeligheder, at der skal findes en familie med erfaring eller uddannelse.

I Nordjyllands Amt har der således været specialbistand til kommunerne på dette område de sidste 100 år. Men til alle tider baseret på kommunernes frivillige valg om, hvornår man ønskede at lade specialister anbringe et barn i familiepleje.

Det er vanskeligt at sige noget generelt om, hvorledes arbejdet med anbringelse af børn i familiepleje har formet sig gennem årene ude i kommunerne, fordi det har været meget betinget af den enkelte sagsbehandler og den enkelte kommunes viden og erfaring på området. Men jeg har dog som ansat i dette arbejde gennem 18 år været i forbindelse med mange sager, hvor barnet har været forkert anbragt og ikke trivedes, hvor plejeforældre har følt sig snydt, fordi de har fået for lidt hjælp, hvor kommuner har ønsket undersøgelse af en plejefamilie, fordi de har været usikre på, om anbringelsen var god nok. Jeg har mærket sagsbehandlerens desperation over manglende ressourcer til at tage sig af de komplicerede problemer og deres faglige søgen efter, hvad der mon var det rigtigste.

I den øvrige del af Danmark er billedet lige så broget, og med det samme indbyggede skisma. Alle amter (undtaget Nordjylland og Viborg) har en afdeling af Familieplejen i Danmark, hvor der er ansat personale, der udelukkende arbejder med anbringelser. De fleste amter i Danmark yder udelukkende konsulentbistand, og kommunernes sagsbehandlere, afhængig af kommunens størrelse, anbringer fra et til adskillige børn om året midt i et i øvrigt hårdt presset job.

Sammenfattende - udviklingen på familieplejeområdet

En ny epoke startede i Nordjyllands Amts regi i 1976. Amtet prioriterede at fortsætte med at underbygge den specialviden, der for så vidt var opbygget gennem de sidste næsten 100 år. Denne viden blev mere og mere udbygget rent metodemæssigt. Plejeformidlingen voksede og udviklede nye metoder i arbejdet. I 1990 besluttede politikerne, at Plejeformidlingen skulle nedlægges, og at arbejdet skulle lægges ud til kommunerne. Endnu en epoke var slut.

I 1991 opstod Familieplejegruppen. Ekspertisen blev samlet og blev cementeret ved skriftligt at blive lagt til grund for gruppens arbejde. Familieplejegruppen startede forfra med tre medarbejdere og et sagstal på nul. En ny epoke var begyndt. Gruppen består i skrivende stund af en koordinator, fem socialrådgivere og en sekretær.

Det er stadig forskelligt, om det er kommunerne eller amtet, der udfører en familieplejeanbringelse i Nordjyllands Amt. Kommunernes sagsbehandlere udfører fortsat i langt de fleste tilfælde arbejdet selv, men i nogle tilfælde sendes sagen ind til Familieplejegruppen. Det er kendetegnende for disse sager, at de vedrører de børn, der har de største problemer, eller de børn, hvor der er et meget vanskeligt forældresamarbejde.

Sammenfattende kan siges, at anbringelsesarbejdet, når vi taler om familieplejeanbringelser i Nordjyllands Amt og Danmark i øvrigt, udføres af mange forskellige agerende med meget forskellig erfaring inden for området. Lige fra ansatte i Familieplejegruppen og Plejehjemsforeningerne i Danmark, der er specialiserede i arbejdet, over sagsbehandlere i kommunerne, der jævnligt arbejder med en anbringelse i familiepleje, til de sagsbehandlere, der måske udfører én anbringelse en gang hvert andet år.

Det vil sige, at anbringelser af børn i familiepleje udføres af professionelle med meget forskellig faglig baggrund.

Endvidere kan siges, at der gennem de sidste 20 år er sket en udvikling i retning af flere og flere professionelle familieplejere på området.

KAPITEL 3

Forberedelse og baggrund for undersøgelsen En menneskelig opvækst?

De undersøgelser, der er lavet om anbragte børn, handler fortrinsvis om, hvad børnene har været udsat for inden anbringelsen, eller om hvordan det er gået dem bagefter. Den grundlæggende holdning ser ud til at have været, at når barnet først var anbragt, så var det godt! I min praksis mødte jeg ofte børn eller unge, der ikke havde haft det godt der, hvor de havde været placeret. Det kunne både være i en familiepleje og på en institution. Jeg overvejede, om vi professionelle har viden nok om, hvilke typer anbringelse vi skal vælge, for at det vil opleves godt for barnet.

Derfor valgte jeg at lave en undersøgelse, hvor jeg besluttede mig for at interviewe tidligere anbragte og kun dem. Jeg ville ikke interviewe professionelle. Hverken familieplejere, pædagoger eller socialrådgivere. Jeg havde en idé om, at jeg og de alt for godt vidste, hvad vi mente og troede var rigtigt i dette arbejde. Desuden havde jeg selv arbejdet så mange år i anbringelsesområdet, at jeg var nødt til at gøre tingene på en hel ny måde for at blive bragt ud af min traditionelle professionelle rolle.

Formålet med undersøgelsen blev således:

At finde frem til, hvilke elementer der skal være til stede før, under og efter en anbringelse på institution eller i familiepleje, for at anbringelsen opleves som vellykket og/eller udviklende for den anbragte. Formålet er endvidere at belyse, hvilken rolle de professionelle fagpersoner opleves at spille for den anbragte før, under og efter anbringelsen.

For at nå mit formål ville jeg nærmere undersøge følgende:

- Hvilke elementer under anbringelse på en institution eller i en familiepleje har bevirket, at opholdet af den anbragte oplevedes som henholdsvis positivt eller negativt?
- Hvad har anbringelsen betydet for den anbragte i forhold til den biologiske familie, dels under opholdet, dels efter opholdet blev afsluttet?
- I hvilket omfang har de interviewede som voksne kontakt med anbringelsesstedet, og hvilken rolle spiller denne kontakt i deres liv.
- Hvilke konsekvenser har anbringelsen haft for de interviewedes liv som voksne?
- Hvordan oplevedes systemets, det vil sige socialrådgivere og andre, hjælp/tilstedeværelse af den anbragte før, under og efter anbringelsen.

Overvejelser og indfaldsvinkel

I en efterundersøgelse af voksne, der som børn har været anbragt på institution eller i familiepleje, fandt jeg det mest hensigtsmæssigt at lave personlige interview.

Interview

Målgruppen var voksne mellem 20 og 50 år, der havde været anbragt hele eller dele af deres barndom. I alt blev 20 personer interviewet. Der skulle være gået mindst fem år siden sidste anbringelse.

At have været anbragt i familiepleje eller på institution vil for de fleste være forbundet med en vis smerte over det tab, man har lidt i forhold til sine forældre. Det ville derfor være af vigtighed at bruge en metode, hvor jeg fik mulighed for at være i en tæt dialog med den interviewede for at kunne give rum og plads til at bevæge sig i, også til de smertelige følelser i denne forbindelse.

Selve interviewsituationen er en ansigt-til-ansigt samtalsituation, der er kendetegnet ved nærhed og opmærksomhed. Forudsat at intervieweren er i stand til at skabe en god kontakt. Jeg gjorde mig inden interviewet mange overvejelser om, hvorledes jeg skulle gribe det an for at opnå en god kontakt.

Udvælgelse af informanter

Jeg fandt det vigtigt, at de personer, der skulle interviewes, frivilligt valgte at ville fortælle mig deres historie. Jeg valgte at efterspørge informanter ved at sætte opslag op forskellige steder og annoncere i dagspressen, således at det var af egen fri vilje, man valgte at medvirke.

I alt annoncerede jeg ca. 35 forskellige steder i brugser, hos købmænd, lægepraksis, biblioteker samt uddannelsesinstitutioner. Desuden udsendte jeg opslag til 12 personer: sagsbehandlere/ledere i socialforvaltninger samt ansatte/ledere i døgninstitutioner for voksne og satte tre annoncer i tre forskellige aviser.

Når interesserede henvendte sig, forklarede jeg om undersøgelsen og dens formål. Ved denne lejlighed blev det afklaret, hvilken type anbringelse der havde været tale om. Som regel afsluttedes samtalen med en aftale om besøg eller om fornyet kontakt. Jeg sendte herefter en skriftlig bekræftelse på aftalt tid og sted samt skriftligt materiale om undersøgelsen.

Interviewsituationen

Den, der skulle interviewes, kunne vælge, om interviewet skulle foregå hjemme hos vedkommende eller i et neutralt lokale. 13 valgte, at det skulle foregå hjemme hos dem, og resten blev interviewet andre steder, oftest på min arbejdsplads.

Alle interview startede med, at jeg gav mulighed for at stille spørgsmål til det udsendte materiale eller spørgsmål i øvrigt. En del gav udtryk for, at de var nervøse enten for selve situationen eller for, om de kunne huske nok til, at det kunne bruges til noget. Andre gav udtryk for, at de gerne ville fortælle, men at det var en smertefuld oplevelse at skulle igennem igen. Andre igen virkede afslappede.

Der var forskellige grunde til, at personerne havde henvendt sig. Nogle syntes, det var spændende at få lov til at fortælle deres livshistorie. Andre mente, at det ville hjælpe dem selv at fortælle deres historie i sammenhæng. Manges motiv var, at de ved at fortælle om deres egne dårlige oplevelser måske kunne forhindre, at andre blev udsat for det samme.

Jeg havde på forhånd udarbejdet en interviewguide. Den indeholdt spørgsmål, der dækkede personens liv fra fødsel og til det øjeblik, vi mødtes i interviewsituationen. Jeg gjorde den erfaring, at det var godt at kunne sin interviewguide næsten udenad, fordi kontakten let tabes i samme øjeblik, man har sluppet øjenkontakten.

Interviewene blev optaget på bånd. Før båndoptageren blev sat i gang, fik den interviewede oplyst, hvad der efterfølgende ville ske med båndet: At jeg var den eneste, der ville høre båndet, at jeg ville skrive det ud på papir for at kunne bearbejde det og senere bruge citater, så den enkelte ikke ville kunne genkendes. Båndet ville blive bevaret på et, for andre, utilgængeligt sted og blive slettet, når undersøgelsen var færdig. Ingen protesterede mod brug af båndoptager. Nogle syntes, at det var lidt ubehageligt i starten, men glemte hurtigt dens eksistens.

Det er min vurdering, at jeg opnåede god kontakt i stort set alle interview. Det er ligeledes min oplevelse, at de interviewede var meget åbne og ærlige i forhold til at ville indvie mig i deres liv på godt og ondt. Der var et enkelt interview, hvor jeg havde en oplevelse af ikke at "kunne nå" den interviewede. Dette interview foregik under et vist tidspres, hvilket muligvis kan være årsagen.

Jeg blev meget optaget og ofte berørt af beretningerne. Tit havde jeg følelsen af harme og afmagt over, hvad nogle af de interviewede havde været udsat for i deres opvækst, uden nogen havde grebet ind. Jeg var ofte vred og frustreret, når jeg gik hjem, og jeg brugte megen energi på at tænke over, hvad det var, der gjorde, at systemet fungerede så dårligt i forhold til de svageste, nemlig børnene.

På trods af mange års arbejde med anbringelser gjorde mange af interviewene dybt indtryk på mig. Det var en stærk oplevelse at dele de interviewedes liv fra fødsel til i dag. Jeg er glad for den tillid, der lå i, at de ville dele det med mig. I nogle tilfælde bad de interviewede om min respons på sammenhænge i deres liv eller havde konkrete spørgsmål af forståelsesmæssig karakter i forhold til tidligere anbringelser, f.eks. om lovgivningen på visse punkter. Jeg efterkom ønskerne, i det omfang jeg kunne.

Jeg gjorde mig på forhånd nogle etiske overvejelser om det rimelige i at være medvirkende til at "bryde gamle sår" op hos nogle af de personer, jeg interviewede. Omvendt har jeg en grundtro på, at det til enhver tid er godt at tale om sine "livstemaer", hvorfor det ikke fik mig til at ændre på mine valg. Endelig kunne personerne selv melde fra, hvilket også skete i et enkelt tilfælde.

Jeg har ikke nogen opfattelse af at have efterladt personer i kritiske situationer foranlediget af interviewet. Tilbage står, at enkelte gav udtryk for behov for og lyst til at komme i kontakt med andre, der har været anbragt, hvilket jeg lovede at forsøge at gøre noget ved.

På trods af at jeg har arbejdet med anbringelser i 18 år, var der mange ting, jeg blev overrasket over. Det overraskede mig meget, at flere gav udtryk for, at det at få lov til at fortælle sin livshistorie i sig selv var rart, og for norges vedkommende havde det hjulpet dem et lille stykke videre. Det fik mig til at gøre mig overvejelser om, hvor vigtigt det er at give sig tid til at arbejde med anamneser og livshistorier i det sociale arbejde.

Det overraskede og chokerede mig at erfare, hvor alene mange af dem havde været gennem hele deres opvækst, og hvor lidt børn, der er i den situation, bliver "set" af såvel de professionelle som af omgivelserne.

Det var spændende for mig som socialrådgiver, der er vant til at være/og skal være fuld af handlemuligheder, at sidde i en situation, hvor min eneste opgave var at lytte, skabe kontakt og stille spørgsmål, der gav mig det stof, jeg havde brug for at kunne lave min forskning. Magtbalancen var den omvendte af, hvad den plejede at være. Normalt er det mig, der har "magten". Magten til at foreslå, handle, behandle og så videre, mig som andre skal have noget af. I denne situation var det omvendt; det var den person, jeg interviewede, der havde "magten". Det var den person, der havde noget, jeg havde brug for, og det var fuldt og helt op til den person at beslutte, om jeg måtte få det. Det krævede energi at holde mig i rollen, men det lærte mig utrolig meget. Jeg fik dyb respekt for hver enkelt af de mennesker, der delte deres liv med mig, og dermed gav mig viden om, hvordan de hver især havde forsøgt at overleve. Nogle har overlevet som stærke, ressourcefyldte personer på trods af alle odds, og andre med den stadige kamp for at overvinde konsekvenserne af mange års svigt fra både forældre og system.

Præsentation af de interviewede

I alt 20 personer er blevet interviewet, fordelt på 10 mænd og 10 kvinder. Som tidligere nævnt er gruppen mellem 20 og 50 år bortset fra ét tilfælde, hvor jeg gik ud over alderskravet i forhold til en kvinde, der var 53 år.

To af kvinderne er født i 40'erne - to i 70'erne. Resten, dvs. seks af kvinderne, er født i 60'erne, og var således mellem 25 og 35 år på det tidspunkt, de blev interviewet.

Tre af mændene er født i 40'erne og 50'erne, og tre er født i 70'erne. Resten, dvs. fire af mændene, er født i 60'erne. De var mellem 25 og 35 år på tidspunktet for interviewet.

Samlet giver dette en gruppe på fem personer, der er mellem 35 og 50 år (en enkelt 53), 10 personer mellem 25 og 35 år, og fem personer mellem 19 og 25 år.

Anbringelsesforløbene for den enkelte har set således ud:

Kvinder:

Dina: Født 1948. I alt 1 anbringelse. Anbragt samlet ca. 5 år.

Anbragt på døgninstitution fra hun var 13 år, til hun fyldte 18 år.

Lene: Født 1966. I alt 1 anbringelse. Anbragt samlet ca. 10 år.

Anbragt i familiepleje som 7-årig. Flyttede på eget værelse som 17-årig.

Tove: Født 1972. I alt 1 anbringelse. Anbragt samlet ca. 2 år.

Anbragt første gang som 16-årig på ungdomsinstitution. Blev udskrevet som 18-årig til egen bolig. Anbragt én gang som voksen.

Sonja: Født 1943. I alt 2 anbringelser. Anbragt samlet ca. 17 mdr.

Anbragt første gang som 7-årig på døgninstitution ca. 8 måneder. Hjem igen. Anbragt som 14-årig på døgninstitution i ca. 9 måneder, herefter på højskole. Foranstaltninger ophørt ved det 16. år.

Ida: Født 1960. I alt 2 anbringelser. Anbragt samlet ca. 1½ år.

Anbragt i familiepleje ca. ½ år første gang, kan ikke huske hvornår. Da hun var ca. 10 år, var hun anbragt i samme familie 1 år. Herefter blev hun hjemgivet til moderen.

Gina: Født 1970. I alt 2 anbringelser. Anbragt samlet ca. 1½ år.

Som 15-årig anbragt på døgninstitution. Anbragt ½ år senere i familiepleje. Flytter på værelse efter et år med tilknyttet kontaktperson, indtil Gina fylder 18 år.

Anna: Født 1969. I alt 4 anbringelser. Anbragt samlet ca. 10 år.

Anbragt hos morforældre ved fødslen, hjem til biologisk mor som 6-årig. Anbragt på efterskole som 14-årig. Herefter familiepleje, som mislykkedes efter en måned. Anbragt som 15-årig på døgninstitution. Som 16-årig flyttede Anna på værelse. Efter nogle måneder blev hun anbragt i døgnforanstaltning igen. Kort før det 18. år flyttede Anna i egen bolig. Anna har som voksen været døgnanbragt to gange.

Betty: Født 1964. I alt 4 anbringelser. Anbragt samlet ca. 12 år.

Anbragt hos morforældre som 6-årig. Under opholdet her to gange kortvarigt på døgninstitution. Som 12-årig anbragt på døgninstitution. Som 14-årig på ungdomsinstitution. I 1981 som 17-årig anbragt i familiepleje. Afsluttes 1½ år senere. Betty flyttede i egen bolig.

Mette: Født 1964. I alt 5 anbringelser. Anbragt samlet ca. 6 år.

Anbragt på døgninstitution som 11-årig. Hjem en kort periode, herefter igen på døgninstitution. Som 12-13-årig anbragt i familiepleje. Anbragt igen som 15-årig på døgninstitution. Flyttede for sig selv et par måneder, men anbringes herefter i familiepleje. Dette ophold varede kun et par måneder. Ved det 16. år ophørte døgnforanstaltningerne, da Mette flyttede sammen med en mand.

Helle: Født 1967. I alt 8 anbringelser. Anbragt samlet ca. 12 år.

Som 10-årig anbragt på døgninstitution, herunder en sommerferie i familiepleje. Som 11-årig hjem til forældrene, men med tilknyttet dag- og weekendplejeforanstaltning. Som 15-16-årig anbragt på efterskole et år. Herefter hjem en kort periode. Anbragt på ungdomsinstitution som 17-årig, ophørt da hun blev 18. Flyttede hjem igen. Anbragt på ungdomsinstitution i en uge, herefter på eget værelse. Døgnanbragt igen i 1½ år, flyttede på værelse, flyttede hjem igen. Anbragt i samme døgnforanstaltning, herefter i familiepleje ½ år. Døgnforanstaltninger ophørt ca. ved det 20. år. Helle har været anbragt én gang i døgnforanstaltning ca. 2 år som voksen.

For pigernes vedkommende har der været tale om 30 anbringelser i alt, heraf 20 anbringelser på døgninstitution og 10 anbringelser i familiepleje.

Kun en af anbringelserne resulterede i hjemgivelse til forældrene. Resten voksede op et andet sted end derhjemme. Nogle enkelte var hjemme en eller flere gange i kortere perioder mellem anbringelserne.

Mænd:

Niels: Født 1946. I alt 1 anbringelse. Anbragt samlet ca. 15 år.

Anbragt som 4-årig på døgninstitution. Udskrevet som 19-årig.

Per: Født 1976. I alt 1 anbringelse. Anbragt samlet ca. 6½ år.

Anbragt som 11-årig i familiepleje. Afsluttet da Per var 17½ år.

Tim: Født 1965. I alt 2 anbringelser. Anbragt samlet ca. 6 år.

Anbragt som 11-årig på døgninstitution (skolehjem). Hjem et år. Anbragt som 12-årig på døgninstitution. Døgnforanstaltninger ophørt, da Tim var 17 år.

Oscar: Født 1972. I alt 2 anbringelser. Anbragt samlet ca. 7 år.

Anbragt første gang på døgninstitution som 6/7-årig. Efter 2 år anbragt på døgninstitution. Døgnforanstaltningerne ophørt, da Oscar var 13 år, og han flyttede hjem til forældrene. Anbragt én gang som voksen.

Robert: Født 1972. I alt 2 anbringelser. Anbragt samlet ca. 9 år.

Anbragt som 9-årig på døgninstitution, herefter som 13-årig i familiepleje. Afsluttet ved det 18. år.

Kaj: Født 1961. I alt 4 anbringelser. Anbragt samlet ca. 15 år.

Anbragt som 7-årig på døgninstitution i tre år. Herefter familiepleje knap et år. Anbragt igen på døgninstitution en kort periode og på ny i familiepleje. Døgnforanstaltning ophørt ved det 22. år.

Frank: Født 1951. Omkring 4 (?) anbringelser, sandsynligvis flere, men kan ikke huske de første år. Anbragt samlet hele opvæksten.

Født på hospital, hvor han forblev, indtil han var 3 år, herefter hjem en kort periode. Anbragt som 4-årig på døgninstitution og herefter sandsynligvis flere anbringelser (Frank kan ikke huske det), indtil han som 10-årig ender på døgninstitution. Herfra som 13-årig i familiepleje. Som ca. 16-årig flyttede Frank for sig selv - vendte tilbage til sin familiepleje et år senere og opholdt sig der en periode (kan ikke huske hvor længe). Foranstaltninger ophørt, da han blev 18 år.

Jens: Født 1965. I alt 5 anbringelser. Anbragt samlet ca. 10 år.

Anbragt første gang på døgninstitution som 8-9-årig. Herefter hjem og kort efter på døgninstitution igen i et år. Anbragt i familiepleje et år, tilbage til samme døgninstitution et år. Anbragt i familiepleje. Døgnforanstaltning ophørt ca. ved det 18. år.

Erik: Født 1967. I alt 5 anbringelser. Anbragt samlet ca. 10 år.

Anbragt på institution som 8-årig. Som 10-årig i familiepleje. Som 13-årig i en ny familiepleje i to år, herefter på efterskole. Som 17-årig anbragt på ungdomsinstitution. Foranstaltninger ophørte ved det 18. år.

Carl: Født 1957. I alt 6 anbringelser. Anbragt samlet ca. 5 år.

Som 13-årig på kostskole et par måneder, herefter en ny kostskole kombineret med en familiepleje. Som 14-årig hjem til moderen i 1/2 år, herefter som 15-årig i familiepleje, opholdet varede 1 1/2 år. Flyttede hjem til moderen, men efter et par måneder på eget værelse. Herefter blev Carl anbragt på ungdomsinstitution, blev smidt ud efter nogle få måneder og anbragt på en anden ungdomsinstitution. Som 18-årig ophørte foranstaltningerne.

Der har for drengenes vedkommende været tale om 32 anbringelser i alt. Heraf 20 anbringelser på institution og 12 anbringelser i familiepleje. To af drengene flyttede hjem til forældrene, resten voksede op andre steder, men er ligesom nogle af pigerne hjemme at vende ind imellem.

Samlet for begge grupper har der været tale om 62 anbringelser. Der ser ikke ud til at være nogle særlige forskelle ved det mønster, der tegner sig, når man kigger på pigernes anbringelser i forhold til de anbringelser, der har fundet sted af drengene.

Typer af anbringelsessteder

Døgninstitutioner dækker her over flere forskellige typer af institutioner: Børnehjem, behandlingshjem, børnepsykiatrisk afdeling, skoleobservationshjem, julemærkehjem, sanatorium, ungdomspensioner, § 66 opholdssted for unge.

Familiepleje dækker over både familieplejeophold etableret af socialforvaltningen og privat etableret familiepleje.

Familiemæssige og sociale baggrund

Jeg vil i det følgende afsnit redegøre for, hvilke baggrunde de 20 interviewede har. Hver enkelts historie er unik, men det var alligevel muligt at udlede nogle fælles træk ud af materialet. I dette afsnit behandles også, hvilken rolle omgivelserne spiller i barndommen.

Tre af de interviewede angiver, at de har haft en god opvækst, indtil de blev anbragt. For de to af dem var der tale om alvorlig sygdom som årsag til anbringelsen. Sygdommen har været af en sådan karakter, at det ikke var muligt at beholde børnene hjemme. Bortset fra det har de fortrinsvis gode minder. Den ene blev anbragt som 4-årig, den anden som 13-årig. Den sidste af de tre har aldrig forstået, hvorfor han skulle anbringes og fortæller, at forældrene heller ikke ønskede det. Det var en beslutning, der blev trukket ned over alle parter. Et par andre fortæller positivt om deres opvækst, indtil forældrenes skilsmisse forandrer deres liv. Resten af de interviewede beretter om en barndom fyldt med voldsomme oplevelser og problemer.

De voksnes misbrug af alkohol eller euforiserende stoffer

Halvdelen af de interviewede fortæller om én forælder, i visse tilfælde begge forældre og nogle gange en samlever, der havde voldsomme alkoholproblemer eller problemer med euforiserende stoffer. Mange beskrivelser handler om druk i værtshusmiljøer, men også i hjemmet. Dette har betydet, at de interviewede ofte har følt sig forsømte og oversete.

Der er adskillige eksempler på episoder, hvor nogle af de interviewede som børn har stået over for oplevelser, der må have været meget traumatiske i forhold til deres alder. Som eksempel denne kvindes beretning:

“Min mor prøvede at begå selvmord, hvor jeg går ind og finder hende. Hun havde taget piller, og jeg prøver på at vække hende og kan ikke få liv i hende. Min moster ringer heldigvis og spørger, om hun ikke kan komme til at tale med hende. Jeg vil tro, jeg var en 4-5 år. Så ringede min moster igen først på eftermiddagen og spørger igen, om hun kunne komme til at snakke med min mor, og jeg kunne stadigvæk ikke få liv i hende. Så kommer min moster og onkel og overtager, og jeg bliver kørt ud til dem.”

Problemerne med de voksnes alkohol- eller stofmisbrug har gjort, at mange af de interviewede som børn har måttet klare de daglige fornødenheder selv, både når det drejede sig om lektielæsning, men også andre praktiske ting i hverdagen, for eksempel at sørge for at få mad.

Fysiske og psykiske overgreb

I interviewene fremkom adskillige eksempler på overgreb, der havde fundet sted i nogle af de interviewedes barndom. Det handlede om både fysiske og psykiske overgreb. For norges vedkommende drejede det sig om, at bank blev brugt som opdragelsesmiddel, og andre havde været udsat for fysiske overgreb af voldsom karakter. Nogle af de interviewede fortæller om episoder, der har været af en karakter, der har indeholdt både fysiske og psykiske overgreb:

“Der var flere gange, da jeg var mindre, hvor hun sagde til mig - når jeg **havde** fået bank! - at nu kunne jeg bare pakke mit lort og gå. Og så står man der og vræler, når man ikke er ret gammel: Jamen, hvor skal jeg gå hen?”

Andre af den slags eksempler på at blive nedgjort og ydmyget på forskellig vis kan findes i interviewene, og har været medvirkende til, at nogen fik negative følelser over for deres forældre. Flere siger, at de ikke kan huske noget godt fra deres barndom.

En del af de interviewede fortæller, at deres mor eller deres forældre var meget unge, da de blev født. Dette har i mange tilfælde betydet, at forældrene eller moderen slet ikke har haft den modenhed, der skulle til i forhold til det at få et barn, og på denne baggrund har lagt et stort ansvar på barnet. Mange af de interviewede kom til at fungere som små voksne i deres familie:

“Jeg blev det lille voksne barn, der handlede for hende for at gøre hende glad, og vaskede tøj for hende for at gøre hende glad. Da min lillebror blev født, havde jeg en lille lyserød dukkevogn, jeg gik rundt med ham i for at få ham til at falde til ro, når han græd. Hun var så nervøs og så bange, at hun gik rundt nede i byen, indtil jeg fik fri fra skole, jeg var ikke mere end seks år gammel, og ventede på jeg skulle få fri, fordi hun ikke turde være alene med ham i huset. Hun turde ikke give ham mad, når hun var alene. Alle de år hun

havde brugt som narkoman, fra hun var 16-17 år og til hun var 24, da hun fik ham. Hun var slet ikke parat til at få mig hjem og give mig noget. Det oplevede jeg heller ikke, jeg fik.”

En anden måde at overlade ansvaret til børnene var altså at lade de større tage ansvaret for de små og lade dem være overladt til sig selv med et voksenansvar, på en måde som var helt urimelig i forhold til børnenes alder. Nogle måtte desuden overtage ansvaret for deres forældre. I nogle tilfælde var overgrebene og ansvaret af en sådan karakter, at det er svært at forstå, at ingen har grebet ind eller hjulpet dem.

Den fraværende far

Det er slående ved gennemlæsning af de interviewedes baggrund, at godt halvdelen på tidspunktet for første anbringelse kun har haft én tilstedeværende forælder. For otte af børnene har det været den biologiske mor, der har været alene om ansvaret, og for tre af børnene var det den biologiske far. I et tilfælde har faderen samlevet med en partner, og i fem tilfælde har moderen samlevet med en partner. Fire af børnene havde begge forældre samlevende på tidspunktet for første anbringelse. En del af børnene har forud for tidspunktet for første anbringelse været vidne til forældrenes skilsmisse.

Det fremgår af interviewene, at der tilsyneladende ofte ikke har været nogen, der støttede eller hjalp med til, at børnene beholdt kontakten til deres far efter skilsmissen eller efter anbringelsen. I nogle tilfælde modarbejdede moderen direkte kontakten. En kvinde, der aldrig havde set sin far, fortæller, at moderen afviste hende, hver gang hun ville vide noget om sin far. Hun lærte ham først at kende, da hun selv opsøgte ham som voksen. En anden kvinde mistede forbindelsen med sin far efter forældrenes skilsmisse. Faderen giftede sig med en anden kvinde og tabte interessen. Denne kontakt blev aldrig genoprettet. Der var nogle forsøg i kvindens voksenliv, men det lykkedes ikke. I dag har hun opgivet. Hele 14 beskriver et liv, hvor den biologiske far har været fraværende under hele opvæksten eller i lange perioder af opvæksten. For nogle af de interviewede kom der en samlever ind i billedet. I ganske få tilfælde omtales dette som en positiv begivenhed i deres liv, men langt de fleste beskriver forholdet til samleveren som problematisk og i visse tilfælde meget negativt.

Ofte beskrives faderen/samleveren som en person, der har været enorm streng. Nogle af de interviewede har været bange for ham, og andre har haft et meget konfliktfyldt forhold. Mange af de interviewede blev udsat for fysisk vold fra faderens/samleverens side under deres opvækst.

De negative følelser for mor

En del af de interviewede har ikke bare haft et belastet forhold til deres far, men også til deres mor. Flere beskriver en slags indre følelsesløshed i forhold til moderen. Angst er ligeledes en følelse, der dukker op i en del interview, ikke alene i forhold til fædrene, men også i forhold til mødrene. Enkelte af de interviewede udtrykker ret stærke, hadefulde følelser over for deres mor, når de kigger tilbage på barndommen, men giver også under interviewet udtryk for, at det er følelser, der stadig eksisterer. Der har været så få positive oplevelser, og så mange svigt og barske oplevelser, at der ikke fandtes og stadig ikke findes positive følelser:

“Når jeg ser tilbage på den tid, så kan jeg se hende som enorm stor - rigtig stor. Jeg var bange for hende i min barndom. Hvis vi gjorde et eller andet forkert, så fik vi simpelthen tæsk af format. Det var ikke bare en røvfuld, det var simpelthen med livrem og bøjler, og hvad hun kunne finde rundt omkring.”

Omverdenens betydning

I interviewene var børnenes omverden ikke et område, jeg gjorde særlig meget ud af i mine spørgsmål, men det blev dog ofte berørt alligevel. Nogle var så små ved første anbringelse, at der ikke rigtig er noget, de kan huske fra omgivelserne. Dem, der blev anbragt senere i barndommen, beskriver ofte skolevanskeligheder og vanskeligheder med kammeraterne som en del af hverdagen:

“Jeg husker den enormt store skole, og helt alene skulle jeg cykle i alt slags vejr. Da begyndte tingene at gå op for mig, og jeg begyndte rigtig at lave ballade. Jeg kom altid i det beskide tøj, jeg var altid den, der blev holdt uden for. Jeg kan huske engang til min fødselsdag, alle andre delte altid noget ud, og jeg måtte ikke få penge at handle for, så jeg kunne ikke købe noget. Så kørte jeg op til købmanden og stjal to poser appelsiner, og så var der ikke engang nok, men de blev da delt ud.”

Der er i materialet flere eksempler på, at nogle af de interviewede formåede at finde kontakt andre steder end derhjemme og brugte denne kontakt som en vigtig erstatning for det, der ikke fandtes hjemme. Disse kontakter har handlet om omsorg fra andre voksne eller om kammeratskaber, der udvikler sig til noget tæt.

Nogle af de interviewede fortæller, at de ikke ville fortælle om problemerne derhjemme, og derfor ikke havde kammerater med hjem, fordi det var både flovt og utrygt i forhold til, hvad kammeraterne kunne få at se. Andre var mere åbne i deres relation til omgivelserne, og en pige fik direkte hjælp af klassekammeraterne til at klare moderens urimelige krav. Det, der er foregået i de hjem, nogle af de interviewede voksede op i, har adskilt sig meget fra, hvad de fleste mennesker kan forestille sig. Det har resulteret i, at barnet ikke oplevede at blive troet af andre voksne, der måske kunne have grebet ind og hjulpet.

De oplysninger, der er i datamaterialet, fortæller, at mange af børnenes liv i forhold til det omgivende samfund ikke har været særlig enkelt, men at nogle har været gode til selv at finde omsorg andre steder end derhjemme.

Sammenfattende - familiemæssige og sociale baggrund

At være alene

Der er meget få, der beskriver deres opvækst indtil anbringelsen som fortrinsvis positiv. De fleste har haft en opvækst, som kan karakteriseres ved, at de var meget alene.

At være alene kan i denne sammenhæng forstås på flere niveauer. For nogle børns vedkommende som både værende alene med én forælder og samtidig alene i den forstand, at kontakten med denne forælder har været mangelfuld og i nogle tilfælde negativ. Andre har været "alene", selvom der har været to voksne, men alene, fordi kontakten til begge voksne har været mangelfuld, negativ og præget af forældrenes egne problemer.

Dette har i mange tilfælde betydet, at forældrene var uansvarlige i forhold til barnet. Konsekvensen af denne "alenehed" har i mange tilfælde været, at barnet selv skulle træffe beslutninger, skaffe mad, sørge for søskende og sørge for de voksne i et eller andet omfang. Mange af de interviewede har derfor ikke haft muligheden for at være børn på de betingelser, børn bør have. De er blevet svigtet i forhold til grundlæggende omsorgsbehov.

Forældre kan træde så meget på deres børn eller svigte dem så groft, at børnenes loyalitet forsvinder, og de begynder at tage afstand fra deres forældre. Mange fagfolk er af den opfattelse, at børn altid er solidariske med deres forældre, uanset hvad der sker. I denne undersøgelse viser det sig ikke at være sandt. Nogle beskriver forholdet til deres forældre som, at de faktisk oplever, at de ikke har nogen følelser, eller at de har fået negative følelser for deres forældre. I interviewene er der adskillige eksempler på dette forhold. En del af disse interview viser et billede, hvor børnene er blevet trådt på og ydmyget så mange gange, at de udvikler en følelsesløshed eller det der er værre: hadlignende følelser i forhold til deres forældre.

KAPITEL 4

Den første anbringelse

I det følgende afsnit vil blive gennemgået, hvor de 20 interviewede personer blev anbragt første gang, de kom hjemmefra, hvad baggrunden var, hvem der besluttede, og hvad der rent faktisk skete. Samt hvordan de oplevede at være anbragt.

Placeringen af hvert barn ved første anbringelse

Anbringelsessted	Antal	Alder ved anbringelse
Biologisk familie:	4	(Anna 0 år, Betty 6 år, Ida 10 år, Lene 7 år)
Kostskole:	1	(Carl 13 år)
Julemærkehjem	1	(Erik 8 år)
Sanatorium:	1	(Sonja 7 år)
Hospital:	1	(Frank 0 år)
Skolehjem:	4	(Helle 10 år, Jens 8 år, Mette 11 år, Tim år)
Børnepsyk.:	1	(Oscar 6 år)
Familiepleje:	1	(Per 11 år)
Børnehjem:	3	(Dina 13 år, Niels 4 år, Kaj 7 år)
Ungdomsinst.:	2	(Tove 16 år, Gina 15 år)
Behandlingshjem:	1	(Robert 9 år)

Det samlede antal anbringelser

Biologisk familie:	5
Kostskole:	1
Julemærkehjem	1
Sanatorium:	1
Hospital:	1
Skolehjem:	4
Børnepsyk.:	1
Familiepleje:	17
Øvrige institutioner:	31

Gennemgang af første anbringelse

Ved at gennemgå det første anbringelsessted for hver enkelt af de interviewede tegner der sig et billede, der er ret interessant:

Familien prøver selv

Der ser ud til at være en tendens til, at den biologiske familie først selv har forsøgt at finde en løsning på problemerne.

Ikke mindre end fire af de interviewede var anbragt første gang hos biologisk familie. I tre tilfælde drejede det sig om bedsteforældre og i et tilfælde om en moster og onkel. Baggrunden for disse anbringelser har i tre tilfælde været moderens/forældrenes alkohol- eller stofmisbrug, og i et tilfælde psykisk sygdom hos moderen.

I et enkelt tilfælde er der blevet valgt en kostskole som første anbringelsessted med udgangspunkt i barnets skolevanskeligheder og problemer i hjemmet.

Tre er blevet anbragt første gang ud fra et valg truffet af forældre i samarbejde med en lægelig instans (julemærkehjem og sanatorium). I et enkelt tilfælde blev barnet simpelthen efterladt på hospitalet pga. sygdom. Et ophold, der kom til at vare tre år.

I alt otte blev således første gang anbragt i foranstaltninger, hvor socialforvaltningen efter al sandsynlighed ikke har været indblandet.

Ved skolens hjælp

I fire tilfælde har en anbringelse på skolehjem været første forsøg på at løse problemerne. Det fremgår ikke af interviewene i alle tilfælde, hvem der har formidlet anbringelsen, men traditionelt er der her tale om en foranstaltning, der fortrinsvis tager udgangspunkt i problemer, der viser sig i skolen, og opholdet er som regel formidlet af skolepsykologen på barnets skole. Det er karakteristisk for en anbringelse på skolehjem, at den på forhånd er bestemt til at være et ophold med observation til formål, og opholdet er altid af kortere varighed (oftest tre til seks måneder). Et skolehjem er endvidere en meget billig foranstaltning for socialforvaltningen, idet skolevæsenet betaler det meste af driften. Til eksempel kan nævnes, at en plads på et skolehjem i Nordjylland p.t. koster ca. 50.000 kr. årligt for socialforvaltningen.

I samtlige af disse fire tilfælde har der, ud fra min vurdering af den beretning, de interviewede har givet om deres opvækst, været tale om massive hjemlige problemer som den væsentligste baggrund for skoleproblemerne. En af de interviewede, der blev anbragt på skolehjem første gang, fortæller om baggrunden:

“Jeg kunne slet ikke omgås andre børn, jeg slog, jeg var altid i slåskamp. Jeg har aldrig nogen sinde haft rigtige venner i skolen og slet ikke på min egen alder, de har altid været meget ældre end mig, når jeg endelig har fundet nogen. De første år, jeg gik i skole, gik det bare med slagsmål og jo mere ballade, jo sjovere. Men på det tidspunkt, da var min mor og ham halløjsaen flyttet fra hinanden, da boede hun alene lige en overgang, men alligevel sådan noget med, at man vidste aldrig, hvem der var der næste dag om morgenen, og man var ikke helt sikker på, at hun var der. Jeg fik uvenner overalt, det begyndte at blive problemet på skolen også. Jeg stjal meget, lige så snart jeg kunne komme af sted med det, rigtig uhæmmet meget. Jeg blev væk fra skolen og den stil der. Da fik jeg så en lærer, der på et tidspunkt syntes, at det her var for meget, og så ved jeg ikke, hvordan det kom til at gå for sig, men jeg kom på ... (skolehjem).”

Pigen, dette citat stammer fra, kom på skolehjem som 11-årig. Før en lærer sørgede for denne foranstaltning, havde hun levet med moderens massive alkoholmisbrug, samme mors uberegnelige humør, som ofte resulterede i bank, skiftende samlever, havde været udsat for incest, var blevet voldtaget som 8-årig (voldtægtsmanden fik en dom på syv år). Desuden havde denne pige været udsat for en alvorlig trafikulykke. Hendes vilkår forud for anbringelsen er nok blandt de mest barske i materialet, men de fire andre, der starter deres karriere på et skolehjem, har baggrunde, der på mange punkter ligner.

13 af de interviewede var således første gang blevet anbragt uden socialforvaltningens hjælp.

Ved socialforvaltningens hjælp

Det viser sig at være forbløffende, hvor lidt og på hvilken måde socialforvaltningen har været indblandet. De resterende syv børn blev anbragt første gang i foranstaltninger, hvor socialforvaltningerne må have været involveret i placeringen, og hvor man så skulle tro, at der har været tale om en anbringelse, hvor der i visiteringen er indgået en vurdering af barnets samlede situation, dvs. både forældrenes formåen, barnets vanskeligheder og skolemæssige forhold. Baggrunden for disse anbringelser har været sygdom hos moderen/forældrene, i et enkelt tilfælde moderens død, i andre tilfælde en eller begge forældres alkohol- eller stofmisbrug. I flere tilfælde ser det ud, som om problemer med en ny samlever har været en væsentlig del af problemet og baggrunden. Disse syv børns baggrund adskiller sig ikke væsentligt fra de 13, der blev anbragt første gang på skolehjem.

Tre af disse syv interviewede har selv taget initiativ til at blive anbragt ved at henvende sig til myndighederne for at få hjælp til at komme hjemmefra.

Af de fire resterende børn i denne gruppe blev de to anbragt i begyndelsen af 50'erne. I det ene tilfælde var begge forældre meget syge og døde relativt hurtigt efter anbringelsen, hvorfor en anbringelse på børnehjem var det eneste naturlige dengang. I det andet tilfælde var moderen psykisk syg. Hun og familien tog selv initiativ til at kontakte børnehjemmet. Rent historisk befinder vi os på et tidspunkt, hvor socialforvaltningen eller børneværnet, som det hed dengang, ikke nødvendigvis var med i billedet. Børnehjemmene kunne selv optage børnene.

Tilbage står to tilfælde, hvor den interviewede i det ene tilfælde fortæller, at det var en læge på et somatisk hospital, der tog initiativ til at kontakte socialforvaltningen, fordi han mente, at en anbringelse i en behandlingsinstans var nødvendig.

Den ene anbringelse, hvor socialforvaltningen har været initiativtagende, drejede sig om en dreng, hvis mor døde meget brat, samtidig med at faderen kom i fængsel!!

Anbragt for sent

Ved gennemarbejdning af baggrunden for anbringelserne ses, at nogle af de interviewede burde have været anbragt lang tid, før de blev det. Nogle af dem kommer selv ind på denne tanke. En af pigerne har en meget klar mening om dette forhold. Hun kom først hjemmefra, da hun selv flygtede og bad om at blive anbragt som 15-årig. Hun fortæller, at hun meget tidligt tænkte på at ville hjemmefra:

“Da var jeg ikke ret gammel, jeg har nok været omkring otte år. Det var simpelthen ikke til at holde ud, hun drak, og hun slog mig, og hun var fuldstændig hysterisk.”

Også andre har en mening om, at sagsbehandleren burde have grebet ind i deres liv noget før. En kvinde levede under meget belastende vilkår, til hun var 11 år gammel og beskriver den følelse af afmagt, hun havde som barn i den situation, da ingen greb ind. Adskillige af de interviewede er inde på problemet med ikke at turde fortælle omgivelserne, hvordan de havde det derhjemme. Beretningerne giver et indtryk af, at der skulle uendelig meget til, før nogen voksen spurgte ind til de interviewedes liv i deres barndom. Som oftest skete det tilsyneladende næsten ikke.

Anbragt forkert

Det ses på antallet af anbringelser (62 tilsammen), at der i mange tilfælde må have været tale om fejlanbringelser. Flere af de interviewede giver udtryk for dette på forskellige måder. Dels gennem beretninger om ophold, de har oplevet ubehagelige, og dels ved at give udtryk for, at de ikke blev taget med på råd i forbindelse med anbringelserne, samt at systemet ofte har vurderet forkert. Andre er vrede på systemet over fejltagelserne og de forkerte vurderinger:

“Prøv at se, hvor mange gange jeg er blevet anbragt, så mange steder! Hvorfor fanden skulle jeg anbringes så mange steder, og alle dem jeg kender, der har været anbragt utallige steder. Der må da have været et sted, der var det rigtige. Hvem fanden sidder og vælger de steder der?”

Som det fremgår af tidligere beskrivelser har mange af de interviewede været anbragt helt op til 6-8 gange. Det er derfor ikke underligt, at flere er vrede på systemet. Der har i adskillige tilfælde været tale om forkerte anbringelser.

Sammenfattende - den første anbringelse

Tilfældigheder

Det er mit faglige udgangspunkt, at intet barn bør anbringes mere end maksimalt to gange. Egentlig er det mest ideelle én anbringelse, den første og den rigtige med det samme. Dette er imidlertid sjældent muligt, fordi mange anbringelser sker akut, eller fordi man ikke ved nok om barnet til at lave en forsvarlig anbringelse i familiepleje fra starten. Desuden er det meget svært for barnet at sige farvel til sin biologiske familie og goddag til en ny samtidig. Derfor kan et ophold på en institution være det helt rigtige i første omgang - til observation, behandling eller til at klare den første krise. Hvis barnet ikke skal hjem, skal der som regel findes en familiepleje eller lignende foranstaltning. Den, der findes, skal være den rigtige. Dermed de maksimalt to gange.

Når de anbragtes baggrund og problemer før den første anbringelse gennemgås, tegner der sig et billede af, at anbringelserne er sket ud fra helt tilfældige principper. Der er nogle få stykker, der ser fortrinsvis positivt tilbage på deres opvækst indtil første anbringelse, men ellers er der mange lighedspunkter mellem de anbragtes baggrund og de problemer, de beskriver, uanset om de er blevet anbragt i den ene eller den anden foranstaltning. Dette kunne tyde på, at de egentlig kunne have hørt hjemme i samme type foranstaltning. Der er ligeledes mange lighedspunkter mellem de problemer, de interviewede beskriver, de havde under anbringelserne.

Hvis man ser anbringelserne ud fra børnenes problemer på det tidspunkt, de blev anbragt første gang, kommer tilfældigheden ind i billedet. I og med, at socialforvaltningen slet ikke var inde i billedet fra starten,

bortset fra i forbindelse med én anbringelse, kunne det tænkes, at valget af første anbringelsessted mere blev truffet ud fra, at det var løsning af forældrenes problemer og ikke børnenes, der var baggrund for anbringelsen. Når forældrene vælger løsninger, hvor socialforvaltningen ikke er indblandet, kan dette meget nemt betyde, at anbringelsen af barnet ikke var vurderet ud fra, hvad barnet havde brug for, men ud fra hvad forældrene har valgt i en snæver vending. Det betyder under alle omstændigheder, at forældrene ikke har fået noget modspil ud fra faglige vurderinger om, hvad der ville have været bedst for deres børn.

For de syv, der blev anbragt ved socialforvaltningens hjælp, kunne man formode, at der indgik en samlet vurdering af barnets situation, herefter en visitation og et valg af den foranstaltning, der passede bedst til barnet, efterfulgt af en anbringelse. Ved nærmere analyse af disse syv anbringelser er der som nævnt kun et tilfælde, hvor man kan sige, at socialforvaltningen har været initiativtagende i anbringelsen, og hvor man samtidig må sige, at det var ret uundgåeligt, idet barnets mor døde, og faderen var i fængsel og altså ude af stand til at tage vare på barnet. Når socialforvaltningen er kommet ind så sent, betyder det, at der ikke har været særlig lang tid til hverken vurdering, visitation eller valg i forbindelse med anbringelsen.

Fire blev anbragt på skolehjem som første foranstaltning. Tre af disse beskriver en baggrund, der er mindst lige så barsk og nogen gange værre end dem, der første gang blev anbragt i en behandlingsinstitution. Den sidste, der kom på skolehjem, havde mistet sin mor og kom hjemmefra, fordi det gik dårligt mellem ham og faderens samlever. Efter en faglig vurdering havde alle disse fire børn så væsentlige problemer, at det er rimeligt at stille spørgsmålstegn ved, om en anbringelse på et skoleobservationshjem var det rigtige. Det forholder sig imidlertid således, at de tre af disse beskriver deres ophold der på en meget positiv måde. Det er jo i sig selv godt, men i den sammenhæng et stort problem, at de alle så hurtigt blev sendt videre, fordi ophold på observationshjem er beregnet til at være kortvarige og oftest med henblik på hurtig hjemgivelse igen. De blev dermed udsat for et skift, der ikke nødvendigvis ville have fundet sted, hvis socialforvaltningen havde været inddraget på et tidligere tidspunkt, og der var truffet en mere langvarig løsningsmodel på baggrund af en grundig forberedelse af beslutningen. Alle fire fik kun et kort ophold, da de kom hjem igen, og blev så sendt i andre anbringelsesforanstaltninger.

Fem bliver anbragt helt uden nogen offentlige instansers indblanding i anbringelsen, ud over at der i de fire tilfælde sandsynligvis må være udstedt en plejetilladelse (jf. gældende lovgivning skal en plejefamilie selv ved en privat anbringelse af et barn under 14 år sørge for, at der foreligger en plejetilladelse): En på kostskole og fire i familiepleje hos biologisk familie. I sig selv er denne tanke tiltalende. Men det billede, der viser sig, er langt fra enkelt. Det vil fremgå af et senere afsnit.

På baggrund af denne gennemgang er der meget, der kunne tyde på, at det tværfaglige samarbejde ikke fungerer, at de voksne i forskellige systemer, f.eks. skolen, ikke er opmærksomme nok på det enkelte barns tilstand og liv, samt at der mangler koordinering mellem de forskellige instanser i forbindelse med en anbringelse - her tænkes specielt på skolesystemet og det sociale system.

Forberedelse til anbringelse

Det drejer sig ikke kun om at forberede den første anbringelse, men også om de efterfølgende. Det viser sig, at meget få af de interviewede var blevet forberedt på anbringelserne, og at de derfor oftest bliver overladt til selv at kapere den store omvæltning.

Ikke at blive talt med

Mange af de interviewede kan ikke huske, at de har fået nogen forklaring på, hvorfor de skulle anbringes, og i nogle tilfælde kan de heller ikke huske, de har fået at vide, at de skulle hjemmefra:

“Jeg kan huske, hvordan jeg kom til ... (navn på institution), det glemmer jeg aldrig. Jeg blev losset ind i en 2CV'er med min far og så ... (sagsbehandler). Jeg fik ikke at vide, hvor jeg skulle hen. Ingen af dem sagde noget, så blev jeg læsset af deroppe, så kørte de hjem. Det var den værste dag i mit liv. Uha, det var uhyggeligt.” (Dreng, ca. 9 år på dette tidspunkt)

Sagsbehandleren har for mange af de anbragte været usynlig under denne proces, både i forbindelse med årsagerne til anbringelsen og i selve anbringelsen. Der er adskillige udsagn om situationer, hvor systemet har svigtet børnene på væsentlige punkter. Nogle føler sig svigtet af både forældre og sagsbehandler på tidspunkter, hvor det synes rimeligt, at en voksen var til stede under begivenheden. Nogle beskriver, at de

end ikke har set anbringelsesstedet på forhånd, men bliver sat i en bus for så at blive transporteret til institutionen.

Ikke at huske

Det er et meget varieret billede, der viser sig i de dele af interviewene, der handler om, hvorvidt barnet har vidst og har været inddraget i, hvorfor og hvor en anbringelse skulle finde sted. De interviewede har haft meget forskellig erindring om, hvad der er sket i deres liv og de følelser, der har været forbundet med det. En stor del af de interviewede kan ikke huske perioder af deres livsforløb, når de tænker tilbage. Der er en tendens til, at jo flere anbringelser og skift, der har været tale om, jo sværere er det at huske visse perioder af sit liv. En af de interviewede har ganske enkelt ikke rede på adskillige af de første år i sin barndom:

“Jeg blev født i 1951 på hospitalet, og der blev jeg de næste tre år. Jeg havde noget bronkitis og lungeastma. Der er mange ting, jeg ikke kan huske, fordi jeg rent faktisk ikke ved, hvor jeg boede - jeg tror, jeg boede hos moderen højest et år. Det er, hvad hun siger, men jeg kan ikke huske det, det kan jeg sgu ikke. Jeg var nok lidt for ung, eller også har det været en lidt for sort periode! Lidt senere, men der har været noget ind imellem, jeg ikke ved, jeg tror, det har været noget hospitalsnoget - hvor man kunne bo og blive holdt lidt øje med, hvor man kunne anbringe folk. Der har været nogle steder, jeg ikke kan huske.”

KK: Hvad er det første, du kan huske?

“Det var et børnehjem, hvor der kun var kvinder. Forstanderen var kvinde, og alle var kvinder - det var sådan noget halvhelligt noget. Man skulle be' bordbøn og sådan noget. Det lå inde midt i byen - nej, det kan sgu ikke være det første, for da gik jeg i skole, jeg var nok 10-11 år - nej, det kan heller ikke passe - det må have været, da jeg var 7-8 år. Jeg tror, jeg var der en tre-fire måneder ... Så var der andre institutioner. Det var altid kvinder, der gjorde det. Altså moderen eller en anden kvinde, der kom og flyttede mig.”

At få sin historie med sig

En af kvinderne havde til interviewet medbragt en side, der indeholdt datoer og årstal for de vigtigste hændelser og skift i hendes liv. Dette stykke papir havde hendes sagsbehandler lavet sammen med hende som voksen på et tidspunkt, hvor hun havde brug for at kigge på sin egen historie i forbindelse med en hospitalsindlæggelse. Ud fra papiret kunne hun så nogenlunde stadfæste sit livsforløb.

Adskillige giver udtryk for, at det opleves som et problem ikke at kende og kunne huske sin historie, som om man mangler noget! Mange gør sig overvejelser om at have fortrængt en del af deres opvækst, fordi det er for pinefuldt at tænke på:

“Der er meget, der er væk, og det irriterer mig lidt i dag. Jeg har for nogle få år siden været derude på institutionen for at få mit kardex for at finde ud af, hvordan jeg egentlig har været. Jeg har virkelig prøvet at finde ud af, hvad der er sket. På et eller andet tidspunkt, så er det gået op for mig, at der mangler en tredjedel af mit liv, hvor er det henne? Jeg kan ikke huske det! Jeg har også fundet ud af, at jeg vil arbejde meget med mig selv for at finde ud af, hvad der er sket, og hvorfor jeg ikke kan huske det? Det ved jeg selvfølgelig godt, hvorfor jeg ikke kan! “ (Var anbragt som 11-årig på institution)

Den smertelige adskillelse

Det at blive adskilt fra sine nærmeste er en traumatisk oplevelse for børn, og selve adskillelsen og ankomsten til det nye opholdssted står for flere prentet meget klart i hukommelsen.

I dette tilfælde drejer det sig om en mand, der i sin barndom kun var udsat for den ene anbringelse, hvor han forud for anbringelsen havde fået en forklaring på, hvorfor han ikke kunne bo hjemme:

“Jeg kan huske helt klart den dag, jeg kom på ... (navn på institution) som 4-årig. Der var lunt, da jeg kom, og jeg som aldrig nogensinde havde været længere væk end tre meter fra min familie, jeg hylede øjnene ud af hovedet de første 14 dage.”

At få en forklaring på hvorfor, og hvad det er, der skal ske, kan i nogle tilfælde gøre, at anbringelsen foregår på en måde, der er mere skånsom for alle parter. For denne dreng var det den første længerevarende anbringelse, men han havde tidligere været anbragt i kortere perioder på aflastningslignende ophold:

“Jeg har en idé om, at min mor og mig snakkede om det, og at jeg nok også syntes, det var en god idé. Der var ikke noget med gråd og tænders gnidsel. Stille og roligt kom der en eller anden og kørte mig derover.” (Drengen var 7 år på dette tidspunkt)

Nogle af de interviewede er blevet anbragt ret sent i deres barndom og har selv taget initiativ til at komme hjemmefra. I de tilfælde har de unge i højere grad været med i processen, hvilket gør det nemmere at huske. Selvom det for flere oplevedes som en befrielse, er der nogle, der alligevel giver udtryk for mange kaotiske tanker og dermed også svigt i hukommelsen, fordi det er en belastende følelsesmæssig proces at beslutte sig for at forlade sit hjem og på egen hånd søge hjælp til det.

I nogle få tilfælde er det alle mulige andre end sagsbehandleren - eller forældrene - der har måttet levere beskeden om, at barnet skulle hjemmefra, for eksempel er skolepsykologen blevet brugt.

Positive oplevelser

Der findes i materialet også positive oplevelser af kontakten med sagsbehandleren i denne fase af anbringelsen. Der er i materialet en tendens til, at det drejer sig om de tilfælde, hvor der har været tale om teenage-piger, der selv har ønsket at komme hjemmefra og selv har været aktive i deres kontakt til sagsbehandleren.

I de tilfælde, barnet har været medinddraget i overvejelserne omkring anbringelsen, opleves dette som positivt. Det skal dog anføres, at det kun drejede sig om to tilfælde ud over de tilfælde, hvor den unge selv tog initiativ til at komme hjemmefra. En af dem kan huske samtaler, der er foregået i hjemmet med skolepsykolog og sagsbehandler og fremstår i interviewet som forberedt på en anbringelse. En anden blev anbragt i forbindelse med moderens død og faderens fængselsophold og blev taget med på råd om, hvor han kunne tænke sig at bo. Det fremgår af det interview, at denne proces har været vigtig for den da 11-årige dreng.

Sammenfattende - forberedelse til anbringelse

Det usynlige barn

I det store hele fås en oplevelse af, at der i mange tilfælde blev gjort noget med børnene, som de slet ikke, eller kun i meget lille omfang, blev inddraget i. Også i denne fase var de fleste meget alene i processen.

Kun i få interview ser det ud som om, at der har været ydet hjælp til adskillelsen fra forældrene eller ydet decideret krise/adskillelseshjælp til barnet. Resten af de interviewede fik næsten ingen hjælp.

I de få tilfælde, hvor børnene har været draget ind i planerne om anbringelsen, fremgår det, at selve anbringelsen oplevedes som mindre traumatisk.

I resten af anbringelserne ser det ud som om, at barnet i selve processen har været nærmest usynligt. Det er i sig selv en traumatisk oplevelse, men det giver også anledning til nogle formodninger om, at det er derfor, historien for mange ikke kan huskes. Når et barn bliver udsat for mange traumatiske oplevelser uden hjælp til at bearbejde dem, har det ingen mulighed for selv at samle stumperne op. Barnet bliver fyldt med indre kaos. Udsagnene siger noget om, hvor vigtigt det er at få sin historie med sig for at forstå sig selv.

Det er ikke bare ved første anbringelse, denne problematik er inde i billedet, men også ved mange af de følgende anbringelser. Sagsbehandleren og de øvrige fagpersoner inddrager ikke barnet/den unge i de overvejelser, der finder sted.

Om at være anbragt på døgninstitution

De voksnes betydning

Det følgende afsnit handler om, hvorledes det opleves at være anbragt på døgninstitution. Den første del handler om, hvad de anbragte har oplevet som fortrinsvis negativt, og den anden del handler om, hvad de har oplevet som fortrinsvis positivt hos de voksne. Slutteligt hvad andre faktorer end de voksne har betydet.

Negativ betydning

Den “pædagogiske pædagog”

Mange af de interviewede skelner meget præcist mellem de få voksne, der har betydet noget positivt for dem i opvæksten, og de voksne, hvor de på en eller anden måde ikke føler, de har mødt mennesket bag den professionelle pædagog. Det beskrives på mange forskellige måder, men fælles er udtryk, som handler om ikke at føle sig mødt af den voksne, ikke at føle sig holdt af eller respekteret som den, man nu er. En af pigerne, der på det tidspunkt var teenager, beskriver det på følgende måde:

“Han var for pædagogagtig! Jeg havde mange aggressioner, jeg skældte ud og gik amok: ‘Dit dumme svin og alt sådan noget.’ Han kunne sige: ‘Jamen, jeg kan så godt lide dig, jeg holder så meget af dig!’ Det var ikke det, man havde brug for. Jeg tror, jeg havde haft brug for en, der sagde til mig: ‘Det der vil jeg ikke finde mig i, jeg vil ikke finde mig i, at du snakker sådan til mig. Jeg holder af dig, men jeg holder mindre af dig, når du snakker sådan til mig. Jeg bryder mig ikke om det, for du skal have respekt for min person’.”

En anden fortæller meget negativt om de pædagoger, hun mødte på den behandlingsinstitution, hvor hun blev anbragt anden gang. Hun beskriver dem som kolde. Hun havde tidligere været anbragt på et skolehjem, hvor hun havde mødt en voksen, der havde betydet noget meget positivt for hende. En af drengene havde samme oplevelse. På den første institution, han havde været, havde han mødt en voksen, der var en meget positiv oplevelse. Efter at have været hjemme en periode, kom han på institution igen, hvor han kom til at opholde sig fem år. Om de voksne på denne institution siger han:

“De var en pestilens - de var der, de skulle være der. Der var kun én, han var alle tiders. Jeg vil ikke sige, at han var decideret pædagogisk, det var ligesom om, han følte noget mere for os, end normale pædagoger de egentlig gør for institutionsbørn. Vi fik trukket ned over hovedet, vi skulle sådan og sådan, vi blev ikke spurgt, hvad vi ville. Jeg oplevede det som en pestilens. Det var pædagoger! Pædagoger blev sidestillet på det tidspunkt med politiet. Det var nogen, man skulle holde sig fra.”

Nogle af de interviewede forholder sig til, at pædagogerne har haft til opgave at stå for en form for behandling, men at denne behandling ikke altid kunne bruges af den anbragte. Oplevelsen er ofte, at “behandlingen” bare var noget, han/hun havde læst i en bog. En pige fortæller om en episode, hvor hun af en vikar blev beskyldt for at have røget hash, og ikke havde gjort det, men blev konfronteret med mistanken. Vikaren, som efter hendes mening overhovedet ikke havde forstand på eller erfaring i at se på de fysiske tegn på, om der kunne være noget om det, holdt stædigt fast i beskyldningen:

“Da kunne man bare høre, det var en af dem, der havde læst sig til det. Det var jeg godt klar over, men jeg blev så skuffet. Den aften havde jeg virkelig været artig, og så kommer der bare sådan en melding der.”

Det er ikke altid den, der er anbragt, kan bruge pædagogens forsøg på at trænge ind bag facaden, og dette kan resultere i, at der bliver lukket af for kontakt:

“Jeg kan huske lige så tydeligt, hver gang jeg blev sur. Vi havde sådan nogle samtaler, og hver gang jeg blev sur, så sagde hun altid: Få den lille firkant du har i maven, få den ud, råb den ud! Og så blev jeg endnu mere hidsig, for jeg vidste bare, hun skulle ikke have at vide, hvad der var i vejen. Jeg ville nok ikke af med det! Det kunne jeg ikke acceptere på den måde, så lukkede jeg bare af. Jeg lukkede af til mange af pædagogerne, når jeg blev gal.”

En af pigerne oplevede de voksne på en af døgninstitutionerne som forbilleder, hun ikke kunne leve op til eller identificere sig med. At komme hjemmefra fremstod samtidig som så stor en lettelse, at bare rammerne var nok til, at det oplevedes som en befrielse. De voksne eksisterede ligesom ikke eller oplevedes som for fjerne:

“De var de perfekte voksne, og vi var bare de der umulige unger. De fortalte ikke noget om dem selv, det var jo bare godt og perfekt. Det var os, der var noget galt med altid. Jeg oplevede, at det var os mod dem og omvendt. Det var ikke noget med, at de sad og fortalte os om, at det også kunne være svært for dem. Det var helt tydeligt, at de gik hjem og havde deres liv. Det var for upersonligt. De var bare perfekte, og vi var bare de dårlige.”

En af de interviewede beskriver den proces, han som ung oplevede, da han blev anbragt fjerde eller femte gang. Det var ikke længere trygheden, der var det første væsentlige, men helt enkelt de rammer, han blev placeret i:

“Man bliver simpelthen skide dygtig som barn til at læse folk. Man kan hurtigt finde ud af, hvem der er noget ved, og hvem der ikke er. Man kan aflæse, hvilken karakter de har, hvor grænserne er for, hvad du kan tillade dig at gøre over for dem, og hvad de vil acceptere du gør. Det er det, du fokuserer på, når du er barn: Det er et spørgsmål om at få nogle ting, få lov til noget. Det med at aflæse, om du er sød og kærlig, det aflæser du ikke som ung, det er noget, du får af den voksne. Det første du går ind og søger, det er ikke tryghed, det er: Hvad kan jeg få? Hvad må jeg? Hvad skal jeg? Og så forsøger man at flytte på alle de ting. Tryghed er noget, der kommer hen ad vejen, det er ikke noget, man lige kan gå hen og bede om. Det skal du tilbydes af andre.”

En anden fortæller om sin anbringelse i en ungdomsinstitution, at hun slet ikke havde brug for de voksne, men udelukkende for rammerne. Der er i materialet en tendens til, specielt når det gælder de unge, at jo flere anbringelser man er udsat for, jo hårdere bliver man i forhold til de voksne.

Mistro til voksne

Det ser ud som om, at mange af de interviewede som børn har udviklet specielle antenner til at se, hvad det var for nogle voksne, der omgav dem. Jo flere anbringelser, der har været tale om, jo mere tydeligt er det, at de interviewede har udviklet mange forskellige metoder at tolke voksne på for at klare sig. Barnet bruger energi på at udvikle en sjette sans, der fortæller, om det er voksne, der kan forventes at give en noget godt eller det modsatte. Konsekvensen af at blive anbragt så mange forskellige steder som barn kan være, at man holder op med at stole på de voksne og holder op med at tro, at man kan bruge dem til noget:

“Man bliver mistroisk over for de voksne. Det har jeg været, fordi de mennesker, jeg har boet sammen med, ikke har haft de normer, jeg har haft. Derfor har jeg ikke kunnet fortælle de ting, jeg gerne har villet fortælle. Så går man selv med dem, og du bliver dig selv, du lærer dig selv, at du kun kan med dig selv.”

Nogle børn har ikke kunnet finde ud af, eller har ikke oplevet at få tilbud om personer, de havde lyst til at knytte sig særligt til under opholdet på en døgninstitution:

“Du har ingen faste personer, der er ingen, du kunne få tillid til. Der var altid omskiftninger af personale. Kl. fire: tak for nu! Nu går jeg hjem til min private bolig.”

En slags overgreb

Ind imellem beskrives situationer, der viser, at der har manglet indlevelse i eller respekt for den anbragte. Denne pige var teenager, da denne episode med en mandlig pædagog fandt sted:

“Han var meget kærlig, han kunne finde på, når man vågnede op, at sidde og massere ens skulder og sige ‘God morgen, nu står vi op!’ Jeg kunne ikke fordrage det, jeg kunne ikke fordrage at blive rørt ved.”

Der findes også beretninger om voksne, der, i ly af mørket, bruger deres magt på en for barnet meget ubehagelig måde:

“Om aftenen, når vi var puttet i seng, så kunne man godt risikere, hvis man havde været sød og rar, så kom nattevagten og hentede en. Så måtte man sidde inde på vagtværelset og se fjernsyn, mens hun stoppede strømper. Men hvis man havde kvajet sig, så var der et kosteskab, hvor man blev sat ind. Jeg har prøvet at sidde der to gange, hvor jeg blev taget op af sengen og taget ned af trappen.”

Man skulle ikke tro, det hørte hjemme i dette århundrede. Denne episode finder sted omkring 1978.

Registrering

En af de piger, der har været anbragt på en døgninstitution, havde meget i klemme med den registrering og overvågning, hun følte, der fandt sted gennem de voksnes arbejdsrutine med på skrift at levere dagens begivenheder videre til næste hold. Hun startede med at fortælle, at der gik lang tid, efter at hun var kommet på institutionen, før hun opdagede, at denne procedure overhovedet fandtes:

“Jeg hadede, at de skrev alt ned i deres blå bog: Nu har Tove gjort sådan og sådan, og nu har hun gjort det og det, nu har hun været dygtig til det og det! Når de havde skiftevagter, så vidste de alt. Jamen, der stod jo simpelthen alt, om du slog en skid, så var det lige før, det stod der! Det havde jeg lidt svært ved, fordi der er mange af pædagogerne, der kom som vikarer, og jeg syntes ikke, de skulle vide om mit liv. De kunne

sidde og læse om hele mit liv og kunne følge alt, hvad jeg havde lavet. Der gik to måneder, inden jeg fandt ud af bogen, det var en af de andre, der fortalte mig, at hun havde været nede og læse i bogen.”

Dannelse af subkulturer

Nogle finder ud af at få en positiv tilknytning hos hinanden og kommer til at opleve de voksne som overflødige. Der dannes subkulturer på godt og ondt:

“Det var ikke de voksne, der spillede den store rolle for det, vi havde sammen. Det var bare så lækkert at få alle de der ting. Det var som et fængsel derhjemme, og det her var bare frihed, man følger nok bare hinanden.”

I modsætning til en familiepleje, hvor barnet kan blive meget ensomt, hvis det ikke trives, har børn på institution muligheden for at slå sig sammen. Dette forhold kan i nogle tilfælde være medvirkende til, at de udvikler negative subkulturer i en institution. En af de interviewede fortæller:

“Jeg kom i dårligt selskab. Det var decideret tyveri, førhen var det smårapserier. Det startede jeg også med deroppe. Vi stjal lidt slik, og til sidst blev det for lidt spændende, det var for nemt, så lavede vi selv lidt spænding ud af det. Så når man kunne se, en af de andre havde stukket noget under jakken, så råbte vi andre: ‘Hvad er det, du har under jakken?’ Og så var det bare med at komme ud. Men vi skulle have til vores smøger, og så begyndte vi på vores natlige togter, hvor vi planlagde, hvor vi skulle hen, og så var det bare stort koben og skruetrækker. Der er ikke de steder, man ikke kan komme ind med skruetrækker og koben!”

En subkultur kan ende med at få et sådant omfang, at de unge oplever at have taget magten, og pædagogerne bliver magtesløse i forhold til gruppen. En pige fortæller om denne form for subkultur. De unge havde forskanset sig i deres egen verden og oplevede pædagogerne som fjender:

“Til sidst måtte vi komme hjem kl. 7.30 om morgenen, vi skulle bare komme hjem til morgenmad, når vi havde været i byen. Vi var ikke ret gamle, vi kørte dem helt derud, hvor vi fandeme fik lov til alt. Jeg ved ikke, om vi fik for få grænser, og jeg tror heller ikke, de kunne forhindre det, vi var røget ud i. Hvis de havde sat grænser over for mig, så var jeg måske stukket af derfra. Jeg tror, de stod magtesløse, fordi vi var så svær en gruppe. Vi var så ødelagte psykisk oven i hovedet allesammen, at vi sådan set var ligeglade. Jeg tror, vi så dem som vores fjender, det var vores hjem, vores slot, de var vores fjender, de trængte sig ind på vores privatliv.”

Når der dannes subkulturer, og børnene ikke oplever en tilknytning til en eller flere pædagoger, kan det af barnet opleves som om, der bliver tale om en slags styrkeprøve mellem børn og pædagoger. Det bliver til en kamp om, hvem der er stærkest, som i virkeligheden for barnet dækker over følelsen af ikke at være respekteret og forstået. Eller måske en reaktion på en alt for streng og firkantet pædagogik:

“Det var aldrig noget med, at de nærede interesse, eller at de gjorde det for min skyld, fordi de var interesseret i mig. Det har jeg aldrig følt fra de voksne. De to mandlige ansatte, der var på den afdeling, jeg var, de var fandeme hårde, det var kæft trit og retning: Vi skulle bare opføre os ordentligt! Vi fik hele tiden at vide, at det skulle bare gøres! Jeg kan huske en episode med opvask, vi var to, der skulle vaske op, og vi ville ikke vaske op - vi gad ikke! Det endte med, at der var to meter høj opvask. Vi skulle vaske det hele op, og de blev ved med at samle i flere dage. Det var simpelthen så åndssvagt. Det blev en slags magtkrig. Da det blev for meget for dem, blev vi bare slæbt ud i køkkenet. Jeg lå inde i en seng, der blev jeg bare hevet ud, og så måtte vi være ude i køkkenet, til vi havde vasket op! Det endte da også med, at vi gjorde det. Jeg følte ikke, de ville finde ud af, hvorfor det var sådan. Det handlede bare om, at nu **skulle** vi vaske op, fordi det passede dem på det tidspunkt. De skulle altid bestemme over mig, de skulle altid bestemme, hvad jeg måtte og ikke måtte, og hvorfor jeg skulle, og hvorfor jeg ikke skulle, de var aldrig personlige. Jeg føler ikke, jeg har haft et personligt forhold. Det synes jeg er frygteligt, at det har været sådan på en institution. At det har været sådan med autoritet.”

Det virker som om, at der i mange tilfælde er blevet for langt mellem de voksne og børnene. Specielt viser det sig, når børnene bliver unge og udvikler deres egne måder at forsvare sig på.

Usynlighed

På en institution kan det være nemt at gøre sig usynlig med sine sorger og bekymringer. En af de interviewede beskriver det på denne måde, hvor det samtidig fremgår, at der er en vis indforståethed og solidaritet blandt børnene:

“For mig har det bare været noget med at overleve. Der er ikke nogen, der har villet falde til, der er ikke nogen, der synes, at det er skægt at være væk fra sine forældre. Det var meget noget med, at man respekterede, at der lå en inde i sengen og græd, og så gik man ud på skift.”

Børnehjem

Der er i datamaterialet interview med to personer, der var anbragt i 50'erne, dengang et børnehjem var et børnehjem med tryk på hjem. Som det fremgår af det historiske afsnit, betød det, at forstanderparret fungerede som en slags plejeforældre og boede på stedet.

Disse to interview adskiller sig væsentligt fra de andre interview, der handler om institutionsanbringelser. De adskiller sig klart på den måde, at begge de interviewede, efter de blev anbragt, vidste, at der skulle de bo, til de blev voksne. Den ene var 13 år på anbringelsestidspunktet, og den anden var 4 år. De adskiller sig også ved at have en langt mere positiv opfattelse af anbringelsen (på et børnehjem for den enes vedkommende) - både materielt og følelsesmæssigt - i forhold til de anbringelser, der har fundet sted i nyere tid. Det var for begge de interviewede en oplevelse af, at det var en slags familie med de elementer af kærlighed og omsorg, man forventer her:

“Det var en familie. Plejemor har altid været sød og kærlig og omsorgsfuld. Der var aldrig et ondt ord fra hende mod nogen af børnene, aldrig! Der er aldrig blevet lagt hånd på mig af en voksen person, jeg er aldrig nogen sinde blevet slået. Det behøvede de ikke. De var i ordets bedste betydning forældre, de boede på stedet, de levede på stedet, holdt aldrig fri, og var aldrig nogen steder. Jeg så dem ikke som forældre, men når jeg kigger tilbage, så er det det, jeg har brugt dem som. Det var der, man lodsede af, det var der, man fik sine tilrettevisninger fra, og det var dem, der involverede sig i mig på godt og ondt. Forstanderparret, dem kunne man altid gå til. Man kunne gå hen og banke på døren om natten, hvis der var et eller andet.”

Den tids anbringelser adskiller sig også ved, at det øvrige personale ikke havde en uddannelse og havde en anden funktion:

“Det var før, pædagogerne blev opfundet. Det var dengang, der var husassistenter. Jeg er vokset op med nogle stykker, men ikke ret mange, der var meget lidt udskiftning. En husassistent var der jo en 10-15 år, de blev der, til de blev gift. De boede der og havde værelser. Man boede ikke udenfor. Vi sad lige så meget hos de der husassistenter, som vi sad andre steder, selvom de havde fri. Jamen, de var der jo, og så sad der en unge eller to- tre, hvis de sad og hørte radio, strikkede eller læste.”

Observationsskolehjem

Som tidligere omtalt viser det sig i nogle af interviewene, at den første anbringelse har været en positiv oplevelse. I de tilfælde, hvor denne anbringelse har fundet sted på en observationsskolehjem, hvor anbringelsen på forhånd var beregnet til at skulle være en kortere afgrænset periode, har det fået svære konsekvenser for den anbragte. Denne kvinde fortæller, at hun fik et forhold til en voksen på skolen, hvor hun oplevede, at den voksne var som en mor for hende, og dette betød, at det er meget svært for hende at skulle hjem igen:

“Jeg var utrolig ked af det. Det var så skidelækkert, jeg kom hjemmefra. Jeg tror, det var første gang i mit liv, jeg havde oplevet at få nyt tøj. Jeg kan huske den fornemmelse, da jeg så kom hjem igen!! Men ok, det skulle også have en chance, og jeg startede også oppe på skolen igen, jeg tror jeg var deroppe i 14 dage, så kom jeg hjem til min mor og sagde: ‘Jeg vil fandeme ikke være herhjemme mere!’ Så begyndte min mor: Jamen, jeg kunne jo ikke bare flytte. Men jeg ville ikke være hjemme: Så kunne jeg få telefonnummeret, så kunne jeg ringe til vores sagsbehandler. Fint! så ringede jeg til ham og sagde: ‘Du kan godt komme og hente mig, jeg vil ikke være her.’ Samme dag kom jeg på behandlingshjem.”

Opholdet på behandlingshjemmet blev en meget dårlig oplevelse for denne pige. Senere kom hun i en familiepleje, som fungerede godt en periode, men herefter gik det også galt i den. Derefter kom der endnu nogle anbringelser, men ingen af dem særligt vellykkede.

To andre beskriver tilsvarende oplevelser med at komme hjemmefra. Først et korterevarende ophold på et skolehjem, hvor de oplevede at få en tæt kontakt til en voksen og derefter at blive sendt hjem og kort tid efter videre til andre foranstaltninger, hvor der var tale om et behandlingstilbud, der ikke oplevedes positivt.

Positiv betydning

Det gennemgående i alle interview har været, at de interviewede alle har kunnet sige meget klart, hvilke voksne der har haft en positiv betydning for dem i deres barndom, og hvilke voksne der har haft en negativ betydning. Fra sin opvækst på døgninstitutionerne kan den interviewede i langt de fleste tilfælde kun huske en enkelt eller to voksne, som har betydet noget positivt. Ud over det er der en masse voksne, de har oplevet meget negativt, eller voksne som de ikke kan huske.

De konkrete udsagn om, hvad der har været positivt, er meget forskellige, men på en eller anden måde handler de om det samme. Det kunne beskrives som de tilfælde, hvor barnet har mødt "mennesket bag" pædagogen, plejemoderen, forstanderen. De forskellige elementer, der indgår i denne beskrivelse, er følgende:

Ærligheden i kontakten

Ud fra sin opbyggede evne til at gennemskue voksne kan barnet med det samme fornemme, når den voksne ikke viser ærlighed i kontakten. Barnet ønsker og efterlyser ærlighed i kontakten med den voksne:

"Voksne er meget nemme at gennemskue som barn. Der er mange, hvor man kan mærke det pædagogiske, altså snusfornuften og ikke ærligheden. Det var også meget tydeligt at mærke dem, der virkelig holder af en."

Som en mor

Adskillige omtaler en af de voksne, som har været meget vigtig for dem, som erstatning for en mor. Den følgende omtalte voksne dukker først op i pigens liv, da hun er omkring 16 år. Forud er gået et efterskoleophold samt to døgnanbringelser, der fortrinsvis beskrives som negative, hvad kontakten med de voksne angår:

"Hun blev som en mor for mig. Hun var alt det, som jeg overhovedet kunne tænke mig, hun var perfekt for mig. Hun var enormt kærlig og god og forstå-ende. Hun fortalte mig, at hun blev ked af det, og at hun holdt af mig, og at jeg var noget specielt. Hun var det, jeg længtes efter."

At lære respekt

I kontakten med de voksne er det ikke kun ærlighed, moderlig omsorg der betyder noget, men også det at blive sat på plads på en måde som forstås, og som bunder i den voksnes egne grænser for, hvad man vil stå model til i forhold til en ung. Der er i det følgende tale om en anbringelse i et opholdssted, hvor de voksne bor sammen med de unge:

"Ham kunne jeg ikke køre om hjørner med. Hvis jeg råbte og skreg ad ham, så råbte han højere end mig: Jeg skulle kraftedeme ikke snakke sådan til ham. Han lærte mig respekt, han ville ikke stille op på den måde, når jeg blev gal og urimelig. Han sagde engang til mig: 'Du skal fandeme ikke tro, det bare er dig, der har prøvet alle de ting.' Så satte han sig ned og fortalte mig om sit liv. Vi sad i tre timer. Vi kunne bruge deres sider - det gør man, når man bor sammen, vi så deres dårlige sider. Her går man og tror, at det kun er en selv, der har dårlige sider og er tosset oven i hovedet, der findes også andre mennesker - voksne mennesker, som heller ikke kan finde ud af deres liv."

At lære at have respekt kan også være forbundet med en fornemmelse af, at de voksne ved, hvad de gør. Det er vigtigt for barnet, at de voksne føler sig sikre og kompetente i deres optræden.

At blive mødt med tillid

En af kvinderne fortæller først om en institution, hvor hun ikke havde kontakt med de voksne. Senere kommer hun som 14-årig på ungdomsinstitution, og her lykkedes det for de voksne at få kontakt med hende:

"Der gik også lang tid, der gik op til 1 1/2 år før. Jeg tror, det havde meget at gøre med, at hvis de sagde til mig, du må gerne det og det, så kom de ikke lige pludselig og sagde til mig, det må du ikke alligevel. De havde meget tillid til mig."

At møde mennesket bag pædagogen

På mange måder handler udsagnene om dét at møde mennesket bag den professionelle:

“Jeg kan huske tydeligt, da jeg kom - der var nogen, der havde fod på det der, de var gode! Og så var der dem, der havde lært det, der var uddannede! Mennesket bag, der har alle de der aspekter, der både kan være sur på en og være sød, og ikke være det på en pædagogisk måde, det synes jeg fandeme er gennemskueligt som barn.”

At få omsorg

Et andet element, der indgår i de positive tilbageblik, er helt enkelt begrebet omsorg:

“Der var nogen, der gav omsorg. Der var nogen, man kunne sidde ved, der var også nogen, man slet ikke kunne sidde ved.”

Ofte er der tale om omsorg på et helt jordnært plan, som for eksempel at blive puttet om aftenen eller få et knus, der giver en god oplevelse for den anbragte.

At blive forstået

At blive forstået af den voksne som den, man er, er et andet element, der går igen i interviewene:

“Han forstod de ting, der skulle til, eller hvorfor man gjorde, som man gjorde. Det var ikke noget med, at man kunne tillade sig mere over for ham end over for de andre, for det kunne man ikke, men han forstod at se tingene, når man snakkede med ham. Mange af de andre havde den der pædagogiske professionalitet. De gør det i virkeligheden, fordi de er professionelle.”

At blive holdt af

En meget væsentlig ting, der bliver nævnt, er det helt enkle: at blive holdt af af de voksne:

“Det, der var mest vigtigt, det var, at de holdt af en, det kan man mærke. Nogen gjorde! Man bandt sig til nogen.”

At føle sig tryk

Tryghed er et ord eller et begreb, der ofte går igen, når det handler om de anbringelser, der finder sted. Ofte omhandler trygheden ganske almindelige handlinger, som er selvfølgeligheder for de fleste børn, der er opvokset under almindelige vilkår:

“Der var tryghed. Hvis man trængte til at sidde ved en eller anden, så kunne man få lov til det. Der var nok voksne og at blive puttet om aftenen, det var rigtig hyggeligt.”

At møde specielle hensyn

I de elementer, der har betydning for, hvornår der har været tale om gode oplevelser, er det at blive behandlet som noget særligt en vigtig ting. At blive set på som en, der tages specielle hensyn til, er en positiv oplevelse for barnet:

“En weekend hvor min far og mor skulle komme og besøge mig. Så siger han: ‘Vil du med ud at sejle?’ Det vil jeg ikke, fordi min far og mor, de kommer! ‘Jamen, vi ringer til din far og mor og siger til dem, at du gerne vil med ud at sejle, og så kan de komme næste weekend, hvis de vil, eller de kan komme en dag i løbet af ugen.’ Det var noget af det bedste, han nogensinde havde sagt. At man ligefrem kunne afvige fra den faste turnus!”

At møde fleksibilitet

Man kunne også bruge ordet fleksibilitet om det, de interviewede beskriver som en positiv egenskab hos de pædagoger, der huskes for noget godt:

“Der var selvfølgelig et regelsæt, men det bøjede han til vores fordel, og det var egentlig meget rart, for selvom man skulle være i seng kl. ti, så kunne man godt få lov til at sidde oppe til kl. halvelve eller kvart i, hvis man var i gang med et eller andet. I weekenderne kunne man få lov til at være lidt længere ude, hvis det var ham, der havde weekendvagt. Han kom ind til én, bankede lige så stille på, de andre de vadede

bare ind på ens værelse - det var ligesom om, at han havde også respekt for os, ligesom om at vi var også mennesker.”

Andet af betydning

Det materielle betød meget

Langt de fleste af de interviewede havde, før de blev anbragt, levet under materielt mangelfulde vilkår. Adskillige kommer ind på det helt enkle, at de nye materielle vilkår efter anbringelsen betød meget for dem. Det at få tøj som andre, have et ordentligt værelse og mad på bordet hver dag var af stor betydning for mange.

Som det fremgår tidligere, er det ikke altid de voksne, der får en positiv betydning, men andre ting. En beskriver rammerne, det materielle, og det at være i samme båd som dem, man bor sammen med på institutionen samt den frihed, det giver at være undergivet voksne, der ikke er uberegnelige.

Mulighed for aktiviteter

Nogle af de interviewede har hjemme haft en tilværelse, der har været præget af bl.a. mangel på oplevelser og ikke mindst mangel på muligheder for spændende udfoldelser sammen med andre. Dette spiller en ikke uvæsentlig rolle for en del af de interviewede, når der tænkes på de positive oplevelser.

Begrebet frihed går igen i de interview, der handler om de lidt større børn, der hjemme har været udsat for overgreb og nedværdigende behandling:

“Det var jo frit og være deroppe, altså vi havde det godt deroppe. Der var også noget at tage sig til efter skolen.”

Nogle af børnene får oplevelser med voksne, de aldrig har haft før:

“Hun virkede varm, hun virkede som en, der gad at tage sig af os og foretog sig nogle ting med os. Hun tog os med ned i cykelkælderens, og vi lavede cykler, og hun tog os lige pludselig med i sådan nogle ting, vi aldrig havde været med i før. Hun fik mig sendt til svømning, som jeg var meget glad for, og begyndte at tage mig med til jazzgymnastik om aftenen, det virkede godt på mig, hun var bare den eneste ene!”

Sammenfattende - om at være anbragt på døgninstitution

Aleneheden fortsætter for de fleste

Når institutioner ikke fungerer optimalt, kan børnene gemme sig i dem, fordi det, de bærer rundt på, ikke bliver så synligt. Når det er værst, udvikler det sig til subkulturer, hvor børnene danner bander eller leger krig med de voksne. Børnene holder sig til hinanden. Nogle gange på en god måde, og andre gange temmelig destruktivt.

Dette kan også være positivt: Når pædagogikken ikke opleves som menneskelig af børnene, eller der er for langt til en kontakt med de voksne, finder de omsorgen og kontakten hos hinanden i stedet for.

Det er tankevækkende, at der er tre anbringelser på observationsskolehjem, som alle beskrives meget positivt. Alle tre var førstegangsanbringelser. Alle de tre oplevede senere adskillige anbringelser, som de stort set beskriver negativt. For de to af dem blev næste anbringelse et ophold på en behandlingsinstitution, som af begge oplevedes ret negativ. Den tredje kom hjem til de samme vilkår som før opholdet og blev anbragt i en dag- og weekendforanstaltning, hvor hun kom til at føle sig meget splittet mellem forældrene og det sted, hun opholdt sig. Når skolehjemsanbringelsen oplevedes så positivt, handler det selvfølgelig om, at der her har været nogle voksne, der har været gode til at tage imod børnene. Men måske handler det også om, at man, første gang man kommer hjemmefra og kommer fra forhold, der har været pinefulde på den ene eller den anden måde, er mere modtagelig og åben for at tage imod tilbud om kontakt.

For mange skift og manglende hjælp i de situationer, hvor barnet bliver genanbragt, kan være medvirkende årsag til, at barnet er mindre modtagelig for kontakt.

Problematikken om menneskelighed og socialpædagogik/behandling kommer ind her. Det rejser blandt andet spørgsmålet: Hvorfor er der så mange, der har oplevet behandling/socialpædagogik så negativt?

Pædagogen og mennesket bag!

Det ser ud, som om mødet med langt de fleste professionelle har været en negativ oplevelse! For mange af de interviewede bliver mødet med pædagogerne et upersonligt møde. Dette udvikler mistro til voksne.

Når børn tager afstand til de voksne og ikke er i kontakt med dem, bliver det sværere at identificere sig med de voksne og bruge dem som modeller. Når dette er tilfældet i et eller andet omfang, giver det børnene problemer i forhold til at finde egen identitet.

Til gengæld ser det ud som om, at nogle udvikler en skarp iagttagelsesevne, der kan blive en værdifuld ressource. Nogle udvikler en "sjette sans", og som handler om menneskekundskab, der fremstår som en evne til at gennemskue andre mennesker. Omend denne evne er udviklet af mistro, er det en evne, som kan bruges positivt i andre sammenhænge, og ikke mindst er det en evne, der kan hjælpe med til, at man bliver bedre til at passe på sig selv.

De kvaliteter, der efterlyses hos de voksne, er følgende: ærlighed, omsorg, respekt, tillid, forståelse, blive holdt af, tryghed, møde specielle hensyn og fleksibilitet. Det handler om menneskelighed. Ganske enkle, naturlige ønsker til omgivelserne, som alle mennesker har: at blive mødt som et unikt menneske, der har helt særlige behov.

Det giver stof til eftertanke, når så mange uddannede opleves så negativt i forbindelse med udførelsen af deres erhvervsfunktion. Som udgangspunkt tror jeg, at de fleste professionelle vil de anbragte børn noget godt og positivt, men det kan konstateres, at det ikke opleves sådan af de involverede i denne undersøgelse.

Om at være anbragt i familiepleje

Det følgende afsnit handler om de problemstillinger som jeg har fundet, var de mest karakteristiske ved de ophold i familiepleje, der er med i denne undersøgelse. Også i dette afsnit vil der blive set på både de positive og de negative sider. Et særegent punkt her er, hvad det har betydet for plejebarnet, at familien har fået plejeløn for at tage vare på barnet.

I interviewene har der været tale om 22 anbringelser i familiepleje, heraf fem i privat etableret familiepleje hos biologisk familie og 17 i offentligt formidlet familiepleje. Otte ophold oplevedes som fortrinsvis dårlige for den anbragte, og seks oplevedes som fortrinsvis gode, mens fire var en blandet oplevelse.

Negative oplevelser

Forkert kemi

Om en familiepleje lykkes eller ej handler om, hvorvidt plejefamilie og barn passer sammen, om kemien stemmer, og om barnet/den unge kan leve op til de forventninger, der bliver stillet fra plejefamiliens side.

"Det skulle gå enormt stærkt, det var en enorm dårlig familiepleje, og de var slet ikke minded for mig. Jeg var virkelig oprørsk, jeg var endelig sluppet ud! Vi (et plejebarn mere) fik meget at vide om, hvad de forventede af os. Deres sønner, den ene han arbejdede i en forretning, og den anden skulle være ingeniør. Det lå i luften, at vi skulle også blive til noget. Jeg skulle kalde hendes mor og far for mormor og morfar. De sagde ikke, jeg skulle, men det var noget, der lå i luften, at det gjorde man: 'Det plejer vores børn herude at kalde dem!'"

Dette ophold slutter efter en voldsom konflikt, hvor plejefaderen bliver så vred på de to plejebørn, at han griber til fysisk handling i forhold til det andet barn. Pigen (den interviewede) nægter at forblive i familien. Sagsbehandleren finder en anden anbringelse, denne gang på en institution.

Kulturforskelle

I nogle tilfælde er der tale om så store kulturforskelle, at barnet slet ikke er i stand til at tage imod det, der bliver tilbudt og i dette tilfælde direkte tager afstand fra det:

"Jeg skulle ud i en familie, som skulle have mig hveranden weekend. Jeg var 13-14 år, og der var jeg ude én gang. Jeg kan huske, da jeg kom ind i det fornemme hjem. Det var lidt ældre mennesker, de havde to voksne børn, og de havde alt. Jeg kan bare huske, da jeg kom ind på deres værelser og så alt det, de havde, det var simpelthen overvældende. Det var for meget lykkeligt hjem, tror jeg! Jeg kunne ikke klare, at

de havde alt. Jeg tror, jeg kunne fornemme det uretfærdige i, at der er nogen, der skal have det sådan. Det var for godt, det var for harmonisk, det ville jeg slet ikke være med til.”

Denne pige kom oprindeligt fra et materielt fattigt miljø. Weekendfamilien skulle bruges i en periode, hvor hun ikke ville hjem.

Forskellig grundholdning

Det kan desuden handle om den grundlæggende livsindstilling i plejefamilien og barnets holdning til denne. En af de interviewede fortæller om en anbringelse. Det fremgår tydeligt, at denne dreng ikke var blevet forberedt på eller spurgt, om det var et miljø, han ville leve i:

“Det var absolut ingen succes, det var en fiasko. Hun var handicappet på en eller anden måde og gik delvist hjemme og hjalp sin mand. De havde en søn selv, men vi kunne ikke sammen, han var på alder med mig. Det var dem, der fandt ud af, at de ikke ville længere, de fandt ud af, at det ikke var noget for dem. De havde den der kristne livsindstilling, og det har aldrig været godt. På det tidspunkt vidste jeg ikke helt præcist, hvad det var, men det var en følelse af, at det var for meget spændetrøje.”

Angst for voksne

Det kan også handle om at være bange for den voksne og utryk ved det, man som barn bliver præsenteret for. Følgende episode handler om en pige, der var anbragt på en institution, men blev placeret i en familie hele sommerferien, da hun ikke kunne være hjemme:

“Jeg kunne ikke lide manden, der var der. Jeg syntes, han lignede en børnelokker, jeg turde ikke tage med ham ned i byen alene. Min storesøster har også været der, hun kunne heller ikke lide det, hun stak af. Min mor og far kom og besøgte mig, og så græd jeg og ville med hjem.”

I et tilfælde var der valgt en meget ung familie til en ung pige. Hun giver udtryk for ikke at kunne respektere dem på grund af deres alder. Nogle af de piger, der blev forsøgt anbragt i familiepleje i teenage-alderen, beskriver vanskelighederne ved dette på den måde, at de indtil da havde haft et liv, hvor de var blevet alt for selvstændige, og at det var for svært at skulle indordne sig under en normal families holdninger, fordi de på visse punkter var vant til selv at træffe alle beslutninger, og på sin vis var mere selvstændige end de fleste unge på samme alder. Et par af disse kvinder giver udtryk for, at de ikke synes, at man skal anbringe piger i den alder i familiepleje, men i stedet støtte dem i at bo for sig selv.

Når der er forskel

Selv i plejeforhold, der for det meste fungerer, er der perioder, hvor det kan være svært for barnet at gebærde sig i familien. Et af de ømme punkter er, når den anbragte oplever sig som anderledes end de andre børn i familien, eller i det hele taget oplever sig som en fremmed. Denne dreng beskriver situationen efter et halvt år:

“At vokse op et andet sted det er rigtig svært. En af parterne kan måske ikke opfylde de ønsker, du har. F.eks. at faderen skal være som en far for dig, og moderen som en mor. Og jeg fik det problem efter fire år, da kunne moderen ikke opfylde mit ønske. Faderen gjorde det rigtig godt for mig. Hun gjorde forskel. Hvis de andre lavede en fejl, så var det ikke så slemt, men hvis jeg lavede en, så var det straks værre. Hvis de ikke lige hjalp til, så gjorde det ikke noget, men hvis jeg ikke hjalp til, så var det galt. Det tror jeg var lidt min egen skyld, for jeg prøvede at hjælpe meget i starten, jeg ved ikke, om man kan kalde det fedte sig ind eller hvad, og så da jeg slappede lidt af, så kunne de jo se lige pludselig: ‘Jamen, hvorfor gør han ikke det og det?’” (11-årig dreng)

Oplevelsen af forskelsbehandling behøver ikke at være så konkret, men kan også opleves på et mere følelsesmæssigt niveau ved at se på plejefamiliens forhold til egne børn:

“Jeg kan huske, vi var ude at gå en tur engang, hvor jeg så gik bag ved ... og ... (plejefaderen og hans søn). De tog sådan kammeratligt om hinanden og gik og sludrede. Jeg kan huske, at jeg blev jaloux og tænkte, hvor fedt det så ud, bare det var mig!”

Der er i interviewene mange beskrivelser af, hvor svært det er at komme til at føle sig lige så værdifuld som familiens egne børn. Langt de fleste kæmper med denne problematik i deres ophold i forskellige familieplejer og oplever sig oftest som anderledes.

Positive oplevelser

Når man selv har indflydelse

To af disse anbringelser i familiepleje udmærker sig ved, at de unge - begge drenge - på en måde selv har valgt deres plejefamilie.

Den ene var på det tidspunkt 15 år og havde været gennem tre institutionsanbringelser og en meget mislykket familieplejeanbringelse. Den følgende anbringelse kom i stand ved, at han besøgte noget familie til en pædagog adskillige gange og fik lyst til at komme i familiepleje her. Denne anbringelse blev godkendt af de sociale myndigheder, og drengen forblev i familien, til han bliver voksen. Om denne anbringelse siger han:

“De har været som forældre for mig. Jeg brugte dem, og bruger dem stadig, som forældre i dag. Jeg betragter dem som mine forældre, og de betragter mig som deres. Både dem og deres børn. De tager det hele meget afslappet. Jeg har sådan set fået lov til at passe mig selv, altså i den forstand, at det var selvfølgelig dem, der bestemte, men jeg har haft samme regler, som deres piger har haft at gå efter.” (30 år på tidspunktet for interviewet)

Den anden dreng havde været gennem adskillige institutionsanbringelser og mødte ligeledes sin familiepleje gennem en pædagog og nogle besøg hos denne pædagogs venner. På det tidspunkt var drengen ca. 13 år. Han siger om sin plejefamilie:

“Det var en familie. Og så elskede jeg min plejefar utrolig højt. Han har været fantastisk. På mange måder et forbillede. Det var sværere med min plejemor.”

Det vanskelige i forholdet til plejemoderen gik efter den interviewedes mening på en form for jalousi fra hendes side over, at han tog så meget af hendes mands energi. Samtidig beskriver den interviewede sig selv som meget besværlig i de år, fordi han havde det utrolig skidt. Ikke desto mindre varede dette plejeforhold, indtil han valgte at stå på egne ben. I dag, hvor han er midt i 40'erne, har han god kontakt til sin plejefamilie.

Når man passer sammen

Et plejeforhold opleves også som vellykket, når barnet oplever, at det bare passer ind i den familie, det bliver placeret i:

“Jeg kom bare ind, og så var jeg der bare! Det var slet ikke noget problem. Jeg tror, jeg snakkede som et vandfald, det var underligt, at de ikke blev trætte af at høre på mig, men det fandt jeg ud af, det gjorde de ikke.”

Det er vanskeligt at udlede af interviewene, hvad det vil sige at passe sammen. Begrebet kemi bliver ofte brugt af professionelle i den sammenhæng. De ord, de interviewede bruger, er: “At passe sammen”. Det virker i interviewene, som om det til dels handler om fælles holdninger til nogle ting, men en del af begrebet at passe sammen er desuden “gensidig følelsesmæssig tiltrækning”. Dette opleves som ubestemmelig “kemi”.

Plejelønnens betydning

De børn og unge, der havde været i familiepleje, vidste i langt de fleste tilfælde, at plejeforældrene fik penge for at have dem. Denne dreng havde tidligere været i en familiepleje, hvor han ikke passede ind og følte sig misbrugt. Han giver udtryk for, at de i det plejeforhold kun havde ham for pengenes skyld:

“Jeg kunne ikke lide konen derude. De havde to børn, der var yngre end mig, og så ventede hun en. Jeg følte ikke rigtig, de havde tid til mig alligevel. Det var måden, hun var på. De havde et værksted. Jeg gik i skole, og så var det ellers på værkstedet efter skolen. Der var ikke tid til venner eller sådan noget. Jeg følte, de kun havde mig for pengenes skyld.”

Dette plejeforhold sluttede fordi, drengen selv stak af flere gange og til sidst ikke ville tilbage til familien.

I et senere familieplejeforhold, hvor han voksede op, fra han var 13, til han blev voksen, og som han beskriver meget positivt, oplevede han plejelønnens betydning på en helt anden måde:

“De havde en mappe med lønsedler. Den stod inde på kontoret. Jeg kunne bare gå ind og tage den, hvis jeg ville. Det har jeg aldrig gjort. Selvfølgelig vidste jeg, de fik noget for det. Jeg har nok tænkt på, at det var til mad og tøj og sager. Og de skulle selvfølgelig også have noget for at tage mig til sig. Jeg har aldrig haft opfattelsen af, at de har taget mig for pengenes skyld. Det havde jeg med de andre, helt sikkert.”

Denne pige befandt sig på et tidspunkt i en situation, hvor plejeforholdet begyndte at blive problematisk, fordi hun følte sig svigtet af sin plejemor på forskellige måder. Efter følgende episode mellem plejemor og sagsbehandler gik det helt galt:

“På et tidspunkt stod jeg ude i gangen og hørte det, medens de sad inde i stuen. Jeg kunne høre min plejemor sagde, at det var dyrt, og hun ville have nogle flere penge. Da tror jeg egentlig, at min facade kom igen: ‘Jamen, hvis det er det, det drejer sig om, så kan hun da rende mig noget så eminent!’ Jeg kan bare huske, at jeg går ud ad døren, og jeg havde den der fornemmelse, at nu var jeg ligeglad, og at hun ikke skulle bestemme over mig. Jeg skulle dælme nok vise hende! Jeg gjorde herefter altid det modsatte af, hvad hun sagde, det gik lystigt deroppe i en lang periode!”

Problemerne fortsatte og blev aldrig rigtig rettet op igen. Pigen talte aldrig med sin plejemor om denne oplevelse. Anbringelsen sluttede efter et par år, fordi pigen ønskede, at den skulle ophøre. Forud var gået to institutionsanbringelser, og pigen havde drømt om, at familieplejen var det sted, hun skulle vokse op resten af sin ungdom. Denne oplevelse gjorde, at hun mistede tilliden til voksne:

“Jeg var meget ked af det på det tidspunkt. Jeg kan huske, at jeg følte simpelthen, at nu havde jeg bare ikke mere. Den sidste havde taget røven på mig, hun havde skuffet mig så utroligt, at jeg på det tidspunkt tror, jeg sagde: ‘Nu er det nok.’ Da havde jeg lukket alle mennesker ude. Voksne mennesker, dem kan du bare ikke stole på, det er helt sikkert. Så jeg tror egentlig, de kunne have sendt mig i fængsel eller sådan noget, jeg var ligeglad.”

I nogle tilfælde kommer tanken om plejelønner frem i situationer, hvor den anbragte ikke føler sig forstået. Følgende situation handler om at deltage i pasningen af de dyr, der var i denne plejefamilie:

“Han fik rigtig mange penge af børneværnet. Jeg syntes, det var uretfærdigt, at han skulle sidde derinde, mens jeg arbejdede. De gange, jeg følte mig svigtet, hvor han ikke var med i det, så syntes jeg, det var uretfærdigt, at han skulle have så mange penge for at have mig, og jeg skulle bruges som billig arbejdskraft, så han kunne gå og loppe den af.”

Nogle gange er det en diffus følelse, der kan give den unge opfattelsen af, at det er for pengenes skyld:

“Garanteret, det var lønnen. De havde mig, fordi det gav en skidegod hyre at have mig. De fik en masse tilskud, jeg vil vædde med, det var det. Det er sådan en følelse, jeg har. Jeg fik senere at vide, da jeg var flyttet derfra, at de havde søgt en masse ting til mig og min sport, som jeg aldrig har set eller hørt noget om. De fik midlerne, men jeg fik dem ikke. Det hørte jeg gennem deres børn.”

De fleste kender plejelønnens eksistens. Men ingen taler om det! Det forekommer ikke i denne undersøgelse at være et åbent emne mellem plejeforældre og barn, bortset fra i meget sjældne tilfælde.

Anbragt hos biologisk familie

Fem af de interviewede har været anbragt i familiepleje hos biologisk familie.

En af pigerne voksede op hos sin farmor, fra hun var syv år, til hun var 17 år. En anden voksede op hos sine morforældre, fra hun var seks år, til hun, som 12-årig, selv bad om at blive flyttet. En tredje var hos sine bedsteforældre fra hun var 10 til ca. 13 år. Den sidste pige var anbragt samlet et par år hos en moster og onkel.

En af de interviewede blev anbragt som helt spæd hos sine morforældre og blev der, til hun var seks år. Denne pige fortæller meget positivt om disse år. Hun oplevede, at hun fik megen tryghed og kærlighed, især af sin morfar.

Resten af disse anbringelser var mere problematiske. Der har som udgangspunkt været tale om anbringelser, hvor familien har forsøgt at løse problemerne selv. Her har systemet været helt usynligt for den anbragte.

Ikke bare manglede der informationer omkring den situation, hvor selve flytningen fandt sted, men disse anbringelser var også præget af et totalt fravær af personer ude fra under anbringelsen, således at barnet følte sig ladt i stikken med sin familie og fik følelsen af ensomhed og magtesløshed:

“Problemet var, at vi aldrig fik noget at vide eller nogen snakkede med os. Jeg synes nok, at jeg ikke er blevet snakket med! Den der fornemmelse af at være helt alene i verden, det er først de sidste fire-fem år, jeg er kommet af med den igen. Den har altid fyldt meget.” (Kvinde, 36 år på interviewtidspunktet)

En enkelt ved, at der kom en sagsbehandler et par gange om året, men fortæller, at denne kun talte med farmoderen og aldrig med hende eller hendes søskende. En af de anbragte mødte først en sagsbehandler, da bedsteforældrene gav op, og der skulle findes en anden anbringelse.

Det kan desuden være et problem i denne sammenhæng, at det er for svært for bedsteforældrene at erkende deres eget barns problemer og svigt, hvilket derfor kan betyde lukkede områder for barnebarnet i hverdagen:

“Hun har altid benægtet, at min far havde et alkoholproblem, jeg forstår ikke, hvad hun forestiller sig, der var galt hjemme. Jeg forstår ikke, hvordan hun har forklaret sig selv, at min far og mor ikke kunne tage sig af os, når der ikke var problemer. Hun har ligesom benægtet alting altid.”

En af pigerne havde meget svært ved at finde sine egne ben at stå på, da hun som 17-årig flyttede for sig selv. Hun følte sig meget svigtet. Hun forsøgte selvmord, fordi hun følte, at hun var alene i verden.

Det går igen i disse interview, at de anbragte har oplevet bedsteforældrenes opdragelsesmetoder som temmelig gammeldags og strenge. De få positive sider, der kommer frem, har en tendens til at handle om, at det har været rammerne, der har betydet noget.

Et andet problem, der beskrives, er, at kontakten til de biologiske forældre er svær at styre i forbindelse med opvæksten hos bedsteforældre. Barnet har f.eks. nogle gange oplevet en fuld mor eller far, der kom ind ad døren midt om natten. Eller oplevet frustration over en manglende kontakt fra den forælder, det drejede sig om, fordi bedsteforældrene også svigter. Det kan virke hårdt at være så tæt på sit biologiske ophav og så alligevel så langt fra.

En af de interviewede slutter af med denne replik:

“Jeg har den holdning i dag, at det er totalt grotesk at komme i familiepleje hos sine bedsteforældre. Fordi børn har brug for deres bedsteforældre som bedsteforældre og ikke som forældre. En bedsteforældre kan ikke udfylde den rolle, det tror jeg ikke på.”

Sammenfattende - om at være anbragt i familiepleje

At være en del af - eller ikke

De elementer, der går igen, når man oplever det som ubehageligt at være i en familiepleje, handler meget om at være for synlig i den lille enhed, som en familie er. Hvis man ikke passer sammen, bliver det for ensomt og pinefuldt for barnet at være i så tæt en sammenhæng. De fleste plejeforhold, hvor dette er tilfældet, går hurtigt i stykker, men efterlader de anbragte med endnu et nederlag i bagagen.

Til gengæld er det en meget positiv oplevelse, når det er en velfungerende anbringelse, og barn og familie passer sammen. Den oplevelse kan sammenfattes med ordene: at blive holdt af og være et ligeværdigt medlem af en familie.

Plejelønnen blev oplevet som noget meget ubehageligt i de tilfælde, hvor anbringelsen ikke oplevedes positivt af den anbragte. Ofte havde den anbragte en oplevelse af, at familien kun gjorde det for pengenes skyld.

I de tilfælde, hvor den anbragte har følt sig som en del af familien, har vedkommende ingen problemer med at vide, at der er penge med i spillet. Det ser ud som om, at åbenhed spiller en rolle i forhold til, hvordan barnet oplever plejeløn.

Den dobbelte ensomhed

Ud af interviewene er det svært at se, om der har været tale om private anbringelser, eller om systemet har været inde med plejeløn i nogle tilfælde. Men uanset hvad, har socialforvaltningen haft en forpligtelse til at godkende og udstede plejetilladelse, når barnet var under 14 år, og til at påse, at særligt udsatte børn havde det godt. I disse interview må man konstatere, at systemet ikke har levet op til sine forpligtelser.

I disse tilfælde kan det virke som om, at børnene bliver dobbelt udsat for ensomhed. Ikke alene kommer de til at føle sig alene, fordi der ikke er nogen, der taler med dem om, hvordan de har det, men der er også lukket af for samtale om nogle af deres væsentligste problemer: forældrenes svigt og livsførelse.

For familien er det for pinefuldt at tale om, at deres barn - eller søster/bror - har valgt et liv, hvor hun/han ikke selv er i stand til at tage vare på sit barn. Derfor lader man være, med det resultat, at barnet bliver ladt totalt i stikkem med sine fantasier og tanker.

Relationerne til den biologiske familie, der ellers kunne byde på noget positivt i forhold til barnet, kan derfor i nogle tilfælde ende med at blive det modsatte, fordi relationerne ødelægges af at vokse op i denne pinefulde situation.

Sagsbehandlerens rolle

Det følgende afsnit vil se på, hvilken rolle den kommunale sagsbehandler har spillet i forhold til de anbragte. Selvom de fleste ikke har haft kontakt med en sagsbehandler ved første anbringelse, ender sagsbehandleren med at spille en rolle i de fleste foranstaltninger.

De fleste af de interviewede har kun haft dårlige oplevelser, eller ingen oplevelser, med socialforvaltningen. Nogle har haft dårlige oplevelser med de fleste sagsbehandlere, men møder ind imellem en, som har været til hjælp for dem. Mange af de interviewede har kendt sagsbehandlerens eksistens, men kun på den måde, at de har haft en fornemmelse af, at de voksne af og til snakkede med sagsbehandleren og ikke som en person, der kom dem ved. En stor del af de interviewede kunne have tilsluttet sig denne sætning:

“Systemet har svigtet meget. De har aldrig vist sig og spurgt mig om, hvad jeg syntes.”

En af de interviewede fik end ikke hjælp til en kontakt, selvom han gerne ville have talt med sin sagsbehandler:

“Jeg fik altid at vide, at det var ikke noget, der kom hende ved, og at det kunne ikke betale sig, for det kunne hun ikke gøre noget ved alligevel. Hun havde ikke tid.”

Selv når barnet havde allermest brug for hjælpen, var den der ikke altid. Hvad værre var, barnet blev heller ikke taget alvorligt. Denne dreng husker ikke sagsbehandleren som en person, der var til for ham:

“Jeg flygtede over til min søster første gang. Da kom han og sagde, at det kunne ikke passe, at jeg ikke kunne trives derovre (i plejefamilien), nu skulle jeg lige slappe lidt af og sådan noget! Så kom jeg tilbage. Det var hans skyld, jeg kom tilbage, det var det begge gange. Sidste gang sagde min storesøster stop. Jeg vil mene, at selvfølgelig kan man nok stikke af, hvis man var kommet op at skændes, men jeg gjorde det, fordi jeg ikke havde det godt derovre, jeg trivedes ikke der. Han burde anden gang have sagt, det er i orden, nu stopper vi. I stedet for at sende mig derover igen.”

Denne dreng har været anbragt uden for hjemmet, siden han var 11 år, uden at stifte bekendtskab med nogen sagsbehandler. Først da det i puberteten gik rivende galt hos hans morforældre, kom han i kontakt med en. Dette besøg var det eneste, der fandt sted, og foregik udelukkende sammen med bedsteforældrene. Sagsbehandleren snakkede ikke med drengen alene:

“På et tidspunkt kom der en sagsbehandler. Dukker op og spørger mig, hvordan jeg egentlig har det. Vi sidder omkring kakkelbordet, der er kaffe, og min mormor har stået og svedt i køkkenet for at lave kager og jeg ved ikke hvad til hende. Jeg er blevet klædt pænt på og: ‘Nu kommer hun jo, og nu skal du jo, mens hun er her, opføre dig ordentligt, nu må du jo ikke skuffe hende og sådan noget.’ Så sidder vi der, og hun spørger mig, om jeg har det godt, og jeg siger selvfølgelig ja. Egentlig så var det fandeme vattet for at sige det rent ud. Hun var ung, en 28-30 år. Men det blev egentlig mere en snak om, hvordan mine bedsteforældre har det. Det er selvfølgelig også vigtigt, men jeg syntes, jeg blev svigtet ad helvede til. Jeg havde da lyst til at sige en helvedes masse, men jeg fik ikke åbnet munden, fordi jeg ikke turde, når min mormor og morfar var der.”

Skiftende sagsbehandlere kan også være et problem. Mange af de anbragte kan ikke huske de forskellige sagsbehandlere, de har været i kontakt med.

De fleste af de anbragte oplever ikke, de har fået hjælp af sagsbehandleren under anbringelsen, og i dette tilfælde blev pigen først draget ind alene, da det var for sent, og problemerne i forhold til familien var blevet for store:

“Der var en ude at snakke med os nogen gange, men det var ikke sådan, at der var noget, man havde lyst til at sige, man havde problemer med, mens ens plejefar også var der.”

Der er i materialet ikke den store forskel på, om man er på institution eller i familiepleje. Også på døgninstitution oplevedes det, at sagsbehandleren kun talte med pædagogerne og ikke med barnet.

I flere tilfælde var det skolepsykologen, der blev sat til at tage sig af barnet i selve krisesituationen. En 11-årig dreng følte sig, i forbindelse med sin mors død, der var sket på en meget brat og brutal måde, godt hjulpet af psykologen før anbringelsen. Efter anbringelsen var der ingen, der aktivt tog hånd om drengen i hans plejeforhold, hverken sagsbehandleren eller skolepsykologen. Det frivillige tilbud kan ikke bruges af en 11-årig dreng:

“Jeg kunne sagtens hente hjælp, hvis det var det, men der blev ikke presset på med hjælp, jeg kunne få al den hjælp af skolepsykologen, men andet blev jeg ikke informeret om. Det var svært. Når du ikke er ret gammel, aner du jo ikke en brik om, hvad der foregår.”

Hvornår opleves det som en hjælp at have en sagsbehandler?

Der er i materialet meget få tilfælde, hvor nogen fortæller om en sagsbehandler, de virkelig har sat pris på. I de tilfælde har det drejet sig om, at sagsbehandleren var engageret i den unges liv og personlighed:

“Jeg sagde også: ‘Hvorfor fjerner du mig ikke derfra?’ (eget værelse). Han vidste jo godt, jeg var skæv hele tiden, så sagde han: ‘Hvis jeg tvangsfjerner dig til et eller andet sted, så er du her i løbet af fem minutter, det ved jeg. Jeg ved også, at en dag kommer du selv og siger, du har fået nok, det vælger jeg at tro på.’ Han var så god ved mig.”

Det gik som sagsbehandleren forudså: På et tidspunkt fik den unge nok og bad om at blive anbragt. Sagsbehandleren fandt et sted og afleverede hende personligt. Her mødte hun en pædagog, der fik stor betydning for hende. Om det og sagsbehandlerens indsats siger hun:

“Hun var det, jeg længtes efter, og jeg havde samtidig ... (navn på sagsbehandler), som var mit netværk og var mit et og alt, og som kom og besøgte mig. Jeg havde lige pludselig to mennesker i mit liv, som betød noget, og som holdt af mig og ville have, jeg skulle oppe mig og alligevel i mit eget tempo.”

En anden oplevede god hjælp, fordi sagsbehandleren troede på det, hun sagde, forholdt sig personligt til hende og gik aktivt ind i sagen. Denne pige giver udtryk for en oplevelse af, at sagsbehandleren troede på hende og ikke bare på forældrene.

Alt i alt forholder det sig således, at der er meget få eksempler på god hjælp fra sagsbehandler til barnet/den unge.

Sammenfattende - sagsbehandlerens rolle

Den manglende hjælp

Udgangspunktet for mig er, at sagsbehandlerne rundt omkring i kommunerne gør deres bedste i det daglige arbejde. En del af problematikken om, at sagsbehandleren ikke har været til nogen hjælp for barnet, handler formentlig delvist om sagspres, men det kan ikke være hele forklaringen. En anden hypotese kan være, at det også handler om, at sagsbehandlerne umuligt kan have de ressourcer, der skal til, for at gå så tæt ind i en anbringelsessag, som det er nødvendigt, for at barnet oplever at få den hjælp, det har brug for.

Min undersøgelse viser ikke noget om, hvad sagsbehandlerne konkret har gjort i de forskellige sager, fordi der kun er lavet interview med dem, der har været anbragt. Det er derfor ikke muligt heraf at aflæse, om plejefamilierne, institutionerne og forældrene har følt sig godt hjulpet.

En hypotese kunne være, at sagsbehandlere er usikre på, hvordan man taler med børn, og at dette gør, at de nogen gange sætter andre til det og andre gange regner med, at forældrene selv gør det. Resultatet er, at børnene ikke bliver forberedt på, hvad der skal ske.

Undersøgelsen viser desuden, at det nogle gange under anbringelsen er blevet overladt til børnene selv at rekvirere hjælp. Men børnene er i de voksnes "magt" og kan ikke forventes at skulle kunne finde mod til at tage dette skridt. Nogle gange er børnene blevet svigtet, fordi sagsbehandleren har spurgt dem i pleje-forældrenes nærvær, hvor de ikke har turdet fremkomme med deres kritik. Derfor oplevede de, at sagsbehandleren var på de voksnes parti.

KAPITEL 5

Kontakt under og efter anbringelsen

Det følgende kapitel handler om, i hvilket omfang de anbragte har haft kontakt til deres biologiske familie under anbringelsen, og hvilken betydning dette har haft, samt hvilken kontakt der senere er til de steder, hvor de interviewede har været anbragt, og hvem der har præget dem mest i deres barndom. Endvidere handler det om, hvorledes de interviewede har klaret sig som voksne.

Kontakt til biologisk familie under anbringelsen

Når materialet gennemgås i forhold til, hvordan de 20 interviewede har haft kontakt med deres biologiske familie under anbringelsen, er billedet broget. Det spænder fra jævnlig, tæt kontakt til slet ingen.

En af de interviewede, der var anbragt på institution hele sin barndom, men var hjemme hos moderen hver weekend, lægger stor vægt på betydningen af den jævnlige kontakt til sin mor og på følelsen af at være elsket og værdsat hjemme. Denne kontakt gjorde, at han ikke følte sig svigtet eller kasseret af sin mor, men at han i stedet på denne måde levede med en intakt familie, på trods af anbringelsen:

“Det, der betød mest, det har da helt klart været det følelsesmæssige bagland, som jeg havde hos min familie.”

En giver udtryk for det modsatte. Denne pige, som selv forlod sin mor som 14-årig og aldrig siden har haft, eller villet have, kontakt til sin mor:

“Så længe hun ikke bor i nærheden af mig, så er jeg bedst tilpas. Der er to muligheder, hvis hun står uden for min dør. Kan jeg komme til det, så lukker jeg døren og ringer til politiet, og kan jeg ikke komme til det, så er der to muligheder. Enten så klapper jeg hende sådan nogen ned ad trappen, eller også så går jeg bare i spåner fuldstændig! Min nabo, som jeg er gode venner med, hun har fået besked. Står der en dag en tosset kælling og skriger og råber i min lejlighed, så skal naboen bare ringe efter politiet.”

Andre får med alderen et mere nuanceret billede af fortidens manglende kontakt. Denne mand havde en meget sporadisk kontakt med sin mor under anbringelserne og i perioder næsten ingen:

“Jeg føler ikke, hun har svigtet. Det har jeg selvfølgelig gjort på et tidspunkt, da jeg var yngre, men hun har til dels fortalt om sit liv, og jeg har som ung forstået, at det var barsk for hende - livet! Hun gjorde jo ikke andet, end hvad hun kunne, og det synes jeg, jeg må acceptere. Sådan var hendes betingelser.”

Generelt kan siges, at meget få havde kontinuerlig, jævnlig kontakt til familien, flere havde en meget ustabil kontakt gennem årene, og endelig var der en mindre gruppe, der stort set ingen kontakt havde.

Kontakt til anbringelsesstederne i dag

Ni har stadig kontakt med det sidste anbringelsessted. Nogle oplever en positiv og stabil kontakt til deres plejefamilie.

Denne mand har været i familien, fra han var 14 år, til han flyttede hjemmefra:

“Jeg mener, kontakten er meget normal, selvom man havde været deres rigtige søn, så tror jeg ikke, den havde været anderledes.”

En anden fortæller, at han følte sig nødt til at afbryde kontakten med sin plejefamilie (et §66 opholdssted for børn) i tre år. I denne periode tog han blandt andet kontakt til sin biologiske far, som han aldrig havde set før. Senere opsøgte han plejefamilien igen:

“Jeg ville ud, jeg ville væk. Da havde jeg ikke så tætte forbindelser til dem, så det gjorde noget. Det var en anden verden, en institution syntes jeg. Det var svært at komme i kontakt med dem igen, men de tog imod mig med åbne arme.”

En af de interviewede, der har mange erindringsmæssige “sorte huller” om sine første år, siger om at have kontakt med tidligere anbringelsessteder:

“Det er vigtigt bagefter, at der er kontakt til der, hvor man har været. Alle mennesker har jo en familie, altså nogen der kører med hele vejen igennem. Når man selv som barn knytter sig til bestemte voksne, at de så holder det ved lige, så langt ungen ønsker det. Også selvom de flytter institutioner. Ellers står du der igen og skal finde en ny - helt uforskammet! Jeg har holdt ved dem, og de har holdt ved mig. De er de vigtigste personer i mit liv.”

I dette tilfælde gælder det både en plejefamilie og nogle pædagoger fra en institution, han var på, nogle år før han kom i familiepleje.

Ingen kontakt

De resterende 11, som ikke har kontakt med nogle af deres tidligere anbringelsessteder, har været anbragt sidste gang følgende steder: Fem i en institution, tre i socialpædagogisk opholdssted eller professionel familiepleje og tre i almindelige plejeforhold, der kunne betegnes som mislykket.

Tomrummet bagefter

En af disse 11 har været anbragt på institution i en stor del af barndommen, et ophold han ikke har oplevet særligt positivt, men det er det, der har været hans liv i fem år. Han afsluttede dette ophold som 17-årig og fortæller om vanskelighederne ved at finde ud af at have kontakt med institutionen bagefter:

“Jeg følte mig tryk deroppe, jeg kendte omgivelserne, og jeg kendte menneskene. Jeg fik et gæsteværelse engang imellem, når jeg kom med hundøjne, så fik jeg lov til at være der. Jeg dumpede sku bare ind, uden det var aftalt. Ja, det er jo ikke normalt for fanden, at det sted man hader, der tager man hen igen, men det var bedre end at være hjemme.”

En anden fortæller om besværlighederne ved at finde ud af rollerne efter en anbringelse i et socialpædagogisk opholdssted, hvor hun mødte en pædagog, der kom til at betyde meget for hende:

“Hun skulle ikke gå og spille min pædagog. Hvis hun skulle være noget, så skulle hun være min ven. Min veninde, det var det, hun skulle være. Men det gik op for mig, at vi ville nok aldrig få sådan et forhold der. Det tror jeg ikke. Hun var der for mig i en tid, og det vil jeg være hende evigt taknemmelig for. Det kan da også være, jeg griber knoglen og ringer til hende en dag og spørger, hvordan hun har det.”

Det giver problemer, når man, efter en opvækst mange forskellige steder ikke har nogen kontakter tilbage. Blandt andet fordi man heller ikke har nogen at dele sin specielle opvækst med. Dette gør, at man som voksen kan komme til at føle sig historieløs og ensom.

De selvvalgte voksne fra netværket

Et par stykker har som tidligere omtalt selv fundet voksne, som ikke var de voksne, hvor de var anbragt, men eksempelvis et lærerpar og et hold naboer. Lærerparret kom således til sidst til at fungere som en slags forældre for den ene. Han flyttede simpelthen ind uden myndighedernes indblanding, da han blev smidt ud af en ungdomspension og siger om denne familie:

“Der flyttede jeg ned, og der har jeg boet siden i mit voksenliv. Dem kalder jeg mine forældre og bruger dem som mine forældre. De er også bedsteforældre til mit barn i dag.”

Den anden har gennem hele sin barndom brugt den nabofamilie, han selv udvalgte sig (og som tog imod ham), men beskriver vanskelighederne ved denne kontakt på følgende måde:

“Det er lækkert, at der er nogen, der gider lytte på en. Der har jeg haft dem til at høre på mig. Men jeg vil ikke blive ved med at presse på der. De skal ikke blive ved med at høre på mine problemer. Jeg vil ikke føle mig i vejen.”

Det med at føle sig i vejen eller ikke at være sikker på andre menneskers motiver til at have kontakt er et tema, der går igen på flere måder. En kvinde siger om dette med kontakt med f.eks. tidligere anbringelsessteder:

“Jeg havde det også sådan på et tidspunkt, at hvis folk fik penge for at have mig, så vidste jeg, jeg havde dem, så behøvede jeg ikke at være bange for at miste dem før den dag, jeg holdt op med at være ved dem.”

Hvem har præget mest?

I det følgende vil jeg præsentere, hvilke voksne de interviewede mener har betydet mest eller præget dem mest i deres opvækst. Min hensigt med at stille dette spørgsmål var at få en fornemmelse af, i hvilken grad plejeforældre/institutionspersonale har betydning i forhold til biologiske forældre, og hvad det betyder for voksenlivet.

Spørgsmålet lød: “Hvem har præget dig mest i din opvækst?” Der blev hverken efterlyst positiv eller negativ værdi.

De fleste tog udgangspunkt i det positive. Seks svarede umiddelbart, at det var deres mor på godt og ondt, herefter blev nævnt en pædagog eller en plejemor, de havde boet hos i mange år, og som de havde haft et positivt forhold til. Et par stykker nævnte de bedsteforældre, de tilbragte de første år hos. En enkelt svarede både mor og far. Ingen andre nævnte deres far.

Resten af svarene, dvs. cirka halvdelen, er ret bemærkelsesværdige. De kan deles op i tre grupper:

I den første gruppe er det en plejemor/far eller en pædagog på en institution, der har haft positiv betydning for den interviewede. Hvad der er tankevækkende i denne forbindelse er, at det i de fleste tilfælde er voksne, der først er dukket op, når den interviewede har været 12-13 år eller ældre, selvom det er børn, der har været anbragt op til adskillige gange før. En pige nævner som den vigtigste person en plejemor, hun fik, da hun blev anbragt som voksen.

I den anden gruppe er det voksne mennesker, der har været i den anbragtes nærmiljø, men som ikke har været formelt tilknyttet barnet. Voksne, som de interviewede selv har skabt kontakt med. Det drejer sig eksempelvis om naboer, et skolelærerpår, en sportstræner, et ældre ægtepar. En nævner en kvindelig bekendt, han først mødte som 30-årig, som den vigtigste, og endelig er der en, der fortæller, at den person, der prægede ham mest, var en skipper, der kom ind i hans liv, da han var 17 år og udskrevet fra sin sidste institution.

I den tredje gruppe nævnes jævnaldrende som dem, der har præget mest. Ofte søskende, de er opvokset sammen med, og som de har støttet sig meget til. I et enkelt tilfælde er det en skolekæreste, der blev nævnt som den mest prægende.

I et par tilfælde nævnes en sagsbehandler og en personlig rådgiver som nummer to i rækken af, hvem der har betydet mest for prægningen.

Det er bemærkelsesværdigt, at så få af de personer, der formelt var tilknyttet gennem barndommen, har betydet eller præget mest i barndommen.

En del af forklaringen på dette skal formentlig findes i, hvad der tidligere har vist sig i denne undersøgelse, nemlig, at de fleste af de voksne huskes af den anbragte som negative i en eller anden forstand eller huskes slet ikke. De få, som har præget positivt, er nogle af dem, de interviewede husker at have haft en personlig, menneskelig kontakt med.

Det siger endvidere noget om de anbragtes egne ressourcer og overlevelsesstrategier i form af at blive god til at prøve at skaffe sig kontakter nogle andre steder end der, hvor de var i varetægt. For nogle af de interviewede siger det desuden meget om den ensomhed, de må være vokset op i i lange perioder af deres barndom, når de personer, der har betydet noget, kommer ind så sent i livet. Det er tankevækkende, at kontakterne har været baseret på, at det nogen gange er voksne, der ikke har haft formel tilknytning til barnet.

Det er desuden bemærkelsesværdigt, at faderen her er totalt væk. Ingen af de interviewede har oplevet deres far som den, der har præget eller betydet mest.

Sammenfattende - kontakt under og efter anbringelsen

På tidspunktet for interviewet har ni af de 20 stadig kontakt med det sidste sted, de var anbragt. For de ottes vedkommende drejer det sig om en familiepleje, hvor de har oplevet plejeforholdet som fortrinsvis positivt. Intensiteten af kontakten er lidt forskellig, spændende fra nogle af de interviewede, der betragter plejeforældrene som deres forældre og ser dem meget ofte, til en lidt mere sporadisk kontakt. I denne gruppe befinder sig to af dem, der har været anbragt hos biologisk familie, og som i dag udtrykker, at de har kontakt som i "en almindelig familie". En enkelt har været anbragt på det, der tidligere blev omtalt som et børnehjem, og havde, fra hun flyttede, kontakt med forstanderparret i deres private hjem, til de døde. En af dem, der har kontakt til sin sidste plejefamilie, har samtidig kontakt til nogle pædagoger fra den sidste (af mange) institution, han var på før anbringelsen i familiepleje.

De otte tilfælde, der her er tale om, var plejeforhold, der kan betegnes som vellykkede, hvor den anbragte har følt sig holdt af og har oplevet at være en del af familien. Der er i alle tilfælde tale om plejeforhold, der ikke har været professionelle. I to tilfælde ud af de nævnte ni er der kontakt til en institution. Det ene er et børnehjem i 1950'erne, hvor et børnehjem var et børnehjem med tryk på hjem. I det andet tilfælde har den interviewede vedligeholdt kontakt med nogle få pædagoger fra en behandlingsinstitution.

Ingen af de øvrige, bortset fra en enkelt, har kontakt med pædagoger fra de institutioner, de har været på, heller ikke selvom de på deres vej har mødt pædagoger, der har betydet meget for dem. Der er heller ingen kontakt med de familieplejer, hvor opholdet ikke var vellykket. Der er ingen, der har kontakt med de professionelle familieplejere og opholdssteder i dag, med en enkelt undtagelse.

Det er tydeligvis et problem at miste kontakten til de steder, man har opholdt sig, fordi det for mange har indebåret en oplevelse af at miste dele af sin historie.

Konsekvenser af opvæksten

Et af mine spørgsmål til de interviewede var, hvilke konsekvenser den barndom, de nu engang havde haft, havde for dem i deres liv i dag?

Ikke nogen særlige

Nogle af de interviewede mener ikke, at deres opvækst har haft nogen særlige konsekvenser i forhold til det liv, de lever, eller den måde, de har det på i dag. Tre svarer således, at det ikke har haft nogen konsekvenser af betydning. Det følgende svar kommer fra en 30-årig mand, der har været anbragt på to institutioner og i en mislykket familiepleje, inden han som 15-årig blev anbragt i et vellykket plejeforhold:

"Jeg synes ikke rigtigt, det har haft nogle konsekvenser for mig. Jeg har det egentlig som alle mulige andre. Jeg har fået en uddannelse og hus og kone og børn. Jeg synes ikke, det har påvirket mig."

Fortrinsvis positive

Seks - måske syv - beskriver positive konsekvenser. Fortrinsvis gående på at være blevet stærkere og mere selvstændig af den barndom, de nu engang har haft. En af dem udtrykker det på denne måde:

"Når jeg kigger tilbage på alle de børn, jeg har været sammen med, så er jeg nok en af de få, der er kommet ud af det på en god måde. Det er noget med, hvordan man selv er. Jeg har altid villet komme igennem det på den nemmeste måde. For mig i dag betyder det, at jeg er personlig meget stærk. Jeg tør gøre nogen ting med mig selv og med min familie, som jeg ikke tror, så mange andre tør. Jeg har det godt."

Nogle er nået frem til den fortrinsvis positive slutning på trods af alle odds.

Den følgende, der i dag er i midten af 40'erne, har været igennem et ukendt antal anbringelser før den omtalte institution. Efter denne institution også en familiepleje:

"Jeg kunne sige, at jeg er glad for de ti sorte år, når det så ender med, at man kommer på sådan en institution som ... (navn på institution, hvor han kom som 10-årig, og som han oplevede som positivt).

Ligesom jeg også synes, at når man kan gå hele det der igennem for så at sidde i dag og have et utroligt dejligt liv, og virkelig er blevet hærdet, så synes jeg, det er det værd, så gør det sgu ikke så meget.”

En anden beskriver konsekvenserne som lidt dobbelte, men hovedbudskabet handler om evne til at overleve:

“Du bliver hurtigere voksen. Verden er barsk fra starten, du bliver præsenteret for en miniudgave af den i det der sociale samfund. Du bliver hurtig i aftrækket, du bliver sgu lidt snu, der ligger en overlevelse i det. Du lærer at overleve. Det er både godt og ondt. Det gode derhen, at du kommer fandeme altid op med snuden først - det dårlige derhen, at du bliver lidt hård, og der er ikke nogen, der skal træde på mig - der er sgu blevet trådt nok. Den ligger lige bagved.”

Fortrinsvis negative

Resten, det vil sige ca. halvdelen af de 20, oplever, at deres opvækstvilkår på flere måder har haft negative konsekvenser for dem. Nogle stykker nævner alvorlige psykiske problemer. Andre, at de mangler skolekundskaber, hvilket har forhindret dem i at kunne få job eller uddannelse. Nogle føler sig meget selvusikre og mangler selvtillid, andre igen har en dyb følelse af at være alene, har ikke tillid til andre mennesker eller føler sig hjælpeløse.

En beskriver, at det kan være svært at få tætte relationer til at forstå, hvad disse ting handler om, og selv i et samliv kan man komme til at føle sig svigtet, når ens partner ikke forstår baggrunden.

Konsekvensen af et alt for stort antal anbringelser kan blive, at man bliver så bange for at blive svigtet og blive alene, at det, selv når man er 28 år, har indflydelse på ens daglige måde at klare sig på:

“Hver gang der er nogen, jeg har holdt af, så er de forsvundet igen, det er bare pisseirriterende. Jeg er bange for at blive alene.”

Nogle beskriver, at det er belastende ikke at kunne huske, hvordan man var som barn, idet man ikke kender sine egne reaktioner i voksenlivet, fordi man ikke ved, hvilke voksne man “har spejlet sig i”.

Det skinner igennem i mange af interviewene, at en del af problemerne bunder i, at mange hændelser ikke er bearbejdet, hverken undervejs eller efter man er blevet voksen. Nogle af de børn, der selv har valgt at ville hjemmefra, eller som havde et meget dårligt forhold til deres mor/forældre, vælger i deres voksenliv, at de ikke vil have noget med deres forældre at gøre. En enkelt fortæller, at hun ikke har set eller talt med sin mor, siden hun stak af som 15-årig og vil i dag som 26-årig stadig ikke se hende.

Andre forsøger som voksne at få etableret et forhold til deres forældre, som de kan leve med. Det volder mange vanskeligheder for nogen, og for andre lykkes det i et eller andet omfang. Det følgende citat stammer fra en pige, der aldrig helt har fået bearbejdet barndommens oplevelser og som voksen i perioder har svært ved at leve med minderne. Pigen har haft et meget problematisk og kompliceret forhold til sin mor gennem hele barndommen. Moderen har varetaget sin omsorgsrolle meget dårligt og endvidere ladet sit barn udsætte for fysisk overlast af meget alvorligt omfang. I forbindelse med moderens død kommer det hele op igen:

“Hun blev begravet en uge efter, hun var død, jeg tror aldrig, jeg har grædt så meget i mit liv. Det var ubehageligt. Det rider mig som en mare! Jeg kan ikke komme af med hende! Om aftenen, når jeg går i seng, ligger jeg og tænker på hende. Jeg ser hende ligge der og dø, og jeg hader hende, fordi hun dør, jeg hader hende simpelthen, fordi hun er død, og savner hende - ringer til hende sågar også. Nogen gange er jeg ved at blive sindssyg bare ved tanken om hende. Jeg ved ikke, hvor jeg skal putte hende hen, jeg ved ikke, hvad jeg skal gøre ved hende, jeg ved ikke, hvordan jeg skal komme af med hende. Hun er der bare, og jeg har sådan en lyst til at banke hende, fordi - hvorfor skal hun til at fylde mit liv så meget igen. Jeg havde egentlig fået hende på afstand og accepteret, at livet det var, som det var - og at det ikke var til at ændre på. Lige inden hun døde, havde vi haft et kæmpeskænderi, og jeg havde bestemt, jeg ikke ville have mere med hende at gøre.”

Besvær med forælderrollen

En af de konsekvenser, flere kommer ind på, er besværet og usikkerheden ved selv at blive forældre. Nogle fortæller, at de har været bange for det, men er kommet over det. Andre beretter om dyb angst for, at

de skal gentage deres forældres mønster og arbejder derfor bevidst på at gøre det modsatte. Og endelig er der nogle, der på anden måde har voldsomt besvær med at klare deres forælderrolle:

“Der går ikke en dag, uden jeg tænker over det. Jeg er hele tiden bevidst om, hvad der sker. Jeg kan have det døddårligt, hvis jeg kommer til at give en røvfuld. Det er det der med, at slår man en gang, så er det måske ikke så svært næste gang.”

En anden beskriver usikkerheden i opdragelsen i forhold til situationer, hvor hendes barn gør noget, han ikke må, f.eks. at pille ved komfuret. Samtidig fortæller hun, at hun gør meget ud af at give sit barn positive tilkendegivelser hver dag:

“Så siger jeg til ham, nu stopper du! Ellers får du en i din røv. Så siger han nogen gange nej, men går væk fra det. Andre gange så bliver han lige ved lidt længere. Så får han et tjat, så bliver han skidesur - men jeg slår ikke engang hårdt nok til ham, til han bliver ked af det. Det er heller ikke nødvendigt, jeg vil bare markere, at det stopper nu. Han er en lille hustyrant, så man skal passe på ham, han kører med en, hvis han kan. Det er nok også fordi, dengang han var mindre, da var jeg så bange for at være for hård ved ham, fordi jeg selv havde oplevet, hvordan det var at blive for hårdt behandlet. Der skulle jeg nok have sat lidt stærkere grænser fra starten. Jeg var bare så bange for at blive lige som min mor, og hvad skulle man så gøre - og han er lige så stædig, som jeg selv er, så det gør det ikke bedre.”

En giver udtryk for at have tænkt over forælderrollen, men har den klare opfattelse, at det ikke skal være ligesom den, han selv har oplevet. Vedkommende har ikke børn på tidspunktet for interviewet, men gør sig mange tanker om det:

“Der er mange, der tæsker, fordi de er opvokset med det. Det sagde jeg til mig selv, dengang jeg blev normal i hovedet, efter jeg var kommet ud at sejle: Det her, det skal aldrig nogen sinde overgå mine børn, de skal ikke have tæsk. Altså en røvfuld, det kan man ikke tage skade af, hvis det er, man virkelig har været grov! Men alligevel, man slår ikke på hverken børn eller kvinder.”

Flere udtrykker usikkerhed ved at få børn, og en enkelt har taget en beslutning om ikke at ville have børn overhovedet, fordi hun er bange for, at hendes børn vil få det, ligesom hun selv havde.

Usikkerhed, manglende selvtillid, angst for svigt, manglende følelser - eller for mange følelser - er nogle af de ting, der yderligere bliver nævnt. For nogen har det også betydet manglende skolegang og uddannelse. Det ser ud, som om mange i denne gruppe har en hverdag, der ofte bliver fyldt med slid for at klare sig igennem.

Sammenfattende - konsekvenser af opvæksten

Halvdelen, det vil sige 10 af de interviewede, oplever ikke, at deres barndom har haft nogen særlige konsekvenser for, hvordan de har det som voksne i dag. Hvis det har, beskriver nogle af dem det som positive konsekvenser. At de er blevet stærkere og mere rustet til at klare livet med alt, hvad det indebærer.

Den anden halvdel slider som voksne med adskillige negative konsekvenser. Hver på deres måde. Nogle af dem med konsekvenser af så alvorlig en karakter, at det har ret stor indflydelse på deres muligheder for at klare hverdagen på en rimelig måde.

Mange udtrykker usikkerheden ved at have eller få børn. Alle siger på en eller anden måde, at “sådan som jeg er vokset op, skal mit barn ikke vokse op”. Dem, der rent faktisk har børn på tidspunktet for interviewet, gør hver på deres måde meget for i praksis at få tingene til at fungere anderledes, end det de selv blev udsat for i deres opvækst.

Er du tilfreds med dit liv i dag?

Så enkelt var spørgsmålet.

Ti svarer ubetinget: Ja. Fire svarer: I det store hele. Og seks svarer: Nej.

Helt tilfreds

De ti, der svarer "ja" helt ubetinget, beskriver i dag et liv, hvor de giver udtryk for at være kommet godt igennem nogle processer og har fundet en livsform, der passer dem. De fleste har fundet en måde at leve på med de besværligheder, der måtte være tilbage. Andre er lidt mere forsigtige med at slå tilfredsheden alt for fast, men temaet er det samme, at man har kæmpet sig frem til at få tingene til at fungere.

Næsten tilfredse

De fire, der svarer, at det er de i det store hele, nævner konkrete emner, som f.eks. at de ønsker arbejdssituationen anderledes.

Det kan være et slid at nå frem til at kunne sige, at man stort set er tilfreds med sit liv, når barndommen har været så problematisk at få sat på plads. En udtrykker det på denne måde:

"Jeg vil sige på en anden måde, at hvis jeg fik mulighed for at leve det om, så turde jeg ikke med den viden, som jeg har i dag. Jeg har set manden med leen op til flere gange. Men i det store hele er jeg tilfreds i dag, og det er på grund af, at jeg er kommet under kyndige hænder. Jeg ville godt have lavet min barndom om. Der er ingen mennesker, børn, der har fortjent den måde, som jeg egentlig er vokset op på. Derfor er jeg også glad for, at jeg ikke er bleg for at fortælle andre folk om mit liv, og hvad jeg har været igennem. Folk de kigger på mig og siger, jamen, hvor gammel er du, du burde være 40 år!" (Er på interviewtidspunktet ca. 30 år)

Ikke tilfreds

De seks, der svarer nej, begrundes den manglende tilfredshed med mangel på uddannelse, arbejde, penge eller andre materielle goder. Et par stykker vil gerne flytte. Der bliver nævnt mangel på netværk. En enkelt begrundes det i sygdom. En ønsker konkret at få penge til at flytte for at forbedre sit netværk. En anden er ikke tilfreds med sig selv og svarer helt enkelt på, hvad årsagen er, og hvad det er, hun mangler:

"Selvtillid så det basker."

En tredje har haft så barsk en barndom, at hun føler, samfundet skylder hende hjælp til et bedre liv som voksen, både materielt og på det psykiske plan:

"Jeg ved ikke, hvor jeg skal få hjælp. Der, hvor jeg har kæmpet for at få hjælp, der har de ikke haft de ting, de skal bruge. Min sagsbehandler, hun siger: 'Slap nu af og lad være med at have for mange ting i gang.' Jeg kan ikke forstå, hvordan hun kan tillade sig at sige det! Jeg har brug for at få mit liv samlet og få - tingene på plads, men jeg kan ikke gøre det selv."

En anden har forsøgt og været nødt til at forsøge at få hjælp for at overvinde sig selv og sin angst. Han oplever sig ikke hjulpet:

"Der på ... (navn på psyk. afd.), det var det rene gestaltterapi. Det var det værste svineri, jeg nogensinde har været ude for i mit liv. Men jeg havde det bare så dårligt, og jeg turde ikke lave konflikter, dengang jeg var indlagt. Så i stedet for at blive gal og skælde ud, så trak jeg mig mere og mere ind i mig selv. Det der med: 'Nå dit lille røvhul, kan du ikke tage ansvar for din egen situation, hvad vil du gøre ved det?' 'Jamen, jeg kan ikke finde ud af at gå ned og handle ind!' 'Nå, dit lille uansvarlige røvhul, har du tænkt dig at ha' det sådan resten af livet, og hvad vil du gøre ved det?' 'Jamen, jeg kan ikke køre i bus!' 'Nå, kan du ikke tage ansvar for dit liv, har du tænkt dig at lade være med at køre i bus resten af dit liv?' Hele tiden sådan noget! Det var en læge og så en psykolog. De var eddermaneme nogle svin. Det var lige før, jeg havde det dårligere, da jeg blev udskrevet, end da jeg blev indlagt."

Sammenfattende - Er du tilfreds med dit liv i dag?

Lidt groft kunne man sige, at halvdelen af de interviewede giver udtryk for, at den barndom, de har haft, ikke har nogen særligt negative konsekvenser, de kan pege på, eller at den fortrinsvis har haft positive konsekvenser for deres tilværelse som voksne.

De 10 personer tegner sig for 24 anbringelser tilsammen, altså en del under halvdelen af de samlede 62 anbringelser. I denne gruppe er repræsenteret fire ud af de fem, der kun har været anbragt én gang i deres barndom. I denne gruppe er også samtlige fire, der på et tidspunkt har været anbragt hos biologisk familie.

Om de 10 personers baggrund, før de blev anbragt, vides ifølge materialet, at syv af dem har en oplevelse af, at de første år i deres liv har været rimeligt gode. Seks af dem har startet tilværelsen sammen med begge biologiske forældre, og det, de husker, er rimeligt positivt. En har startet en tilværelse hos sine morforældre, som hun beskriver som tryk. En anden er ligeledes startet sammen med begge sine biologiske forældre, hvor hun var, indtil hun var 1½ år, men kan ikke huske, hvordan det var. En havde begge sine forældre, men fortæller om store forsømmelser fra forældrenes side. Til gengæld var hun den mindste af en søskendeflok og blev taget meget vare på af sine søskende samt af en kærlig mormor i nabolaget. En kan intet huske om de første år i sit liv. Der er således noget, der kunne tyde på, at disse 10 har startet deres liv under nogenlunde trygge omstændigheder. Det giver anledning til en hypotese om, at starten - de første par år af barnets liv, hvor fundamentet dannes - naturligvis også har betydning for, hvorledes man kommer til at klare sig som voksen, selvom man bliver udsat for adskillige "fejl" og mangler i sin opvækst under anbringelsen(erne).

Den anden halvdel, de sidste 10, der ikke er tilfredse med deres liv i dag, er den gruppe, der har været udsat for flest anbringelser. Det er også den gruppe, der har haft de mest belastende vilkår i deres første leveår. Det er samtidig den gruppe, der stadig slider med belastende konsekvenser af deres barndom. Ordet ensomhed kommer ind i billedet. Mange af dem taler om ensomhed. Ensomhed på mange planer. Faktisk fysisk ensomhed i forhold til ikke at have noget netværk og/eller en indre følelse af ensomhed.

Sammenfattende - undersøgelsens resultater

Før anbringelsen: At være alene

De fleste af de interviewedes opvækst har før anbringelsen været præget af, at de har været meget alene og overladt til selv at skulle klare mange af de daglige behov, andre børn får dækket af deres forældre. Mange har måttet agere som små voksne med alt for store byrder i dagligdagen. Nogen er blevet groft forulempet enten fysisk eller psykisk eller begge dele. En mindre gruppe har haft nogle rimelige vilkår, indtil en skilsmisse eller et dødsfald har betydet, at en af forældrene er forsvundet.

Mange børn er loyale og bekymrede for deres forældre. Nogle bliver dog trådt så meget på af deres forældre, at loyaliteten forsvinder, og de udvikler had, ligegyldighed eller lignende følelser. Nogle bearbejder det som voksne, andre vælger deres forældre helt fra. Dette er vigtigt at være opmærksom på, fordi mange professionelle tror og agerer ud fra, at alle børn er loyale i forhold til deres forældre. Denne opfattelse kan medføre, at ingen nogensinde taler med børnene om, hvad de kan gøre, hvis man helst vil vælge sine forældre helt fra.

Første anbringelse: At være usynlig

I forberedelsen af anbringelsen er langt de fleste blevet groft svigtet og forekommer næsten usynlige i processen. Ingen har forberedt dem på, hvad der skulle ske, hverken forældre, professionelle eller andre. Der er tilsyneladende kun i meget få tilfælde ydet nødvendig krisehjælp til den enkelte i forbindelse med anbringelsen. Kun få har desuden oplevet at blive forberedt på, at de skulle anbringes, men i disse tilfælde ser det ud som om, det har været en stor hjælp.

Under anbringelsen: Mennesket bag pædagogen

I de fleste anbringelser har størsteparten af de anbragte følt sig alene.

De fleste anbringelser har været oplevet som dårlige. Fortrinsvis, fordi de voksne oplevedes som upersonlige og fjerne for barnet. Barnet har ikke haft oplevelsen af nærhed eller kontakt. Dette var særlig udpræget for institutionsopholdene, men forekom også i visse af familieplejeforholdene. Når dette var tilfældet, gik familieforholdene dog oftest ret hurtigt i stykker.

De fleste interviewede har gennem deres opvækst kun mødt ganske få voksne, der har haft en positiv betydning for dem. Det, der har været kendetegnende for de voksne, der har haft en positiv betydning, har været, "at barnet har mødt mennesket bag pædagogen". Voksne, der har set på dem som unikke mennesker, med specielle behov.

Familiepleje: At være en ligeværdig del af

I de tilfælde, hvor de interviewede har oplevet det som positivt at være i en familiepleje, har det været i anbringelser, hvor de har været ligeværdige medlemmer af familien. De tilfælde, hvor de har oplevet det

negativt, har været, når de ikke har passet ind i familien. I disse situationer har de ofte følt, at familien har haft dem for pengenes skyld.

Når anbringelsen har fundet sted i biologisk familie, ses en tendens til, i de tilfælde dette har været negativt, at det for barnet er endt med, at det følte sig dobbelt ensomt.

I det ene tilfælde, det har været positivt, har barnet været anbragt fra fødslen, og indtil det var seks år.

På institutioner bliver barnet ikke nødvendigvis så alene som i en familiepleje, hvor det ikke trives. Årsagen er, at der kan være mulighed for at indgå i subkulturer af både positiv og negativ art. Når det er positivt, ser det ud som om, det er en styrke for børnene, men når det er negativt, bliver det til destruktive kulturer.

Præget mest: Det selvskabte netværk

I mange tilfælde viser det sig, at det ikke er de voksne, der formelt har været tilknyttet barnet tidligt i opvæksten, der i dag opleves som dem, der har præget mest eller betydet mest. I få tilfælde er det den biologiske mor på godt og ondt. I mange tilfælde oplever den interviewede, med den voksnes tilbageblik, at det har været enten en pædagog/plejemor, der er kommet ind i billedet meget sent, eller personer, de selv har fundet, som ikke har været formelt tilknyttet plejeforholdet.

Kontakt efter anbringelsen: Den manglende historie

Mange af de interviewede har mistet deres historie. Nogle kan ikke huske alle de steder de har været anbragt, eller hvad de voksne hed. Nogle har forsøgt at få rede på historien, men er oftest blevet afvist af systemet.

Knap halvdelen har stadig kontakt med sidste anbringelsessted. I næsten alle disse tilfælde var der tale om en familiepleje, hvor anbringelsen var vellykket. En har kontakt til et socialpædagogisk opholdssted. To har kontakt til enkelte pædagoger.

Socialforvaltningens betydning: Manglende kontakt

Sagsbehandlerne opleves kun i ganske få tilfælde at have været en hjælp for barnet/den unge. Oftest oplevedes sagsbehandleren som fraværende i forhold til barnet under hele anbringelsesforløbet. Meget få af de anbragte har fået tilbudt den hjælp, de har haft krav på og behov for, i form af samtaler og tilsynsbesøg fra det sociale system. I de få tilfælde, hvor der har været tæt kontakt til en sagsbehandler, har det betydet utroligt meget for barnet/den unge.

Konsekvenserne af barndommen

Ca. halvdelen af de interviewede siger, at deres opvækst ikke har haft nogle særlige konsekvenser for dem, eller at det fortrinsvis har været positive konsekvenser. Den anden halvdel beskriver ensomhed, manglende selvtillid, angst for svigt, manglende følelser eller for mange følelser som en del af de ting, de slås med i hverdagen. Mange er usikre på deres egen forælderrolle, både de der har fået børn, og de der endnu kun tænker på det.

Tilfredshed med livet i dag

Halvdelen giver udtryk for, at de er tilfredse med livet i dag. Eventuelle forbehold er af mindre betydning.

Den anden halvdel har problemer med at få arbejde, føler sig ensomme, har for dårligt eller intet netværk. De kæmper på mange måder i dagligdagen for at få livet til at fungere.

Centrale brændpunkter

En af de mest centrale problemstillinger, der går igen i denne undersøgelse, er, at flertallet af de interviewede har oplevet at være meget alene i hele anbringelses-processen. Både før anbringelsen og ofte under anbringelsen/anbringelserne. For ca. halvdelen af de interviewede fortsætter denne oplevelse af at være alene langt ind i voksenlivet.

En anden væsentlige problemstilling handler om kvaliteten i indholdet af den kontakt, de har oplevet. De fleste af de voksne har mødt de interviewede med en professionalisme, der er oplevet som "umenneskelig". Der har manglet omsorg, positive følelser og der har været en oplevelse af ikke at være et "unik" menneske. Det gælder både i forhold til plejeforældre, pædagoger og sagsbehandlere.

De problemer, der viser sig for denne gruppe af voksne, der i deres barndom har været anbragt, vil jeg sammenfatte i følgende brændpunkter:

- At mødet med de professionelle har givet flest oplevelser af en "professionalisme", som har oplevedes som negativ.
- At de fleste af de anbragte har oplevet at være alene - usynlige og uden tætte kontakter til voksne samt uden omsorg.
- At det, der efterspørges af de anbragte, er: Ærlighed, omsorg, respekt, tillid, at blive holdt af, tryghed, fleksibilitet og at blive betragtet som et unikt menneske.

KAPITEL 6

Mødet med de professionelle

De fleste af de interviewede har mødt en "professionalisme" hos de voksne, som de har oplevet som negativ!

Dette brændpunkt giver anledning til at diskutere professionsbegrebet. Hvori består socialrådgivernes professionalisme, når vi diskuterer børn og anbringelser? Hvori består pædagogernes professionalisme i forhold til denne gruppe børn? Hvilken professionalisme findes i familieplejerne? Og hvad er den ideelle professionelle holdning hos de forskellige faggrupper? Disse spørgsmål vil blive behandlet i det følgende kapitel.

At belyse disse spørgsmål indebærer et kig på de to faggruppers uddannelse. Det er oftest socialrådgivere, som står for selve anbringelsesprocessen, og pædagogerne, som er dem, der tager sig af børnene i det daglige, når de er anbragt. I mange tilfælde er det dog også en "almindelig" familiepleje, altså en familiepleje, hvor der ikke kræves en pædagogisk uddannelse af plejeforældrene.

Det er, efter min mening, vigtigt at adskille de to faggruppers rolle, idet de har nogle meget forskellige funktioner i forhold til de anbragte børn, og der er dermed brug for forskellig "slags professionalisme".

Socialrådgiverne er som nævnt dem, der står for anbringelsen, og som er ansvarlige for processen op til anbringelsen, den rigtige placering samt ansvarlige for, at forløbet bliver fulgt op på en måde, så det er til gavn for barnet og barnets udvikling, og endelig ansvarlige for udslusning af barnet.

Pædagogerne og plejefamilierne er dem, der, i den periode, de er anbragt, skal give barnet den daglige omsorg, som forældre normalt giver til deres børn. Samtidig skal de respektere barnets biologiske familie og den rolle, de fortsat skal have i forhold til barnet.

Uddannelse af socialrådgivere

Det er på de Sociale Højskoler og Aalborg Universitet, den professionelle socialrådgiver uddannes. Det vil være naturligt at se på, hvad det er, socialrådgiverne lærer i forhold til de problemer, denne bog peger på. Og dermed hvilke faglige redskaber og hvilken form for professionalisme de bliver udstyret med for at klare disse opgaver.

I bekendtgørelsen om socialrådgiverstudiet på Aalborg Universitet står ikke meget om børn. Individ, familie og samfund er gennemgående ord, men barnet som et specielt undervisningstema nævnes intet sted.

I den grundbog, Social rådgivning og social behandling (Tine Egelund og Lis Hillgaard), der i dag bruges i socialrådgiveruddannelsen i "omsætningsfaget": teori og metode i socialt arbejde, står der:

"Betydningen af at være professionel i socialt arbejde er for os i al sin enkelthed, at man arbejder mod betaling så kompetent som muligt for at skabe forandring i dårligt stillede menneskers livsvilkår. I denne betydning af ordet vil vi hævde, at professionalisme er en nødvendig og positiv drivkraft i socialt arbejde."

Faget anviser socialrådgivernes fælles metodebegreber, som er væsentlige for deres kunnen. Om det skriver Hillgaard og Egelund:

"Metodebegreberne: Etik, helhedssyn, kontakt og kommunikation, systematisk tænkning og handling, er de redskaber, som socialrådgivere lærer til at omsætte lovgivne ord i praksis."

Forfatterne påpeger, at deres erfaring er, at socialrådgivere, der behersker de fælles metodiske principper som fundament for deres indsats, har grundforudsætningerne for kvalificeret at kunne påtage sig det sociale arbejde på alle niveauer. Men at særlige klientgruppers særlige problemer kræver en udvidelse gennem relevant videre- og efteruddannelse af de generelle kundskaber og en metodisk fordybelse:

“Vi ser dette som en specialisering af den metodiske kerne, som er den nødvendige forudsætning for den specialisering, og som er den samme i alt socialt arbejde.”

Birgitte Kjærgaards undersøgelse i 1993 om socialrådgivernes grunduddannelsers kvalitet understøtter dette synspunkt og konkluderer blandt andet:

“Grunduddannelse skal kvalificere til den første praksis. Grunduddannelse plus praksis bør automatisk følges op af et efteruddannelsesforløb, som kan danne grundlaget for en eventuel specialisering.”

Endvidere konkluderes, at grunduddannelsen ikke kan kvalificere de nyuddannede til det sociale behandlingsarbejde, som retter sig mod borgere med komplekse, alvorlige sociale problemer. Dette arbejde kræver erfaring kombineret med en specialiseret efter-/videreuddannelse.

Kan man forestille sig noget mere kompleks, alvorligt socialt problem for et barn end at skulle væk fra sine forældre?

En del af forklaringen på, hvorfor vi har de problemer i anbringelsessager, som vi har i dag, kan handle om, at grunduddannelsen for socialrådgivere ikke giver viden og kompetence nok i forhold til det at tage vare på barnet i forbindelse med en anbringelse. Det handler altså om mangel på faglig kompetence.

Endnu engang må konstateres, at politikerne ikke inddrager relevante undersøgelser i forbindelse med tanker om, hvordan man kommer problemerne til livs. Der findes ingen speciel uddannelse, der er rettet mod anbringelse af børn.

Ud over uddannelse kræver arbejdet med anbringelser af børn en rutine, som det tager lang tid at oparbejde. Jo mere, man arbejder med anbringelser af børn i familiepleje, jo sværere bliver det. Det var sådan, jeg selv oplevede det. Jeg havde i de første år utallige overvejelser om, hvad der nu var det rigtige i forhold til det enkelte barn. Jeg husker de dage, jeg konstant spekulerede på en bestemt anbringelse, fordi jeg følte mig usikker på, om jeg havde vurderet rigtigt, samt hvor dårlig samvittighed jeg fik, hvis det viste sig, at jeg havde taget fejl, og barnet ikke trivedes.

Mine mange års praktiske erfaring sammenholdt med resultaterne af undersøgelsen har overbevist mig om, at det at anbringe et barn er et vanskeligt speciale. Det er urimeligt at forvente, at socialrådgivere, udelukkende med en bred grunduddannelse, skal være i stand til at løse denne komplicerede opgave. Der er ikke i grunduddannelsen indeholdt de nødvendige faglige kundskaber, der skal til i denne proces:

Man skal kunne vurdere et barns behov, have grundigt kendskab til børns udvikling og fejludvikling, vide hvad forskellige diagnoser betyder i forhold til arbejdet med barnet, have træning i at undersøge en plejefamilie/et opholdssteds egnethed meget grundigt, have træning i at matche barn og familie/opholdssted. Man skal kunne koordinere og inddrage relevante personer omkring barnet for at få den nødvendige viden, inden man vælger familie. Man skal kunne yde direkte krise-/adskillelseshjælp til barnet, være trænet i at tale med børn, der ikke er vant til at blive talt med, og som ikke har grund til at have tillid til voksne. Man skal kunne give supervision til plejeforældre, der ofte har arbejdet med børn gennem mange år, og have mod til at tage sin autoritet på sig (og bruge den), når det er nødvendigt. Man skal have tidsmæssige ressourcer til at komme ca. hver 5 uge i familien efter anbringelsen, samt ud over det kunne koordinere og deltage i møder med andre fagpersoner, der har med barnet at gøre i dagligdagen. Man skal til tider kunne yde supervision eller konsultation til eksempelvis en børnehave, en skole osv. Man skal kunne indgå i samarbejdet med biologiske forældre om samvær med barnet.

Erfaringsmæssigt er det meget svært - for ikke at sige umuligt - både at være “advokat” for barn og plejefamilie og være “advokat” for de biologiske forældre, med alt hvad denne problematik medfører.

For at kunne leve op til disse krav er de vigtigste faktorer, ud over uddannelse, rutine og tid. Det tager år og gentagne anbringelser at opnå erfaring og rutine i disse funktioner. Det er umuligt at opnå i de fleste kommuner, fordi der ikke er så mange anbringelser, der skal til for at få den rutine.

Det er nødvendigt at være i et fagligt miljø med andre, der beskæftiger sig med det samme, af to årsager: dels for at kunne få supervision i dette meget komplicerede arbejde, dels for at have et tilstrækkeligt stort udbud af familieplejer for at kunne vælge den rigtige. Desuden er det hensigtsmæssigt, at plejeforældre - tilbydes et miljø, i form af kurser og lignende, hvor de kan møde hinanden og få mulighed for at udvikle sig fagligt. Altsammen kræver det betragtelige tidsmæssige ressourcer, erfaring og faglig viden.

Socialrådgiverfagets fælleselementer, etik, helhedssyn, systematisk tænkning og handling samt kontakt og kommunikation, giver kommende socialrådgivere de tre første elementer, som er brugbare og nødvendige i forhold til anbringelse af børn, hvad enten det er det ene eller det andet sted. De sidste elementer: kontakt og kommunikation, er efter min opfattelse ikke indholdsmæssigt så omfattende i undervisningen, at socialrådgiverne bliver uddannet tilstrækkeligt specifikt i at tale med børn. Slet ikke børn, der skal anbringes uden for eget hjem. De børn, der her er tale om, er ofte ikke vant til at blive taget alvorligt, ikke vant til at formulere sig, ikke vant til at blive troet på, og de er blevet svigtet den ene gang efter den anden og har derfor ikke tillid til nogen - heller ikke socialrådgiveren.

Vanskeligheder i socialrådgiverens rolle

Der kan være andre årsager end mangelen på konkrete kundskaber om børn. Kari Killèn behandler i sin bog (Sveket, 1995) den problematik, at sagsbehandlere af menneskelige/psykologiske grunde kan have svært ved at tackle anbringelsessager. Killèn skriver, at socialarbejdere har svært ved at tage disse problematikker til sig, fordi det er smertefuldt at rumme både barnet og forældrene. Killèn henviser til en undersøgelse, hun stod for i 1981, hvor det viste sig, at socialarbejdere fortrinsvis prioriterede at tage vare på sig selv.

Killèn hævder, at socialarbejdere har særligt svært ved at rumme barnets oplevelser, fordi det er så svært at bære, at der er børn, der ved så lidt om, hvad tryghed og nærhed er. Mange børnesager bliver derfor ikke fulgt op på den måde, de skulle. I en studiegruppe med en lang række socialarbejdere blev der ifølge Killèn identificeret 11 typer af følelser, som konsekvent syntes at forhindre hensigtsmæssig opfølgning fra sagsbehandlerens side:

- “1. Angst for at blive udsat for vold af vrede forældre og for konsekvenserne af afgørelserne.
2. Egen aggression og fornægtning eller hæmning af denne.
3. Behov for emotionel tilfredsstillelse fra klienterne.
4. Mangel på professionel støtte.
5. Oplevelse af mangel på kompetence.
6. Fornægtning og projicering af ansvar.
7. Følelse af totalt ansvar for en sag.
8. Vanskeligheder med at skille personligt ansvar fra professionelt ansvar.
9. Følelsen af at være offer.
10. Blandede følelser over for klienten og egen professionel rolle.
11. Behov for at have kontrol.”

Killèn fortsætter med at beskrive undersøgelser, der viser, at socialarbejdere anvender en række mekanismer og overlevelsestrategier, der yderligere kan belaste og præge vurderinger, holdninger og handlinger på irrationel vis. De forsvarsmekanismer, Killèn har fundet i sine undersøgelser, drejer sig om følgende: Overidentificering med forældrene, bagatellisering, problemflytning, projicering af utilstrækkelighed, handlingslammelse eller uhensigtsmæssig adfærd, tilbagetrækning og distance, reduktion af kompleksiteten, vanetænkning i stedet for kundskabsforankrede vurderinger, rolleforvirring og rollebytte.

Kari Killèns beskrivelser af, hvad der sker med socialarbejderne i de situationer, hvor de står over for et omsorgssvigtet barn, der skal anbringes, viser, at det er vigtigt at kunne få faglig supervision i disse sager

for at kunne udføre arbejdet. Mine erfaringer er, at supervision sjældent er tilgængelig i det omfang, det er nødvendigt i disse sager.

Socialrådgivere, der er ansat i de funktioner, der varetager anbringelser, er ofte pressede af det daglige sagstal, og de har derfor ikke de tidsmæssige ressourcer, der skal til i selve anbringelsesfasen, for at lave en forsvarlig anbringelse af et barn. Hvis man skal anbringe et barn i familiepleje, kræver det tidsmæssigt mange ressourcer at gennemføre den tilstrækkelig grundigt, for at den kan blive ideel.

Sammenfattende - uddannelse af socialrådgivere

Når børn ofte bliver forkert anbragt og føler sig svigtet under anbringelsen, kan det skyldes tre ting:

Socialrådgiverne er ikke uddannet godt nok til at udføre arbejdet. De får ikke den nødvendige supervision til at klare denne meget komplicerede opgave rent menneskeligt. Og endelig har de ikke de arbejdsvilkår og tidsmæssige ressourcer, der skal til.

Uddannelse af pædagoger

For at få en idé om hvad årsagerne kan være til, at pædagogerne ofte opleves som bærere af en professionalisme, der opleves som negativ af de anbragte, vil det dernæst være relevant at kigge på, hvad det er, pædagoger bliver uddannet til.

I bekendtgørelse nr. 457 af 15. juni 1992 om uddannelse af pædagoger står i § 1 om uddannelsens formål bl.a., at den studerende skal erhverve sig teoretisk og praktisk forudsætning for pædagogisk arbejde med børn, unge og voksne, herunder børn, unge og voksne i sociale vanskeligheder eller med fysiske eller psykiske vanskeligheder. Desuden:

“ ... at den studerende skal erhverve sig et grundlag for at udvikle sin pædagogiske praksis, samt at den studerendes personlige udvikling fremmes gennem arbejdet med uddannelsens indhold.”

Gunnar Jensen, rektor på Socialpædagogisk Seminarium i Aalborg, siger om vægtningen i undervisningen i pædagogik, at man ganske vist underviser i nogle pædagogiske retninger, men at dette ikke er det vigtigste i pædagogikundervisningen. Det vigtigste er, at man prøver at få de studerende til at arbejde med egen “pædagogpersonlighed”. Det betyder, at man bruger megen tid på at få de studerende til at arbejde med deres eget værdigrundlag og menneskesyn.

I undervisningsmateriale udleveret på Aalborg Socialpædagogiske Seminarium til studerende på 4. semester i 1995, til brug for et projektor organiseret undervisningsforløb, står følgende:

“At en person er professionel vil sige, at han/hun har en viden om sit fags teorier og metoder og dermed er i stand til at producere de kompetencer, som en konkret situation kræver.”

Senere i samme materiale står anført:

“Den måde, man forstår brugeren på, er nøje forbundet med pædagogens menneskesyn og i tilknytning hertil samfundssyn ... Pædagogernes menneskesyn er altså grundlæggende for forståelsen af den pædagogiske opgave med børn, unge, voksne og grundlag for valg af udformningen af den pædagogiske praksis.”

Samme intentioner vægtes ligeledes på andre pædagogseminarier.

I en debatbog (Pædagogisk uddannelsesrapsodi 1991) om de socialpædagogiske uddannelser siger Per Ollerup, at uddannelsen ikke kan udstyre de studerende med en “køgebog”, men må give de studerende mulighed for at tænke selv. I samme bog siger Elsa Smidth, at pædagogens generelle menneskelige egenskaber og pædagogens faglige viden er vævet sammen i et hele, der udgør denne pædagogs faglige kvalifikationer. Den grundlæggende side af personligheden, pædagogen som menneske, som hovedværktøj, har at gøre med personlig og arbejdsmæssig selvtilid, holdninger til andre mennesker, viden om samfundet og dets forandringer, klarhed over egne behov og andres behov og tillid til, at forandringen kan blive positiv.

Det handler altså i højere grad om menneskesyn og om at kende sig selv og blive bevidst om sit værdigrundlag. Konfrontationen mellem pædagogen og dennes omgivelser styres ikke bare af konkret opfattelse af den pædagogiske situation, men endnu mere af en slags indre referencemønster, ens værdigrundlag, der bliver bestemmende for ens handlinger. Det enkelte menneskes værdigrundlag er blandt andet bestemt af den kulturelle, samfundsmæssige proces - med de konflikter og modsætninger, man som menneske og pædagog opfatter. Hvis man ikke kender det tilstrækkeligt, er der ikke den nødvendige overensstemmelse mellem det, man står for rent teoretisk, og det, man gør i praksis.

Vanskeligheder i pædagogens rolle

Peter Ø. Andersen har skrevet en bog på baggrund af en ph.-afhandling med titlen Pædagogens praksis, om pædagogernes håndtering af deres arbejde. Andersen beskriver pædagogens professionalisme som:

“ ... evnen til at håndtere sin egen person og sit eget engagement. Professionalisme omhandler blandt andet evnen til at reflektere og håndtere dette.”

Andersen fremfører, at pædagogerne ikke altid lever op til rollen som den ideelle omsorgsgiver, og angiver to muligheder for, hvorfor der i pædagogernes hverdag forekommer handlinger, der er “fejlagtige” eller “forkerte”.

Den ene mulighed er, at det kan være udtryk for pædagogens “kolde” og hårde forvaltning af rollen. Den anden er, at det kan være udtryk for de arbejdsvilkår, pædagogen er underlagt.

Psykolog og pædagog Poul Nissen har i sin bog Identitetsudvikling i værdiperspektiv (1991) den forklaring, at meget traditionelt pædagogisk arbejde er baseret på et mekanisk menneskesyn. Konsekvensen af dette udgangspunkt er, at barnet opfattes som forudsigeligt, afhængigt af hvor kvalificeret undersøgelsesarbejdet har været foretaget. Nissen fortsætter med at skrive, hvad han mener er nødvendigt i forhold til barnet:

“For at et barn kan udvikle sig fysisk, psykisk, socialt, kognitivt, emotionelt og moralsk er det nødvendigt, at barnet gennem længere tid involveres med mindst en voksen, som selv har lært at tilfredsstille sine basale behov gennem involvering med andre.”

Nissen peger således også på det nødvendige i at kende sig selv og sine behov. Nissen skriver i sin bog om behandlingsarbejde:

“Meget traditionelt behandlingsarbejde er karakteriseret ved den “naturvidenskabelige” antagelse, at patienten lader sig studere objektivt uafhængig af de relationer, hvori vedkommende indgår, hvilket indebærer diagnostik og symptombeskrivelser.”

Poul Nissen mener, at dette er et forkert udgangspunkt og har gennem mange år arbejdet med involveringspædagogikken, først i forhold til folkeskolen, men senere i forhold til behandlingshjemsbørn.

Poul Nissen har udviklet, hvad han kalder “en ny humanistisk, dialektisk, relationistisk identitets teori med retningslinier for praksis”, der især er henvendt til psykologer, psykiatere og pædagoger, der arbejder med unge med fastlåst identitetsudvikling.

Om sin grundlæggende tankegang skriver Poul Nissen, at hvis vi skal forstå børnenes og de unges handlinger, må vi samtidig foretage en analyse af de relationer, de og dermed også vi indgår i. Disse relationer skal danne udgangspunkt for vores behandlingsmodeller.

Involvering er nøglebegrebet i Nissens teori og defineres som:

“Et stærkt, vedvarende, gensidigt emotionelt forhold mellem to eller flere personer.”

Ægte involvering er baseret på en subjekt/subjekt relation og ikke på en subjekt/objekt relation. Involvering kan tage minutter eller år. Involvering kan blandt andet finde sted gennem en emotionel, varm grænsesættende holdning. Hos nogle børn er evnen til involvering ikke indlært, derfor ved barnet ikke hvordan, og tør ikke opgive sine forskellige sikkerheds- eller forsvarsmekanismer.

I denne forbindelse siger Nissen, at involvering ikke er en medfødt egenskab hos pædagogen. Men skal et positivt udviklingsforløb påbegyndes hos et barn med fastlåst identitetsudvikling, er det nødvendigt, at der findes mindst én person, som er i stand til at involvere sig og gennembryde sikkerhedsidentitetens forskansninger.

Familieterapeut og centerleder, Jesper Juul, går ligeledes i sin bog *Dit kompetente barn*, ind for det modsatte af et mekanisk menneskesyn. Han påstår, at det er absurd at tale om pædagogik eller opdragelse, men at det handler om, at børn er lige som voksne, de er bare mindre:

“Børn er født sociale og menneskelige og for at videreudvikle disse kvaliteter behøver de kun at være sammen med voksne, der handler socialt og menneskeligt. Enhver form for metode er ikke bare overflødig, den er kontraindiceret, fordi den gør barnet til et objekt for sine nærmeste.”

Jesper Juul taler her ikke bare om vores egne sunde, velfungerende børn, men også om børn, som denne bog omfatter. Jesper Juul mener, at det er vigtigt at indgå i et samarbejde med det anbragte barn med sig selv som indsats:

“Dette med, at hjerteblodet, inspirationen og opdragelsen går begge veje, er særlig vigtigt at være opmærksom på i familier, hvor specielle forhold gør sig gældende. Når man er adoptivbarn, plejebarn, fysisk eller psykisk handicappet barn, bliver udviklingen af ens selvfølelse meget nemt blokeret af, at man kommer til at opleve sig som sine forældres “opgave”, “byrde” eller “projekt” ... Der skal to hovednæringsstoffer til, at menneskers selvfølelse kan udvikle sig: at vi bliver **set** og **anerkendt**, sådan som vi er.”

Det handler efter Jesper Juuls mening ikke om metoder, men om at investere hjerteblod og ærlige følelser.

Han har som udgangspunkt i sit arbejde med børn, at de altid forsøger at samarbejde med de voksne, og skriver:

“Når børn holder op med at samarbejde, er det enten fordi, de har samarbejdet for meget for længe, eller fordi deres integritet lider overlast. Det er aldrig, fordi de er usamarbejdsvillige.”

Juul fortsætter med at beskrive, hvad han kalder den basale konflikt. Konflikten mellem individ og gruppe, individ og samfund, individuation og konformitet, identitet og tilpasning og vælger herefter at kalde denne konflikten mellem integritet og samarbejde.

Han påstår, at al opdragelse og behandling tidligere har bygget på en ganske bestemt forståelse af denne konflikt: En forståelse, der siger, at børn er potentielt usamarbejdsvillige, asociale eller egocentriske. Derfor har voksnes opgave været indlysende: De skulle sørge for at lære barnet, hvordan man samarbejder, tilpasser sig og tager hensyn. Jesper Juul mener, at det hænger præcist modsat sammen:

“Når børn kommer i en konflikt mellem integritet og samarbejde, så vælger de 9 ud af 10 gange at samarbejde. Det, de har brug for, er, at voksne lærer dem, hvordan man kan tage vare på sig selv i et samarbejde.”

Der er to grunde til, at det kan være vanskeligt at forholde sig til dette som voksen. Den første er, at vi normalt ikke lægger mærke til, når børn samarbejder, men først når de holder op med at samarbejde. Den anden er, at børn samarbejder/kopierer på to måder, retvendt og spejlvendt. Med det mener Jesper Juul:

“Børn, der bliver kritiseret, bliver enten kritiske eller selvkritiske.

Børn, der bliver opdraget med vold, bliver enten voldelige eller selvdestruktive.

Børn, der vokser op i familier, hvor ingen udtrykker sig personligt, bliver enten tavse eller snakkesalige.

Børn, der udsættes for voldelige eller seksuelt krænkelse, bliver enten grænseløse og selvdestruktive eller grænseløse og krænkende.”

Denne måde at se samarbejde/kopiering på giver en mening, når man taler om børn, der vokser op i de samme rammer, men giver yderligere stof til eftertanke, når der er tale om børn, der konstant bliver placeret i nye rammer med nye voksne. Ud over skiftende “samarbejdspartnere” er der det særlige, at de ikke er børnenes forældre.

De fleste børn ser ikke noget uværdigt i at være afhængig af deres forældre, men efter Jesper Juuls mening er det noget andet med anbragte børn:

“De er helt klar over, at nogle fremmede gør noget helt særligt for dem og kommer hurtigt til at føle sig i gæld til de voksne, der er trådt i deres forældres sted. Følelsen af at stå i gæld til de nye voksne kan sjældent udtrykkes verbalt, før de bliver voksne, men kommer ofte til udtryk som aggression, lukkethed eller overdreven tilpasnings- og samarbejdsvilje.”

Ovenstående stemmer godt overens med, hvad min og andres undersøgelser viser: At også børn, der er anbragte, har brug for tæt kontakt og følelsesmæssig involvering for at kunne udvikle sig.

Problemerne i pædagogernes verden

Pædagoguddannelsen er ens, uanset om man skal arbejde med normale børn eller med børn med sociale, psykiske eller andre problemer. På ét punkt finder jeg, at der er en væsentlig forskel på disse grupper: Almindelige børn i vuggestue, børnehave og fritidshjem har som udgangspunkt et stabilt, kærligt bagland. De er elskede og får den omsorg, de har brug for. Selvfølgelig er de også bedst tjent med pædagoger, der engagerer sig og kan lide dem. Men hvis de ikke får denne oplevelse i en daginstitution, er det dog ikke så katastrofalt, som når børn på døgninstitutioner eller familiepleje ikke får oplevelsen af omsorg og engagement. Mange af disse børn har ikke et bagland, hvor de kan hente de følelser.

Pædagogen kan ikke forventes at være født med evnen til at involvere sig i forhold til disse børn. Det kræver evner og mod at arbejde med sig selv og ende med at turde stå fast! Men det er muligt at udvikle undervisning, der kan være en hjælp til bevidst arbejde med involvering.

I diskussionen af arbejdet med disse børn er ofte indgået, at man som pædagog/plejefamilie ikke i længden kan “holde til” at give sig selv fuldt ud, altså at involvere sig hver dag man er på arbejde! Dette valg kan være en af årsagerne til den holdning, de interviewede har mødt: At pædagogen vælger den holdning at møde barnet med en “objekt/subjekt” relation.

Man kan også vende det om og fundere over, om det er det at give sig selv, der gør, at pædagogen får noget tilbage?

Studerende har fortalt mig, at de som praktikanter på døgninstitutioner bliver mødt med holdningen, at man ikke skal involvere sig i barnet, fordi barnet igen vil opleve et tab, i det øjeblik man som pædagog forsvinder fra institutionen og barnet.

Det er langt bedre, at barnet kan føle noget - end at det er ligegyldigt, om en voksen forsvinder ud af barnets liv. Det handler om at lære børnene at bearbejde tab. Disse børn har været - og vil fortsat blive - udsat for mange tab, hvorfor en sådan holdning forekommer langt mere logisk.

De mennesker, jeg har interviewet, har ofte oplevet, at de professionelle omsorgspersoner - pædagogen og plejefamilien - ikke har involveret sig.

De interviewede har givet udtryk for, at de som børn havde brug for involvering. Desuden at det er det, alle kloge hoveder i deres menneskeopfattelse påstår er en nødvendighed for en sund og givtig udvikling hos barnet.

Sammenfattende - uddannelse af pædagoger

Pædagogerne burde ifølge deres uddannelse egentlig være rustet til at påtage sig den opgave det er at modtage børn i familiepleje og på institution, idet uddannelsens intentioner om at finde og bruge sin “pædagogpersonlighed” svarer til de krav, der må stilles. Ud over at finde og være klar over sin pædagogpersonlighed kan man formode, at pædagogerne også bliver udstyret med “specialværktøj” og er i stand til at dykke ned i deres “faglige rygsæk”, når de har brug for det: Hvad ved jeg om et barn, der har en hjerneskade? Hvad ved jeg om et barn, der har været udsat for seksuelle overgreb? Hvad ved jeg om et barn, der har været udsat for store tab? osv. Og endvidere formode, at de, hvis de ikke kan finde værktøjet i rygsækken, vil sørge for, at det bliver anskaffet hurtigst muligt i form af specialfaglig viden eller bistand.

At det ikke altid fungerer sådan, tyder både min og andres undersøgelser på: I en artikel i SL's blad Socialpædagogen, 20. oktober 1995, er der et interview med Lorentz Lindemann, der har været anbragt på institutioner en stor del af sin opvækst, hvor han siger, at han var 15 år om at komme sig over sin opvækst på døgninstitutioner. Lorentz Lindemann mener, at pædagoger har en professionel "overfrakke", de tager på, når de træder ind ad døren og siger om den professionelle holdning, han mødte:

"Måden, jeg blev behandlet på, overbeviste mig om, at jeg var et undermenneske. Man fandt os ikke værdige nok til at føle noget for ... Pædagogerne har kæmpet for at få land, men de kan ikke finde ud af at dyrke det. I dag råder man pædagoger til at være 30% til stede, så de kan holde i faget, til de skal pensioneres. Men børnene og de unge har krav på nogle voksne, som er der fuldt ud i de timer, de er på arbejde."

Når det ikke umiddelbart er uddannelsen, der ser ud til at være årsagen, hvordan kan det så være, at denne undersøgelse viser, at de fleste af de anbragte har en negativ oplevelse af pædagogen.

Der kan ikke gives noget endeligt svar på, hvorfor mange pædagoger og voksne har virket upersonlige og ubehagelige. En formodning kan være, at nogle har haft en bevidst holdning om, at dette var rigtigst eller nødvendigt for at overleve selv. En anden formodning kan være, at pædagogen på trods af intentionerne i uddannelsen ikke bliver sikker nok på sin "pædagogpersonlighed" (subjekt/subjekt) til at stå fast i mødet med disse børn. Usikkerhed giver stivhed, og dette kan være medvirkende til den holdning, børnene dermed er blevet mødt med.

En tredje formodning kan være, at forskellige institutioners holdning/værdigrundlag ikke stemmer overens med, hvad der efterspørges i min undersøgelse, og den fælles kultur dermed forhindrer pædagogen i at opfylde behovene hos børnene.

I uddannelsen af pædagoger er der ikke noget særskilt speciale, der hedder anbragte børn. Efter min mening er der stor forskel på at arbejde med børn, der har deres gode, kærlige forældre at komme hjem til hver eftermiddag, og børn, der kun har professionelle voksne omkring sig i dagligdagen. Det kunne være en hypotese, at der mangler større bevidsthed om denne forskel. Selvom uddannelsen ser ud til at have til hensigt at udstyre pædagogerne med de egenskaber, der efterspørges hos de interviewede, er spørgsmålet, om der mangler specialiseringsmuligheder i forhold til anbragte børn?

Pædagogens/omsorgspersonens rolle i familieplejen

Det følgende er et eksempel fra Helmer Støvelbæks bog At ville noget andet (1994) fra et interview med en pædagog, der bruger sit liv i et socialpædagogisk kollektiv sammen med børnene. Hun svarer på spørgsmålet om nødvendigheden af uddannelsen:

"At være professionel betyder for mig, at man ikke bliver skuffet, når børnene alligevel ikke gør, som jeg sagde, og ikke bliver skuffet, når jeg føler, at jeg har involveret og engageret mig følelsesmæssigt og så kan se, at det alligevel ikke fungerer. Det betyder også at kunne analysere en situation og finde ud af, hvad den dybest set handler om. Hvorfor har jeg den følelse, at det ikke gik? Eller hvad var det, barnet gjorde ved mig, når jeg fik det sådan?"

Denne pædagog virker klar over sit værdigrundlag. Det kunne med andre ord oversættes til, at de anbragte børn skal tilbydes hende selv og hendes følelser, og at det professionelle er til for at kunne analysere og beskytte sig selv, og dermed også barnet/børnene, mod flere nederlag eller overgreb.

Det er familien som idé og institution, der er det vigtige og grundlaget for en anbringelse i familiepleje. Det er der, den helende kraft findes. Den samme grundidé er gældende i enhver form for familiepleje/anbringelse, hvad enten det er en almindelig familie, en professionel familie eller et opholdssted. De børn, der ikke er i stand til at modtage den form for tæthed og nærhed, skal måske ikke anbringes i en familie, men i andre typer af foranstaltninger, der ikke er helt så tætte som en familie, men også i opholdssteder er grundlaget det samme.

Denne holdning giver Helmer Støvelbæk udtryk for på følgende måde:

“Et opholdssted er som udgangspunkt en familie. Behandling i denne forstand er derfor at være i familien. Det er det daglige liv i familien, der er den behandlingsmæssige faktor. Det er det sunde, familiedynamiske samspil familiens medlemmer imellem, der er den helende kraft. Det er livet i og med familien, barnet lærer af og udvikler sig igennem.”

Her beskrives værdigrundlaget for opfattelsen af familieplejebegrebets start og idé: At det er de almindelige følelser og det almindelige liv i familien, der er den vigtigste grundforudsætning for et barns udvikling og vækst.

De børn og unge, der bliver anbragt i “almindelige” familier, bliver socialiseret, opdraget og får omsorg på den måde, det nu praktiseres i den familie, og i det omfang, familien er i stand til. Det vil med andre ord sige, at de bliver socialiseret i den familie, de bor i, gennem præcist den måde, den familie lever på. I mit arbejde med anbringelser har dette altid været en klar tanke. Når jeg valgte en familie, valgte jeg også en given opdragelse! Man kan dreje lidt, hjælpe med at forme en anelse og tilpasse lidt efter barnets behov, men grundlæggende kan man ikke, og skal ikke, lave om på en families grundlæggende form. Dette er meget vigtigt at vide, når man foretager det endelige valg af familie til et givet barn.

I forundersøgelsesarbejdet bliver der traditionelt lagt vægt på, at man som konsulent skal undersøge blandt andet familiens opdragelsesmetoder, men ikke nødvendigvis på at undersøge dens værdigrundlag. Det er nødvendigt at udvikle nye måder at forundersøge familier på, hvis det skal lade sig gøre at træffe de rigtige valg.

Sammenfattende - pædagogens/omsorgspersonens rolle i familieplejen

Efter min mening - og på baggrund af, hvad de interviewede efterlyser - skal det grundlæggende i familieplejearbejdet stadig være, at det er familien som idé, der skal være det bæredygtige i et plejeforhold. Også selvom der er tale om børn med vanskeligheder, som er behandlingskrævende.

Dette er også den holdning, der gives udtryk for i Helmer Støvelbæks bog. I min og andres undersøgelser ser det ud som om, at familieplejen i nogle tilfælde har fået karakter af en så “professionel” holdning til barnet, at barnet har oplevet sig som en opgave. Dette viser sig specielt i forbindelse med negative oplevelser omkring plejelønsspørgsmålet. I de tilfælde, hvor den grundlæggende idé i familieplejen er slået igennem for alvor, har barnet oplevet sig som et ligeværdigt medlem og har været glad for sit ophold. Problemet består måske også i, at der anbringes børn i familiepleje i dag, der har så store problemer, at de retteligt ikke burde være i familiepleje, men på en specialinstitution.

Når man skal varetage den daglige omsorg, er den ideelle “professionelle holdning” til de anbragte børn således en holdning, der indebærer, at man som voksen kan og vil involvere sig i barnet og tilbyde barnet mulighed for en følelsesmæssig tilknytning. Den “professionelle holdning” skal samtidig indebære al den omtanke, klogskab og de faglige tanker, der hører med i dette arbejde.

Det er efter min mening vigtigt at beslutte sig for, at man i et eller andet omfang er erstatningsforældre i den periode, barnet er anbragt. Som den ansvarlige voksne skal man ind i alle de funktioner, som forældre normalt varetager. Ganske vist med respekt for den rolle, som biologiske forældre skal spille samtidig, men da forældrene ofte i disse situationer selv er prægede af kriser og problemer, har barnet brug for en autentisk voksen, der kan træde til i stedet.

Det er således op til de faglige personer, der arbejder i dette felt, oftest socialrådgiverne, at tage ansvar for, at en plejefamilie bliver undersøgt grundigt, og dens menneskesyn og værdigrundlag vurderet, så man kun vælger plejefamilier til børnene, der vil involvere sig i dem og ikke behandle dem som “opgaver”. Disse faglige personer skal desuden turde stå ved deres autoritet og sige nej til de familier, der ikke har denne grundlæggende holdning til at tage et barn i familiepleje.

KAPITEL 7

En indskudt bemærkning

Da min rapport udkom, blev der megen opmærksomhed om den i pressen. Dette indebar adskillige interview i såvel fjernsyn som radio samt en del artikler i adskillige dagblade og fagblade. I denne "indskudte bemærkning" vil jeg fortælle glimt fra debatten og mine tanker undervejs.

Jeg funderede en del over, hvorfor mine synspunkter kom så meget frem i debatten på dette område. Ramte jeg ind i en eller anden klangbund, jeg dårligt var klar over - en ny trend, der er på vej? Et paradigmeskift inden for anbringelsesområdet? Noget længe usagt, men tænkt? Ren tilfældighed? Jeg ved det ikke, men jeg blev interesseret i at forsøge at fange, hvad det handlede om. Derfor dette mærkelige kapitel, som omhandler, hvad jeg mødte undervejs i min færd ind i udviklingens/forskningens verden.

Jeg forestillede mig skideballer - at nogen ville skælde ud på mig. Pædagoger eller socialrådgivere, der følte sig trådt over tæerne. Ikke særlig mange gjorde det. Dem, der forholdt sig kritisk til mig, mente ikke, der var noget om disse problemer overhovedet, men at det jo var i "gamle dage". Det var fortrinsvis folk, der var perifere i forhold til praktisk arbejde med anbragte børn. Undersøgelsen kan ikke afvises med, at den er "fra gamle dage". Det er ca. 6 år siden, den yngste af de interviewede blev udskrevet af foranstaltningen, og mange af de professionelle, jeg indirekte mødte via mine interview, er jo stadig erhvervsaktive. Denne undersøgelse har aldrig haft til hensigt at ende som anklage mod personer, men har udelukkende haft til hensigt at skabe debat om vores roller som professionelle, og den er ment som inspiration til, hvad vi kan lære af tidligere anbragte, for at vi kan gøre det bedre fremover.

Debatten i pressen fokuserede mest på de to hypoteser, jeg fremkom med som årsag til disse problemer: At socialrådgiverne ikke var godt nok uddannet til at anbringe børn - og at pædagogerne oplevedes for professionelle på en negativ måde. Jeg mødte mest positive meldinger: "Hvor er det godt, du har rejst den diskussion, det er dejligt, at nogen endelig sætter lys på det her." Jeg mødte mange positive meldinger fra både pædagoger og socialrådgivere, som udtrykte, at undersøgelsen var inspirerende og kunne bruges til debat. Desuden mødte jeg mange kommunalt ansatte socialrådgivere, der gav mig ret. De følte sig klemte, stressede og pressede i dette arbejde. De fleste var enig i mit synspunkt om, at dette område bør anerkendes som et speciale, med efterfølgende overvejelser om, hvad der skal til, for at det kan varetages bedre.

På et møde med ca. 50 plejeforældre, hvor jeg fortalte om resultaterne, var der "alle slags" plejeforældre til stede. Både professionelle og "almindelige". Nogle snakkede om det nødvendige i aflastning, når man arbejdede med disse børn, andre korsede sig over, at man kunne nævne det i forhold til børn. Hvordan kan man bruge udtrykket "skal aflastes for"? Tænk sig at være et barn, de voksne skal aflastes for! Konfrontationen mellem den "gamle" slags plejeforældre (hvor man tog barnet til sit hjerte uanset hvad osv.) og den "moderne plejefamilie" var fremme. Kampen mellem grundideen: At familien er det bærende som idé og som det helende i sig selv - og så tanken om behandling: At "behandling" af et plejebarn kan udføres i familien, blev elementer i debatten. Nogle dage efter mødte jeg en plejefar, der havde arbejdet som sådan de sidste 25 år, som sagde til mig, at hans kone ikke havde kunnet sove om natten af raseri efter det møde. Raseriet gik på, at hun ikke kunne tåle at høre om, at man som plejefamilie ville sende "sit" barn bort i "aflastning", og at det var svært for hende at opleve, at plejeforældre ville adskille plejebarnets vilkår så meget fra egne børns vilkår.

Jeg vejledte på et tidspunkt studerende, der gav mig eksempler på deres praktikophold på nogle døgninstitutioner. De fortalte mig, at de fik at vide, at de ikke måtte knytte sig til børnene, og at de eksempelvis heller ikke måtte tage et barn med hjem i deres private hjem på besøg, med den begrundelse, at de ville forsvinde ud af barnets liv, og at barnet kunne komme til at drømme om at bo hos dem! De var frustrerede over, at uddannelsen ikke slog til på de specielle områder; at de ikke fik tid til og kendskab nok til, hvad man skulle gøre her. De oplevede, at de "gamle pædagoger" ude omkring i institutionerne var stive

og faldt for meget ind i rammerne, og at de ikke var villige til at diskutere andre måder at gøre tingene på i forhold til disse børn. Jeg måtte give dem ret, ikke nødvendigvis i, at man skulle tage børnene med hjem, men i, at begrundelserne efter min mening ikke er rigtige. Børn i den situation bliver udsat for tab og længsel, hvad enten vi vil se det eller ej, og det er bedre at arbejde med alle de forskellige slags følelser, såsom længslen efter et hjem eller en bestemt pædagog, end at lade som om, at de ikke eksisterer. På den måde kan vi professionelle hjælpe børnene med at lære, hvordan man tackler tab.

I undervisning af studerende på forskellige seminarier har jeg fornemmet, at de studerende, der har været til stede, har været meget optaget af området. De fleste har givet udtryk for enighed i mine synspunkter om, hvad anbragte børn har brug for - eller tiet og samtykket? Mange har desuden givet udtryk for et ønske om at vide mere om dette område.

På socialminister Karen Jespersens konference om de svagest stillede børn og unge den 15. maj 1996, var der et fælles tema blandt oplægsholderne, som gik på, hvordan vi som professionelle skal forholde os for at få brudt den sociale arv for de svagest stillede børn og unge og være med til at give dem et bedre liv. Gennemgående holdning i de forskellige indlæg var, at det drejer sig om at involvere sig i børnene. Professor Per Schulz Jørgensen, Danmarks Lærerhøjskole, var inde på, at det kræver et paradigmeskift: At tilbuddene til disse børn og unge må skifte fra at være ydelses- og tilbudsorienteret, til at være relationsorienteret. Der var flere indlæg i debatten, der drejede sig om at tage disse børn alvorligt, inddrage dem i processen og arbejde med at give dem selvværd gennem kontakten til dem. På samme konference kom der en meget konkret melding fra en repræsentant fra BUPL om, at det igen er et kald at være pædagog? Det er jo så en spændende diskussion, hvad der er indeholdt i det kald anno 1996.

Det gik op for mig under den konference, at vi er på vej ind i et paradigmeskift om holdningen til disse børn. Historisk startende med i 1500-tallet, at børn skulle straffes, dernæst nogle hundrede år efter, at de skulle tvangsopdrages, til at de fra 1950-60 og frem til i dag skulle have tilbud, og her i 1996 skal vi involvere os i dem! Jeg oplevede det som et historisk øjeblik at være midt i en kompetent forsamling, der fastslog et paradigmeskift!

På en temadag med ledere, socialrådgivere og psykologer ansat i døgninstitutioner rejstes spørgsmålet: "Hvem har skabt denne ændrede trend om følelser og involvering i anbringelsesarbejdet fra den mere firkantede professionalisme til en mere indfølelsesbetonet involverende holdning? Er det en socialpolitisk bevægelse eller os som fagfolk?" Jeg tror, at det er os som fagfolk. Jeg har mærket bølgen både i mig selv og mine omgivelser. Fra den meget stringente holdning om kamp og rettigheder for f.eks. professionelle familieplejeres ret til aflastning og ferie og tendensen til, at dette skulle gælde alle uanset hvad - til tvivlen om, om dette fagforeningskrav nu også stemte overens med børnenes tarv. Jeg tror, det er den gamle dialektik med pol/modpol. Vi måtte først om ad en firkantet måde at se tingene på, før vi blev i stand til at vende tilbage til en ny form for "blødere bølge" - uden dog at ville eller skulle tilbage til, at det kun er frivillige med det store hjerte, der skal tage sig af disse børn.

Da jeg første gang snakkede med Lorentz Lindemann - "konsekvenseskspert", tidligere anbragt, der arbejder ihærdigt på at få et center for tidligere anbragte i gang - og jeg om vores samarbejde sagde, at jeg jo i denne sammenhæng var en professionel, svarede han mig:

"Jeg er ligeglad, hvad du kalder dig, det er mennesker, vi har brug for!"

Midt i den debat, som min rapport rejste, var der en artikel i bladet "Socialrådgiveren", hvor en socialrådgiver, Karin Dahl Rasmussen, under overskriften: "Usle vilkår i børne- og familieafdelinger" skrev, at hun var træt af at læse om, at socialrådgiverne ikke lavede deres arbejde godt nok, når politikerne ikke ville tage konsekvensen af de umulige vilkår og sørge for opkvalificering, supervision og ressourcer i arbejdet med de meget svage familier.

Igen blev jeg bekræftet i, hvor problemerne i høj grad ligger. Og jeg synes, det er flot, at nogen tør stå ved, hvad der kræves for at kunne lave dette arbejde kvalificeret. Senere havde jeg samme diskussion med en flok praktikere, som også havde lyst til at være mere kæmpende i forhold til at kræve bedre vilkår i dette svære arbejde.

Da jeg en morgen på vej til arbejde stod og diskuterede professionalisme med min overbo, socialrådgiver Birgitte Dinesen, gav hun sin mening om dette:

“Jeg ved, hvornår jeg gør noget i forhold til “mine” unge af kærlighed, og hvornår jeg gør det ud fra en faglig vurdering for deres skyld. Det er nødvendigt som professionel og præcist det, der adskiller os fra ikke uddannede.”

Klogt og klart.

Jeg samlede i denne periode på definitioner på professionalisme:

“Professionalisme kan bruges til at beskrive de kvalifikationer, mennesker har i sit fag. Professionalisme er, at man arbejder mod betaling, så kompetent som overhovedet muligt, for at skabe forandring i dårligt stillede menneskers livsvilkår.” (Lis Hillgaard)

“Å vare faglig er å arbeide ut fra det motsatte av tilfældigheder. Å arbeide ut fra tilfældighetene kan alle gjøre, det er ingenting faglig i det. Å heve det faglige nivået å øke kvaliteten på barnevernsarbeidet betyr i dette perspektivet å redusere graden av tilfældighet.” (Vigdis Bunkholdt og Erik Larsen)

“Pædagogik er at ville noget med andre i en gensidig forpligtende proces, der udspiller sig i et nærmere defineret rum og over tid.” (Bent Madsen)

“Men sand professionalisme er vel netop den, hvor hjerte, følelse og fag går op i en højere enhed.” (Ursula Gudmundsen)

“At være rigtig professionel, det er, når du tør give plads og rum for barnet og tage barnet under huden.” (Petruska Grim: Radioudsendelse: “På jobbet”, 10.3.96)

KAPITEL 8

Resultaterne af andre undersøgelser

Der er mellem 6.000 og 7.000 børn anbragt i familiepleje/opholdssted eller på institution. Der er meget, der tyder på, at en del af disse er anbragt forkert, og at en del ikke har det godt, hvor de er. Vi ved, at det betyder en opvækst for nogle, der er alt andet end tryk, og vi ved, at dette får konsekvenser for mange i voksenlivet. Dette kapitel indeholder nogle refleksioner over, hvad andre undersøgelser viser om dette, og hvad det betyder.

Min undersøgelse viser, at mange af de interviewede har manglet omsorg under anbringelsen. Mange har været udsat for afvisninger i deres opvækst før anbringelsen og har dermed ikke grund til at have tillid til voksne. De kan som følge af det ikke umiddelbart tage mod omsorg.

Mange af de interviewede beskriver, at de ikke er blevet mødt med en almenmenneskelig omsorgskontakt. De professionelle har ikke udvist "en adfærd", der lagde op til "at gøre sig fortjent til" at få lov til at give omsorg. En forudsætning for at kunne komme i nærheden af barnet i krisen er omsorg.

De fleste af disse børn har før anbringelsen været udsat for omsorgssvigt, nogle endda af meget grov karakter. Omsorg er en nødvendig bestanddel af det, et anbragt barn har brug for. I forhold til døgnanbragte børn er det endda en meget vigtig bestanddel af hverdagen, fordi de kun har de voksne, der omgiver dem på institutionerne eller i familieplejen, og ikke deres forældre, der på det tidspunkt er ude af stand til at yde den omsorg.

Bodil Grønhøj og Vita Pruzan. "Idealer og praksis". 1974

I 1974 lavede Grønhøj og Pruzan en undersøgelse om børn i familiepleje, der havde til formål at få belyst, hvilke barrierer der kunne være i selve plejesituationen, og hvilke stivheder og barrierer i det anbringende system der kunne hindre en udvidelse af antallet af plejeanbringelser. Undersøgelsen var baseret på 158 plejeforhold.

I undersøgelsen blev blandt andet beskrevet, at hjælpen til plejefamilierne landet over var meget forskellig og ujævn og langt fra tilstrækkelig i alle tilfælde. Hverken hvad angik processen i anbringelsen eller i tilsynsarbejdet og hjælpen til plejeforældrene. Undersøgelsen diskuterede betingelserne for en udvidelse af antallet af plejefamilieanbringelser i forhold til vanskeligere opgaver i fremtiden.

Pruzan og Grønhøj konkluderede, at der var en sammenhæng mellem metodernes niveau og karakteren af de opgaver, der kunne løses, og man kunne derfor ikke udvide antallet af plejeanbringelser væsentligt blot ved en beslutning herom. Metoderne måtte forbedres i hvert enkelt led, og hvis dette blev forsømt, gav resultaterne bagslag og skuffelser i form af et stigende antal mislykkede plejeanbringelser og uønskede flytninger af børnene:

"Det må således anses for at være en af forudsætningerne for et udvidet plejeanbringelsesarbejde, at der lokalt sker en planlægning af, hvilke funktioner der skal udføres af hvem, og at man i tilfælde af, at funktionerne deles på flere organer, indgår i et integreret samarbejde på basis af en fælles behandlingsfilosofi. Arbejdet for behandlingskrævende børn i komplicerede familiesituationer fordrer en koordineret indsats, ofte gennem flere år, og styret af en behandlingsplan. Det er uforeneligt med kravene til et udvidet og avanceret plejeformidlingsarbejde at basere det på en kæde af mere eller mindre uafhængige og selvstyrende organer."

Kommentar

Allerede i 1974 advarede de to forskere om risikoen ved at blive ved med at udvide antallet af anbringelser af børn i familiepleje uden at tage højde for det, der krævedes af de professionelle! De to forskere pegede på udvikling af metoder i hvert enkelt led og frem for alt koordinering af arbejdet, så det blev samlet i

kyndige hænder. Her i 1995 peger min egen undersøgelse på, at de fik ret. Der blev tilsyneladende ikke taget nogle konsekvenser af den undersøgelse, og nu står vi med det resultat, de forudsagde: Alt for mange familieplejeanbringelser, der mislykkes, med flytninger og nye nederlag til følge.

Mogens Kjær Jensen. "Børn og døgninstitutioner". 1979

Formålet med denne undersøgelse var at beskrive opvækstmiljøet for de knap 2.000 børn, der på det tidspunkt var anbragt på børne- og skolehjem. Der blev udvalgt otte velfungerende institutioner, fordi man var interesseret i at se, hvad institutionerne kunne yde, når de var bedst. De otte institutioner var: To skolehjem, fire almindelige børnehjem og to små børnehjem, hvor personalet boede på stedet.

Resultatet af undersøgelsen viste, at institutionerne tilfredsstillte et krav om, at der som minimum skulle være et neutralt/positivt forhold mellem børn og personale, hvorimod perioder med ligeværdig kontakt mellem børn og personale ikke blev opfyldt i samme grad. Kun én institution adskilte sig væsentligt fra de andre, nemlig en af de alternative institutioner, hvor der var et overvældende antal såkaldt alternative situationer. Af de tre typer institutioner var det skolehjemmene, der havde de største vanskeligheder med at opfylde undersøgelsens to krav. De havde meget svært ved at opfylde kravet om en livsform, hvor personalet fik lejlighed til at vise det enkelte barn personlig omsorg. De almindelige børnehjem klarede sig lidt bedre, idet der her var to-tre gange så mange situationer, hvor personalet viste det enkelte barn personlig omsorg. De to alternative institutioner adskilte sig ikke væsentligt fra skolehjemmene, hvis man så på traditionel omsorg som lektiehjælp, personlig hygiejne osv., men derimod væsentligt ved den omsorg, der lå i de mange alternative projekter.

I konklusionen fremgik det, at børnene på skolehjemmene i alt var i en væsentlig dårligere situation end børnene på de almindelige børnehjem og i de alternative institutioner.

Kommentar

Tendensen i denne undersøgelse understøtter det problematiske i behandlingsarbejdet. Der er her ligesom i min undersøgelse en tendens til, at "behandling" opleves mindre rart for barnet end almindelig "børnehjemsomsorg". Historisk foregår noget af denne undersøgelse på en tid, hvor nogle af de teoretikere, jeg har haft fat i, siger, at behandlingen foregik ud fra en deduktiv vinkel, altså at man objektivt gjorde noget ved barnet. Kjær Jensens undersøgelse rejste spørgsmålet om, om behandlingsarbejde skal opleves som noget ubehageligt. Skal det være skidt, før det kan blive godt?

Mogens Nygård Christoffersen. "Familieplejen". 1988

Christoffersens undersøgelse bygger på spørgeskemaer fra et repræsentativt udsnit af plejefamilier med 0-17-årige børn og unge i døgnpleje. Undersøgelsen belyste familieplejen som anbringelsesform, herunder spørgsmål som plejeforældrenes forudsætninger, kontakten med socialforvaltningen, vanskeligheder hos plejebørnene samt plejeforældrenes aflønning.

Undersøgelsen viste, at de anbringende myndigheder kun i yderst begrænset omfang opstillede en behandlingsplan for barnet, der indeholdt en målsætning for anbringelsen. Ligeledes var en af konklusionerne, at der oftest manglede faste aftaler mellem sagsbehandler og plejefamilie.

Selv efter at have været i plejefamilie i 4½ år havde omkring halvdelen af plejebørnene et eller flere symptomer som mareridt, søvnproblemer, angstanfald og lign. To tredjedele af børnene reagerede på hjemmebesøg hos de biologiske forældre med usikkerhed og forskellige angstsymptomer og var generelt usikre på deres fremtid.

Kun halvdelen fik regelmæssigt besøg af sagsbehandleren hvert kvartal eller oftere. Plejehjemsforeningerne adskilte sig her, idet 80% af disse børn fik besøg mindst fire gange årligt. Disse besøg oplevedes som en støtte af plejefamilien, i modsætning til de sjældnere besøg af de kommunale sagsbehandlere, som i højere grad oplevedes som enten kontrollerende eller af ren administrativ karakter.

Kommentar

Undersøgelsen bekræfter stort set alle de fund, min undersøgelse har konstateret. Man kan dog ikke af Mogens Nygård Christoffersens undersøgelse se noget om kvaliteten i den enkelte familiepleje.

Per Guldborg m. fl. "Anbring mig ordentligt". 1991

Forfatterne har interviewet en gruppe unge mellem 12 og 15 år, der på tidspunktet for interviewet havde boet på døgninstitution et til to år. Intentionen med undersøgelsen var at give de unge mulighed for at udtrykke, hvordan de oplevede overgangen fra familielivet til institutionslivet.

Undersøgelsen viste, at situationen, da de skulle hjemmefra, stod mejslet ind i bevidstheden hos mange af dem og ofte huskedes meget detaljeret. Uanset hvem der havde været til stede, var situationen præget af, at selve beslutningen var blevet meddelt med meget få ord eller i meget uklare vendinger. Der blev ikke udtrykt sorg, men ofte aggressivitet. Ofte som en ubehagelig situation, der hurtigt skulle overståes. Afskeden med forældrene blev ofte præget af uafsluttede konflikter eller en diffus følelsesmæssig tomhed, som fik betydning for selve anbringelsesforløbet, fordi det blev sværere at opretholde et ordentligt samvær med biologiske forældre under anbringelsen. De unge fik oftest heller ikke taget afsked med deres kammerater.

Ved modtagelsen på institutionen manglede de unge personlig støtte fra de voksne. De huskede mest de voksne som informationsgivere, der orienterede om regler, lommepenge og lignende. De unge oplevede ikke, at de i den første tid på døgninstitutionen fik talt med voksne om bruddet med forældrene, om smerten og usikkerheden for deres nye situation.

De unges forhold til de voksne på institutionen var meget ambivalent. De unge havde en tendens til at opdele de voksne i "gode" og "onde". De "gode" var kendetegnet ved at lytte, ved at kunne se en sag fra to sider, herunder ved forståelse for den unges følelser og handlinger, ved at være fleksible for så vidt angik regler og ved at skabe aktiviteter. Endvidere betragtedes det som et plus, når pædagogen var personlig og for eksempel fortalte om sig selv.

De "onde" var omvendt kendetegnet ved faste principper, ved altid at ville have ret og ved at være fordømmende, nedvurderende og skeptiske over for de unge.

Kommentar

Resultaterne af ovennævnte undersøgelse bekræfter nogle af de samme tendenser, som min undersøgelse viser. Det er det personlige, de unge har syntes var positivt, og pædagoger med faste principper oplevedes negativt. Undersøgelsen viser, at de unge er blevet svigtet både før, under og efter anbringelsen. Desuden understøtter den opfattelsen af, hvad der opleves mindre rart, og hvad der er godt ved voksne: de almindelige fleksible menneskelige egenskaber hos pædagogen.

Erik De Place Andersen og Lykke Wagner. "Et møde med 18 unge, der blev tvangsfjernet i Odense Kommune". 1992

De spørgsmål, undersøgelsen skulle give svar på, handlede om, hvad der var sket med 18 børn, der blev tvangsfjernet mellem 1976 og 1984 samt hvordan de havde det, da undersøgelsen blev lavet i 1992.

Undersøgelsen viste blandt andet, at mange af dem ikke vidste, at de var tvangsfjernet. En god del af materialets yngste børn nåede ifølge dem selv at opholde sig på 6-12 institutioner. 60% af dem, der havde været i familiepleje i længere tid, havde stadig i 1982 periodisk kontakt med plejefamilien.

Der var en tydelig sammenhæng mellem antallet af steder, man havde været anbragt, og den generelle tilfredshed med livet på interviewtidspunktet: jo flere anbringelser, jo mørkere syn på tilværelsen.

Kommentar

Undersøgelsen bekræfter adskillige af de konklusioner, min undersøgelse er nået frem til. At børnene ikke kender anbringelsesårsagen, at de bliver anbragt gentagne gange, at ikke alle, der har været i familiepleje, fortsat har kontakt samt ikke mindst, at jo flere anbringelser, man har været udsat for, jo større er konsekvenserne i det voksne liv.

Mogens Nygård Christoffersen. "Anbragte børns livsforløb". 1993

Undersøgelsens formål var at belyse, hvorledes de unge, der blev anbragt uden for hjemmet, klarer sig som voksne. Den undersøgte gruppe består af 1.464 personer, der alle var født i 1967. Ca. halvdelen havde været anbragt uden for hjemmet, og den anden halvdel bestod dels af en gruppe, der havde været i risikogruppe og dels af en kontrolgruppe.

Undersøgelsen viste, at forholdsvis mange af de tidligere anbragte i løbet af deres opvækst havde været udsat for helt anderledes belastninger end deres jævnaldrende. Det havde sat sit præg på deres skoleuddannelse, erhvervsuddannelse og deres senere arbejdsmarkedstilknytning.

Relativt mange levede med en udpræget følelse af ensomhed og tomhed. Herudover havde de tidligere anbragte som voksne psykiske problemer og manglende selvværdsfølelse i et omfang, der langt oversteg kontrolgruppens. 10% af de tidligere anbragte piger havde fået børn som teenagere. Relativt mange af de tidligere anbragte havde ikke påbegyndt eller gennemført en uddannelse.

Relativt mange (43%) af de tidligere anbragte havde selv haft et alvorligt ønske om at komme hjemmefra inden det fyldte 16. år. Omkring 60% i alderen 6-14 år havde henvendt sig til en offentlig myndighed for at komme væk hjemmefra!

Kommentar

Hele 43% i denne undersøgelse ville gerne have været hjemmefra noget før. Knap halvdelen har altså gennem flere år levet under forhold, som de ikke har kunnet trives i. Min undersøgelse viser, at nogle af børnene kommer til at hade deres forældre ved ikke at få chancen for at komme hjemmefra, når de ønsker det. I min undersøgelse har flere af dem stadig som voksne hadefulde følelser over for deres forældre. Man kunne tænke over, om dette ville have været anderledes, hvis nogen havde hjulpet dem til at komme hjemmefra dengang og til at bearbejde denne følelse.

Janne Jørgensen og Lis Brønholdt. "Sådan er det at være Plejebarn".

Specialeopgave på den sociale kandidatuddannelse 1995

Undersøgelsen behandler 10 tidligere plejebørns hverdagsliv og relationer. Undersøgelsen gav bl.a. følgende resultater:

Den medmenneskelige dimension er af stor betydning i et plejeforhold. Noget af det, børnene huskede som betydningsfuldt, var opmærksomhed og engagement i dagligdagen, udtrykt gennem plejeforældrenes små dagligdags handlinger.

I fire familier har børnene savnet den nære kontakt og engagement fra de voksne. Tre af de fire har været anbragt i institutionslignende familier, dvs. familier med mange egne/og eller plejebørn og én eller begge voksne som fuldtidsplejeforældre. Der var i disse familier en tendens til, at der var større afstand mellem børn og voksne, således at børnene ikke fik tilbuddet om kontakt med den voksne. Disse børn gav udtryk for at føle sig snydt og søgte deres kontaktbehov dækket, dels hos mere perifere voksne, dels hos jævnaldrende ligestillede. De plejeforhold, børnene uforbeholdent har været glade for, har været dem, hvor de har mærket, at de voksne har holdt af dem og taget sig tid til et engageret samvær.

Overordnet var alle børnene interesseret i, at sagsbehandleren kom på besøg og fandt det vigtigt, at sagsbehandleren lærte børnene godt at kende. De efterlyste hyppigere og længerevarende besøg samt at sagsbehandleren talte alene med børnene.

Kommentar

I undersøgelsen omkring sagsbehandlerens rolle i forhold til barnet bekræfter de fund i denne undersøgelse, at sagsbehandleren ofte vælger at være en perifer og usynlig person. Dette er i modstrid med, hvad min undersøgelse konstaterer, at børnene har brug for. Ud over det bekræfter undersøgelsen i øvrigt tendensen til, at der kan være savn af menneskelig følelser, når børnene har været i en professionel plejefamilie.

Therese Münster og Annie Schmidt. "Undersøgelse af familier med børn anbragt uden for hjemmet i Københavns Kommune". 1995

Formålet med undersøgelsen var at analysere forholdene omkring faktisk anbragte børn og deres familier.

Undersøgelsen viste blandt andet, at en overvejende del af børnene tidligere havde været anbragt op til tre gange inden anbringelsen på undersøgelsestidspunktet.

I langt de fleste tilfælde har familien ikke tidligere haft den samme sagsbehandler som ved anbringelsen af deres barn, ligesom sagsbehandleren kun meget sjældent har besøgt anbringelsesstederne.

I konklusionen skriver forfatterne, at der synes at være en sammenhæng mellem barnets symptomer og forældrenes problematik, mellem belastningsgraden, omfanget og behandlingen deraf:

“Det kan derfor forekomme paradoksalt og ubegribeligt, at der optræder en rimelig stor gruppe børn i undersøgelsen, der selv efter en årelang anbringelsesperiode fortsat udviser omfattende problemer af social-emotionel karakter. Der synes endda at være enkelte tilfælde, hvor problemerne først er brudt igennem efter lang tids anbringelse.”

Forfatterne gør sig nogle tanker om, hvorvidt dette skyldes fokusering på særlige aspekter i den sociale sag, der giver barnet dårlig vækst og opvækstvilkår, om det skyldes manglende helhedssyn i behandlingsplanen, eller om det er undersøgelsesmaterialets udformning.

Forfatterne mener på denne baggrund, at det ikke er nok at fjerne barnet, men at der skal suppleres med andre relevante behandlingsmæssige tilbud, f.eks. psykoterapi.

Kommentar

Igen en rapport, der understøtter, hvad min undersøgelse viser: Gentagne anbringelser, ingen støtte fra sagsbehandleren til barnet, for dårlig udvikling af barnet under anbringelsen, og der peges på behov for mere hjælp under anbringelsen. I ovennævnte undersøgelse peges på eksempelvis psykoterapi, hvor min undersøgelse peger på, at en del af denne problematik kunne ændres ved bedre sagsarbejde i den enkelte anbringelse.

Karen Zobbe. “Hvad kan vi lære af familierne selv”. 1993

En pilotundersøgelse, der havde til hensigt at sætte barnets og familiens oplevelser i forbindelse med anbringelsen i centrum. Seks børn og deres familier samt deres professionelle hjælpere blev interviewet. Undersøgelsen konkluderede blandt andet, at socialforvaltningens arbejde havde været præget af mange sagsbehandlerskift. At den enkelte sagsbehandlers usikkerhed og manglende faglige viden kombineret med begrænset erfaring medførte, at der var et stort udækket behov for supervision. Børnene oplevede, at de ikke var blevet hørt i forbindelse med anbringelsen. Endvidere viste undersøgelsen, at de sager, hvor Plejehjemsforeningen havde været inde i billedet, blev vurderet særdeles positivt. Dette skyldtes angiveligt den erfaring og kompetence, der kom til udtryk i supervision til plejefamilien.

Kommentar

Pilotundersøgelsen understøtter min hypotese om, at en del af problemet ligger gemt i den manglende faglige viden og erfaring, der er begrundet i uddannelsen af socialrådgiverne og den manglende mulighed for at få rutine i de rammer, arbejdet på nuværende tidspunkt er organiseret under.

Sammenfatning og kommentarer til andre undersøgelser

Sammenfattende giver disse undersøgelser et historisk view fra 70'erne og frem. De første undersøgelser afspejler 70'ernes anbringelsesholdninger, fra følelsesmæssigt tilknyttede børn i familieplejerne, over børn på børnehjem, der til dels fik opfyldt deres behov, og til behandlingskrævende børn, der fik en “behandling” ud fra en opfattelse af, at de var “objekter” for pædagogernes teorier.

Alle ovennævnte undersøgelser afspejler de problemer, der har vist sig gennem de sidste år: genanbringelser, en oplevelse af familieplejen som “negativ professionalisme”, en stivnet institutionskultur med mangel på omsorg og følelsesmæssig kontakt samt sagsbehandlernes manglende tilstedeværelse og så videre.

Sammenfattende viser min og de nævnte undersøgelser, at samfundet ikke har taget konsekvensen af det, der har været konkluderet adskillige gange:

At der skal tidsmæssige ressourcer og ekspertise til i arbejdet med anbringelse af det enkelte barn.

Det kan undre, at den undersøgelse, Socialministeriet nu har iværksat, er endnu en undersøgelse, der har til hensigt at afklare, om kommunerne lever op til deres forpligtelser, når så mange undersøgelser tidligere har vist, at det gør de ikke. I stedet burde undersøgelsen handle om, hvad der er årsagen og hindringen for, at de ikke gør det.

Ingen tror vel, at det handler om ond vilje eller generel modstand, altså må forklaringen ligge et andet sted!

Der er behov for yderligere forskning på mange planer i anbringelsesområdet, før vi ved nok om, hvordan flere og helst alle af disse børn kommer mere helskindede igennem systemets behandling. Specielt mener jeg, der er brug for mere forskning og udvikling på det metodiske arbejde med anbringelser samt det kvalitative indhold i den enkelte anbringelse.

KAPITEL 9

Psykologiske overvejelser om arbejdet med anbragte børn

Dette kapitel vil omhandle forskellige psykologiske overvejelser om, på hvilken måde børn, der bliver anbragt, ofte adskiller sig fra børn, der vokser op under andre og oftest gunstigere forhold. Det vil omhandle forskellige teoretikeres psykologiske teorier, som jeg finder relevant i denne sammenhæng, samt mine egne psykologiske overvejelser.

Udvikling af kontaktevne

Børn, der bliver anbragt uden for hjemmet, er ofte børn, som har en baggrund med omsorgssvigt i større eller mindre grad. For nogle børns vedkommende har disse svigt rødder helt tilbage til de første vigtige måneder efter fødslen. John Bowlby skriver i sin bog *En sikker base* (1994) om det lille barn og samspillet med moderen, at et barn uden fødselsskader lærer socialt samspil i kontakt med sin mor. Dette starter umiddelbart efter fødslen. Den sunde nyfødte har en iboende evne til at indgå i en elementær form for socialt samspil. Det fremgår ligeledes af undersøgelser, siger Bowlby, at den almindeligt følsomme mor hurtigt indstiller sig på sit barns naturlige rytme, og at hun ved at lægge mærke til de enkelte træk opdager, hvad der passer til barnet og opfører sig derefter. Herved stiller hun ikke alene det lille barn tilfreds, men sikrer også, at det samarbejder. Bowlby konkluderer, at det lille barn er forudprogrammeret til at udvikle sig i et socialt samarbejde, men hvorvidt barnet gør det er i høj grad et spørgsmål om, hvordan det behandles.

Bowlby beskriver forsøg og observationer lavet med spædbørn, der viser, at det lille barn i høj grad responderer på den enkelte voksne, der tager sig af det, og altså ikke nødvendigvis responderer ens på for eksempel faderen og moderen. Spædbarnet reagerer ud fra, hvilket samarbejde det bliver tilbudt af den voksne. Det vil sige, at et spædbarn kan føle sig mere sikker og tryk ved sin mor end ved sin far eller omvendt.

Bowlby fortsætter med at beskrive begrebet "En sikker base". Begge forældre kan være med til at tilvejebringe en sikker base, hvorfra barnet og senere den unge kan gå ud i verden, og hvor det kan vende tilbage til i sikker forvisning om, at det vil blive budt velkommen, når det kommer. Og at det her kan få fysisk og emotionel støtte, blive trøstet, være ked af det og blive beroliget, hvis det er bange. Den væsentligste rolle består i at være til rådighed, parat til at reagere, når der er brug for opmuntring, men kun gribe aktivt ind, hvis det er absolut nødvendigt. "Basens" rolle er det meste af tiden afventende, men ikke desto mindre vital.

Det kræver, siger Bowlby, intuitiv forståelse og respekt for sit barns tilknytningsadfærd. Bowlby definerer tilknytningsadfærd som:

"... enhver form for adfærd, der bevirker, at en person opnår eller opretholder tæt kontakt med et andet klart identificeret individ, som opfattes som værende bedre i stand til at klare sig i verden. Det er mest iøjnefaldende, når personen er bange, udmattet eller syg og beroliges af trøst og omsorg. Andre gange er adfærden ikke så tydelig. Alligevel giver det en person en stærk og gennemtrængende følelse af sikkerhed at vide, at en tilknytningsfigur er til rådighed og parat til at reagere, og det opmuntrer ham til at påskønne og fastholde relationen. Selve tilknytningsadfærden er mest iøjnefaldende i den tidlige barndom, men kan ses hele livet igennem, især i kritiske situationer."

Tilknytningsadfærd har således sin egen indre motivation. Der skal skelnes mellem tilknytning og tilknytningsadfærd. Når man om et barn siger, at det er knyttet til, betyder det, at barnet er stærkt disponeret til at komme nær og i tæt kontakt med det pågældende menneske og især gør det under ganske bestemte betingelser. Dispositionen til at opføre sig på denne måde er en egenskab ved barnet. En vedvarende egenskab, der kun ændres ganske langsomt, som tiden går, og som ikke påvirkes af den øjeblikkelige situation. I modsætning hertil er tilknytningsadfærd betegnelsen for alle de forskellige former for adfærd, som personen fra tid til anden indlader sig på for at opnå eller opretholde den ønskede adfærd.

Mens tilknytningsadfærd kan udvises over for mange forskellige personer, er vedvarende tilknytning eller tilknytningsbånd begrænset til ganske få. Sædvanligvis moderen og faderen.

Bowlby beskæftiger sig også med den "frakoblende adfærd". Når et barn, f.eks. ved at blive institutionsanbragt, mister den/de personer, det er tilknyttet, reagerer barnet ved forskellige forsvarsprocesser, disse er anderledes end den normale tilknytningsadfærd, der som oftest går ud på at holde moderen i nærheden. Barnet kan vise en helt anden adfærd, end man ville forvente. Eksempelvis ved at være fjendtlig eller afvisende over for moderen, når hun endelig er der, for et kort øjeblik efter at være skrigende og ikke ville slippe hende. Det kan være, siger Bowlby, fordi de signaler, der normalt udløser tilknytningsadfærd, svigter. Dette betyder, at det system, der styrer noget så afgørende som tilknytning, under visse omstændigheder kan bringes til midlertidigt eller permanent ikke at kunne aktiveres, og alle de følelser og ønsker, der normalt ledsager den, dermed ikke længere kan fremkaldes. Bowlby siger videre, at dette kan betyde emotionelt frakoblede børn, altså at man ubevidst udvikler et forsvar, hvor man udelukker visse signaler, der ellers skulle fremkalde tilknytningsadfærd.

Bowlby påstår, at man nu med sikkerhed kan identificere tre primære tilknytningsmønstre samt de familiebetingelser, der fremmer dem:

Det første er det sikre tilknytningsmønster, hvor barnet har fuld tillid til, at forældrene (forældrefiguren) er til rådighed og vil reagere og hjælpe, hvis barnet kommer ud for modgang eller situationer, der gør det bange. Med denne forsikring føler barnet sig fri i sin udforskning af verden. Dette mønster fremmes, hvis forældrene, især moderen, i de første år er umiddelbart til rådighed, er modtagelig over for sit barns signaler og reagerer kærligt, når det søger trøst og beskyttelse.

Det andet mønster udgør en ængstelig, klæbende tilknytning, hvor barnet ikke er sikker på, om forældrene vil være til rådighed og vil reagere eller hjælpe, når der er brug for det. På grund af denne usikkerhed er barnet tilbøjelig til altid at udvise adskillelsesangst, til at være klynkende og bange for at udforske verden. Dette mønster, hvor der er en åbenlys konflikt, fremmes, hvis forælderen er let tilgængelige og hjælpsomme i nogle situationer, men ikke i andre, hvis der forekommer adskillelser, og, som det fremgår af kliniske resultater, hvis trusler om at blive forladt anvendes som styringsmiddel.

Det tredje mønster udgør den ængstelige, undvigende tilknytning, hvor barnet ikke tror på, at der vil blive reageret hjælpsomt, når det søger omsorg, men derimod venter at blive afvist. Et barn, der i udpræget grad tilhører denne type, forsøger at leve sit liv uden andres kærlighed og støtte, stræber efter at være emotionelt selvtilstrækkelig. Dette mønster, hvori konflikten er mere skjult, er et resultat af, at barnets mor altid afviser det, når barnet nærmer sig hende for at blive trøstet eller beskyttet.

Disse mønstre er tilbøjelige til at vare ved, når de én gang er indarbejdet. Efterhånden som barnet bliver større, bliver det i højere grad en egenskab ved barnet selv, som så overføres på nye forhold, f.eks. plejeforældre eller institutionspersonale.

Den model, barnet opbygger, afspejler også de billeder, forældrene har af det. De modeller er herefter styrende for, hvad barnet føler over for forældrene, og hvordan det forventer, at de vil behandle det samt hvordan barnet planlægger sin adfærd i forhold til dem. Når den samspilsmodel først er opbygget, er den tilbøjelig til at vare ved og tages i den grad for givet, at den kommer til at fungere på et ubevidst plan.

Bowlby beskriver i sin bog, hvor ubevidste og dermed utilgængelige disse mønstre er, jo ældre man bliver, men beskriver i det sidste kapitel, hvordan man gennem individuel terapi kan ændre nogle af disse ubevidste tilknytningsadfærd.

Kommentar

Bowlbys beskrivelse af et barns måde at lære tilknytning er interessant i forhold til, at det kræver af os professionelle, der arbejder med disse børn, at vi bliver dygtigere til at kunne se og forstå det enkelte barns tilknytningsadfærd for at finde en vej til, hvordan vi kommer ind på livet af lige netop det barn. Det er vigtigt at gøre sig mange overvejelser om, at de fleste af disse børn ikke har haft det, der hedder en "sikker base" og ikke har umiddelbar tro på deres omverden.

Omsorgssvigt

Kari Killèn har arbejdet og forsket i omsorgssvigtede børn og anviser modeller til, hvordan kontakten kan skabes, og hvad den professionelle skal tage udgangspunkt i.

Kari Killèn beskæftiger sig i sin bog *Sveket om omsorgssvigtede børn* med, hvad børn har brug for i kontakten i omsorgssvigtsituationer.

Kari Killèn skriver, at når vi skal kommunikere med børn, der er i en sådan situation, er det vigtigt at have for øje, at de på et eller andet niveau ved mere end os om, hvad der er foregået. Der er ingen grund til at skjule noget for dem, tværtimod er det vigtigt at sætte ord på! Killèn anviser fire principper for kontaktetablering i den fase, hvor der skal skabes kontakt til barnet i omsorgssvigtsituationen:

1. At møde barnet der, hvor det følelsesmæssigt befinder sig.
2. At dække barnets behov for at finde ud, af hvem du er.
3. At tage vare på forældrene for barnet.
4. At give barnet tilladelse til at formidle sig."

Kari Killèn skriver endvidere, at formålet med kontakten i vores samarbejde med barnet er at hjælpe det med dets desperate leden efter et ståsted i den verden, som de voksne har gjort skræmmende og uoverskuelig.

I den videre proces med arbejdet med barnet, hvor man må tilnærme sig yderligere for at komme i kontakt, foreslår Kari Killèn, at følgende principper tages med i arbejdet med barnet:

1. At reducere barnets indre kaos og dele dets smerte.
2. At gøre livet mere forståeligt.
3. At gøre livet mere forudsigeligt.
4. At reducere barnets oplevelse af ansvar og skyld for omsorgssvigtsituationen.
5. At hjælpe barnet med at sørge.
6. At synliggøre barnet.
7. At give barnet en ny og anderledes erfaring med kontaktforhold.
9. At hjælpe barnet at mestre."

Kari Killèns principper for kontakt er vigtige for at fastholde, at der skal laves et arbejde med barnet i den fase, hvor adskillelsen sker, for at hjælpe barnet med at blive fritaget for ansvaret for familien samt påbegynde en krisehjælp. Dette arbejde er en forudsætning for, at barnet kan komme videre i sin udvikling.

Kommentar

De børn, vi kommer i kontakt med, er oftest børn, der ikke plejer at blive draget med ind i overvejelserne om deres liv og dagligdag. Det er derfor nødvendigt at finde hjælp til, hvordan vi kommer i kontakt med dem, og hvordan vi kommunikerer med dem under forløbet. En kombination af Kari Killèns kommunikationsteorier og Bowlbys forståelse af "tilknytningsadfærd" kan ruste fagligt til mødet med disse børn.

Børn og kriser/adskillelse

Når et barn bliver udsat for et tab i den størrelsesorden, det er at miste sine forældre, eventuelle søskende og de daglige rammer, er der risiko for, at barnet kan komme i krise. Under alle omstændigheder bliver barnet udsat for et tab og har brug for hjælp til adskillelsen. Det er vigtigt at være opmærksom på, at barnet ikke alene oplever tabet af forældre, men også af de kendte daglige rammer, kammerater, omgivelser og i nogle tilfælde også tabet af, hvad man kunne kalde illusionen om at være i en fungerende familie.

Det er desuden vigtigt at huske på, at børn ikke sørger på samme måde som voksne. Og ofte bruger børn deres ressourcer på at tilpasse sig ved en flytning og giver ikke selv plads til det tabte. Mange gange har jeg i min praksis oplevet plejeforældre, der har sagt:

"Han er faldet utrolig godt til, han snakker slet ikke om det derhjemme."

Så er der for alvor grund til at blive bekymret. Barnet "overtilpasser" sig, og plejeforældrene må arbejde bevidst med, at der bliver plads til at erkende tabet og sorgen og vise barnet, at man godt må være ked af det.

Børn, der "mister" deres forældre ved en anbringelse, gennemlever foruden den krise, som selve adskillelsen betyder, også en sorg over tabet. For barnet kolliderer sorgen med den normale udviklingsproces, hvor det ene må vige for det andet, i det mindste for et begrænset tidsrum. Som regel er det sorgprocessen, der udskyder den normale udviklingsproces.

Nogle af disse børn har desuden loyaliteten som en dobbelt vanskelighed - båndene til fortiden, de levende forældre, der hindrer dem i en ægte tilknytning til nye voksne. De er så bange for at blive svigtet igen og har ingen mulighed for at bearbejde deres modstridende følelser. Det kræver viden i omgivelserne om børns sorgarbejde og deres reaktioner på separation og tab, så de kan få mulighed for at bearbejde deres følelser og oplevelser på en mere adækvat måde. Hvis dette ikke sker, kan der komme negative følgevirkninger i den normale udvikling, og tilpasningen på et dybere plan til nye forhold vanskeliggøres.

Andre børn har angsten som en anden følgesvend. Angsten for at blive sendt hjem igen til forhold, som har været for pinefulde og overgribende, og som de længe ofte har ønsket at blive taget bort fra. Adskillelse og tab vil her være forbundet med truslen om tab af "at være kommet i sikkerhed" og tabet af egen frihed ved at blive sendt hjem igen.

Ifølge Gudrun Edvardson kan et barn, som adskilles fra sine forældre eller andre voksne omsorgspersoner, føle sig truet, svigtet og værdiløst og forsøge at klare sin sorg, vrede og hjælpeløshed ved at give sig selv skylden for den situation, der er opstået. Skrækken for straf for disse følelser vanskeliggør bearbejdningen og tilknytningen til nye mennesker. De symptomer, man oftest kommer ud for, og som barnet behøver hjælp til, er de, der repræsenterer ubalance- og desorienteringsfasen i kriseforløbet.

Barnet skal have hjælp til at udtrykke sin forladthed, længsel og skyldfølelse - ofte en urealistisk skyld - for sin delagtighed i det, som førte til separation, men også skyldfølelse for "selv at have det godt" eller for selv at have svigtet sine egne. Indsatsen kan ikke fjerne smerten og de stærke følelser, men kan hjælpe til at strukturere dem og holde dem ud og lære barnet at håndtere og leve med dem og til at opnå en acceptabel løsning på krisen.

Efter sorgarbejdet kan barnet gå videre i sin udvikling, selvom det har mistet en eller flere vigtige personer. Det kræver dog oftest, at der findes andre personer i omgivelserne, som kan/har kunnet overtage vigtige funktioner, som barnet fik opfyldt hos den/de mistede, og som har forstået at omgås barnets sorgreaktioner på en adækvat måde. I almindelighed er barnet ude af stand til den langtrukne sorgproces, som ses hos det voksne individ, men producerer i stedet symptomer af forskellig art, f.eks. angst og forskellige former for regressiv adfærd, midlertidig afbrydelse i opnåede jeg-funktioner, udvikling af afvigende adfærd osv. Symptomer, som både barnet selv og omgivelserne i fællesskab må håndtere, indtil gentilpasningen begynder.

Tab får således en gennemgribende konsekvens, hvis det ikke kan bearbejdes og integreres hos barnet.

Kommentar

I min undersøgelse ser det ikke ud til, at ret mange har fået hjælp til bearbejdning af adskillelsen, sorgen og tabet. I særdeleshed ikke før anbringelsen, hvor barnet måske er allermest alene. På dette tidspunkt er barnet omgivet af voksne, der ofte selv er i krise og afmagtssituationer og fyldt med kaotiske følelser. I langt de fleste tilfælde har der ikke været nogen, som har hjulpet med at bringe kaos i orden for barnet.

Hvis det skal lykkes at hjælpe et barn i en krise, handler det dels om at kende og kunne handle ud fra kriseteorierne om børn, og dels om, at den voksne er i stand til at skabe kontakt med barnet for overhovedet at kunne yde denne hjælp.

En stor del af de interviewede i min undersøgelse har sandsynligvis heller ikke fået hjælp til krisen eller sorgen i forbindelse med selve anbringelsen. Dette ses på de mange udsagn om, hvor ubehageligt og kaotisk det ofte har været at blive anbragt, og på at mange af dem slet ikke kan huske, hverken hvem der tog imod dem, eller hvad der skete den første tid. I de tilfælde, hvor den interviewede har følt sig godt modtaget, er der måske ydet en form for krisehjælp?

Når barnet ikke får hjælp til at strukturere sit kaos og slippe skyldfølelsen i fasen op til anbringelsen, er barnet endnu dårligere rustet til at skabe tilknytning til nye mennesker. Når krisen heller ikke bearbejdes efter anbringelsen, bliver det endnu mere kompliceret.

Hvis flere af de interviewede havde fået hjælp til at bearbejde tabet, ville det måske have kunnet forebygge nogle af de mange negative oplevelser. Med det menes, at en bearbejdelse af adskillelsen ville have befordret kontakten mellem barnet og den professionelle. Mange af disse børn har gennem tiden været udsat for adskillige tab, og det er vigtigt at være opmærksom på, at når der igen sker et tab, aktiveres alle de gamle igen, og der kan være mulighed for også at få forholdt sig til ubearbejdede tab.

Gennem mit praktiske arbejde har jeg erfaret, at børn ofte tilsyneladende slet ikke reagerer i den første fase af anbringelsen, og slet ikke børn der har været anbragt flere gange. De "skintilpasser" sig i en fart og må oftest skubbes til og hjælpes for at få set på, hvad de har mistet. Børn får nemt selv den oplevelse og tanke, at de ikke kan være bekendt at være kede af det, når nu denne "søde" familie vil tage sig af dem.

Desuden sørger børn i "klumper", det vil sige, at de går ud og ind af sorgen. Fra det ene øjeblik at være dybt ulykkelige til det næste øjeblik at være fordybet i leg. De må hjælpes i den "klump", når sorgen er til stede, og de voksne må være sensitive og lydhøre i forhold til, hvornår barnet lige præcist er der, hvor sorgen kan komme til.

Sammenfattende - psykologiske overvejelser om arbejdet med anbragte børn

På baggrund af de interview, jeg har gennemført, kan det ikke med sikkerhed afklares, hvordan den enkelte har haft det efter fødslen og i den tidlige spædbarnsalder. Det fremgår dog, at mange kun har haft én forælder, og at mange beskriver så langt tilbage, de kan huske, en situation, der ikke har meget til fælles med Bowlbys beskrivelse af "en sikker base". Mange har hurtigt måttet forsøge at opbygge deres egen base og har ikke fået de optimale vilkår for udvikling af en sikker tilknytningsadfærd. De fleste har formentlig på denne baggrund været meget sårbare i forhold til nye tilknytninger.

En anden interessant del er, at næsten ingen af de interviewede har fået tilbudt hjælp til adskillelse i forbindelse med selve anbringelsen. Der er grund til at tro, at der er fare for, at man som barn i den forbindelse reagerer ved at "sætte sin tilknytningsadfærd ud af kraft". Hvis de voksne, der på det tidspunkt skal tage ansvaret for barnet, ikke er opmærksomme på: Hvad er dette barns tilknytningsadfærd? Hvordan kan jeg komme ind og hjælpe med at få barnet til at reagere? Kan der være fare for, at der sker en fastlåsnings? Det samme gælder børn, der bliver anbragt fjerde, femte, sjette eller syvende gang, der får svært ved efterhånden at finde tilbage til deres oprindelige sorg eller beskæftige sig med de reaktioner, der må være et eller andet sted, hvis ikke der er nogle voksne, der skubber på. Der er i min undersøgelse meget, der tyder på, at de professionelle i mange tilfælde ikke er gået ind og har taget vare på denne proces.

Hvis barnet fra starten eller senere i sit liv ikke får en stabil og sikker tilknytning og en sikker base, kan det komme til at føle sig ensomt. Barnet kan få en tilknytningsadfærd, der gør det vanskeligt at vælge faste voksne og dermed blive forstået af voksne. En sådan situation vil sandsynligvis give barnet følelse af ensomhed, selvom det er omgivet af mange voksne. Formentlig også, fordi den nye base ofte er for usikker.

Det, der i min undersøgelse giver stof til eftertanke, er, om de voksne, der senere arbejder med disse børn, er bevidste nok om dette? Og kan børn få ændret deres tilknytningsadfærd, når de ikke skal være sammen med de "nye" personer for livstid eller i længere tid?

Det er endvidere interessant, om teorierne om tilknytningsadfærd og de behov, der afledes heraf i forhold til de professionelle, overhovedet stemmer overens med de ressourcer og redskaber, de voksne har til rådighed i den fase, hvor børnene skal adskilles fra deres sædvanlige omsorgspersoner og tilknyttes nye. Hvis et barn skal have mulighed for at knytte sig til en ny voksen, eller nye voksne, undervejs i deres barndom, kræver det således et systematisk, bevidst arbejde med barnet for at nå frem til, at der bliver mulighed for ny tilknytning både i starten af en anbringelse, men også på længere sigt. Det kræver stabile voksne.

Dette arbejde kan foregå bl.a. ved kommunikation. Dels med at få bearbejdet barnets krise, og dels i forhold til at nå frem til at kunne mestre tilværelsen igen. I denne sammenhæng er det vigtigt at være opmærksom på, at mange af disse børn ikke er vant til at blive kommunikativt medinddraget i det hele taget.

KAPITEL 10

Lovgrundlaget for arbejdet med anbringelser

Kapitlet omhandler de lovmæssige intentioner og baggrunden for den måde, der skal arbejdes med anbringelser i dag.

Om bistandsloven 1976

Der blev med denne lov lagt vægt på, at der på børneområdet burde ske en samlet vurdering af familiens forhold. Børnenes problemer kunne ikke ses isoleret, men i et familiepolitisk og socialpolitisk helhedssyn. Der skulle satses på samarbejde med forældrene. Samarbejdet med socialforvaltningen skulle ses som et tilbud.

Bistandslovens problemer

Der var ikke tilfredshed med forholdene på børneområdet, og i 1987 og 1988 diskuteredes børns forhold i Folketinget, hvilket resulterede i nedsættelse af et udvalg. Baggrund: Den 15. marts 1988 fremsatte Det Radikale Venstre et forslag til folketingsbeslutning om kulegravning af bistandslovens bestemmelser for børn og unge, blandt andet med henblik på at udarbejde forslag til revision af bistandslovens bestemmelser om børn og unge. Graversen-udvalget blev nedsat 31. august 1988 af socialminister Aase Olesen. Udvalget fik to år til at gennemgå de gamle regler og fremkomme med regler, der var ændret, fordi de var nødvendige eller fordi de var ønskværdige.

Graversen-udvalget barslede med en rapport i 1990. Af denne fremgår, at de generelle krav til arbejdet med truede børn og unge skal bygge på: Kontinuitet - Helhedssyn - Undersøgelser.

Kontinuitet

Barnet har krav på og brug for kontinuitet. Det vil sige en uafbrudt sammenhæng på to planer: De ydre vilkår, som giver mulighed for en indre udvikling:

“Kontinuitet i opvæksten er et nødvendigt vilkår for, at barndommens to formål kan opfyldes. Overgangen fra afhængighed til selvstændighed finder sted ved, at barnet indgår i et følelsesmæssigt samspil med betydningsfulde personer. I samspillet med andre udvikles barnets personlighed gennem en stadig ændring af relationen, hvor barnet gradvist erhverver sig større selvstændighed. **Udvikling er baseret på et følelsesmæssigt samspil**, hvor kontinuiteten i kontraktforholdet er den klangbund, der giver barnet mod til at vikle sig ud af afhængigheden og erhverve sig evne til gensidighed i kontakten med andre.” (s. 29 - Betænkning nr. 1212 om de retlige rammer for indsatsen over for børn og unge. Statens Informationstjeneste, 1990)

Det blev således i betænkningen i 1990 til en vis grad defineret, hvilke værdier børn - også anbragte - skal tilbydes i vores samfund: Et følelsesmæssigt samspil med indbygget kontinuitet, der kan give barnet mulighed for at udvikle sig. Flot, godt og rigtigt, men det bliver ikke altid efterlevet i praksis.

Helhedssyn

Der skal arbejdes ud fra et helhedssyn på familien, dens ressourcer og vanskeligheder. Støtteforanstaltninger skal iværksættes i samråd med familien. Det kræver en problemformulering: Problemerne skal beskrives, som de fremtræder for familien og sagsbehandleren. Der skal handles og iværksættes støtte ud fra den problemformulering. Den skal være kendt af alle, både barn, forældre og sagsbehandler samt senere anbringelsesstedet.

Undersøgelser

Barnets eller den unges forhold skal undersøges, før der iværksættes foranstaltning. Undersøgelsen er et vigtigt led i sagsbehandlingen og et middel til at udføre problemanalyse. Den skal danne grundlag for at

iværksætte relevant og afpasset støtte og forhindre, at der iværksættes foranstaltninger, der er utilstrækkelige, samt omfatte kortlægning af familiens og barnets problemer og ressourcer, herunder:

Barnet:

- Barnets opfattelse af situationen
- Barnets overlevelsesstrategi og ressourcer i øvrigt
- Eventuelle udviklingsforstyrrelser og -forsinkelser
- Barnets tilknytning til og loyalitet over for forældrene.

Forældrene i forhold til barnet:

- Omsorgsevne
- Evne til at støtte og stimulere barnet
- Opfattelse af barnets behov
- Forventninger til barnet
- Evne til at indleve sig i barnets behov og sætte egne til side.

Forældrenes samliv:

- Hvordan formidles voksenroller?
- Er der konflikter/inddrages barnet i disse?
- Samspillet mellem barn og forældre
- Barnets roller i familien.

Undersøgelsen må ikke være mere omfattende, end formålet tilsiger, og det foreslås, at den munder ud i en handleplan for barn og familie.

Om handleplanen

Handleplanen skal være et resultat af den samarbejdsproces med barnet/den unge og forældrene, hvor mål og forventninger afstemmes, og hvor indholdet og rammerne i foranstaltningen fastlægges. Formålet er opnåelse af et mål, der er kendt og relevant for både familien og sagsbehandleren.

Såfremt undersøgelsen munder ud i, at der vælges en anbringelse af barnet/den unge som løsning på problemerne, skal der inden anbringelsen udarbejdes en plan for opholdet.

Det vigtigste led er dialogen med familien om handleplanen. Denne dialog skal være et element i en proces, der fører til et informeret samtykke fra forældrene. Udtrykket "informeret samtykke" betyder mere, end at man som sagsbehandler blot har fortalt, hvad der bør ske. Det informerede samtykke opstår gennem en proces, der har en videnskæssig og en følelseskæssig side. Forstået på den måde, at familien erhverver sig kendskab til mulige foranstaltninger - hvad de indebærer og deres sammenhæng med familiens ressourcer og problemstilling, og at familien får forståelse af egne problemer og følelseskæssigt accepterer at arbejde hermed.

Handleplanen skal indeholde:

1. Baggrund for den påtænkte foranstaltning.
2. Formålet med anbringelsen.
3. Valg af opholdssted.
4. Særlige forhold vedrørende barnet/den unge.
5. Anbringelsens forventede varighed.
6. Hvilke foranstaltninger, der påtænkes derhjemme under anbringelsen.
7. Hvilke foranstaltninger, der skal til, når barnet kommer hjem.
8. Hvilken kontakt, der skal være mellem barn og forældre/andre under anbringelsen.
9. Samtykkeerklæring.
10. Aftaler om revision af plan.
11. Aftaler om tilsyn.

Sagsbehandlerens rolle er den overordnede og koordinerende.

Som arbejds metode har handleplanen den fordel:

- At man får en systematisk arbejdsproces.

- At der kan blive en fælles forståelse af problemerne.
- At der formuleres synlig fælles målsætning mellem barn, familie og forvaltning.
- At der fremkommer et grundlag for at vælge den rigtige foranstaltning.
- At man sikrer inddragelse af relevante samarbejdspartnere.
- At man sikrer koordinering mellem relevante samarbejdspartnere.
- At den giver grundlag for udarbejdelse af behandlingsplan for barnet.
- At den sikrer, at der følges op på planen, når det er nødvendigt.

Sammenfattende - lovgrundlaget for arbejdet med anbringelser

Generelt kan siges om lovgivningen og intentionerne i forbindelse med anbringelser, at de faktisk på en udmærket måde giver retningslinier og anvisninger på, hvordan dette arbejde udføres mest hensigtsmæssigt.

Men at det ville sikre anbringelsesarbejdets kvalitet, hvis der blev lovgivet mere konkret om kvaliteten i dette arbejde. Som det er nu, står værdierne om følelsesmæssig kontakt mellem barn og voksne faktisk beskrevet i baggrunden (Betænkning nr. 1212 fra 1990), men ikke i selve lovgivningen.

Da der ikke altid leves op til den kvalitet, der står beskrevet i betænkningen, er det klart, at vi ser de problemer, vi gør, omkring kvalitet i arbejdet og fortsat vil se de samme problemer. Lovgivningen bør indeholde noget mere konkret om både kvantitet og kvalitet i tilsyns-/supervisionsarbejdet.

For at komme alle de fejlanbringelser til livs mener jeg, at der skal en lovændring til, der sikrer, at børn kun må anbringes af fagpersoner eller systemer med fagpersoner, der har en speciel uddannelse til at udføre dette arbejde.

KAPITEL 11

Forslag og krav til, hvordan dette arbejde kunne organiseres

I dette kapitel vil jeg sammenfatte, hvad jeg har konkluderet på baggrund af undersøgelsen samt hvad jeg har diskuteret undervejs i bogen og brugt af andres meninger og teorier. Jeg vil på baggrund af den sammenfatning skitsere, hvordan og under hvilke rammer jeg mener, dette arbejde skal udføres.

De udøvende faggrupper

Socialrådgiverne

Arbejdet med anbringelser bør ligge i hænderne på specialuddannede socialrådgivere. En sådan specialuddannelse kan ikke rummes i grunduddannelsen. Der bør oprettes en efteruddannelse, der specielt uddanner socialrådgivere til dette. Det vil endvidere være mest hensigtsmæssigt, at arbejdet blev samlet i centre, hvor der skulle være et personale i et fagligt miljø, der udelukkende arbejdede med anbringelser af børn. Fordelen ved et sådant center (eller flere) ville være, at der også her ville kunne samles overblik og kendskab til anbringelsesmuligheder i et større område.

Personligt tror jeg, at dette ville nedbringe antallet af fejl- og genanbringelser betragteligt. Og resultaterne ville blive sparede skattekrone og færre ødelagte menneskeskæbner.

I forhold til disse børn er socialrådgivernes rolle anderledes end pædagogernes. De skal yde omsorg til barnet og være menneskelige i deres omgang med barnet i det omfang, de er sammen med det, men først og fremmest skal de være dygtige til at se, hvor de kan skaffe barnet tæt omsorg og kærlighed, nemlig den hjælp de ikke selv kan eller skal yde.

Deres rolle er mere overordnet, undersøgende og koordinerende, men den skal i kontakten med barnet være omsorgsfuld og menneskelig. Det er både menneskeligt, omsorgsfuldt og kærligt at skaffe det, barnet har brug for i denne situation, selvom det gives af en anden. Man kan og skal stille krav til socialrådgiverne om involvering - som Poul Nissen siger: "Involvering kan være i ti minutter eller i lang tid." Socialrådgiveren skal involvere sig i barnet og barnets smerte i de minutter eller timer, han/hun er sammen med barnet.

Og hvem skal/kan stille krav om det? Der er ikke noget modstridende i de krav i forhold til den moral eller etik, der ligger i socialrådgiverfaget - heller ikke i uddannelsen. Der mangler snarere - som jeg er nået frem til - uddannelse, specielt i hvordan man taler med børn, der skal udsættes for så traumatiske oplevelser, som de bliver ved en anbringelse. Men det handler også om kulturen i en socialforvaltning. Kravene til sig selv, modet, uddannelsen, kravene (normerne) fra kolleger, og ikke mindst kravene og holdningerne fra ledelsen - eller kravene fra medarbejderne til ledelsen om, hvad de vil og kan og skal gøre i en anbringelsessag. Det handler om, at socialrådgiverne erkender deres usikkerhed og henter hjælp til det, de synes er for svært.

Pædagogerne

Børn har brug for omsorg, kærlighed og involvering for at blive nogenlunde hele mennesker. De har også brug for voksne, der har forstand på, hvilke skader børnene eventuelt har fået af det, de har været udsat for, og hvordan de kan hjælpes bedst muligt. Det er den uddannelsesmæssige, professionelle del af det - og det skal pædagogerne kunne.

Hvem kan stille krav om det? Der skal stilles krav om, hvilken pædagogik/holdning og hvilket menneskesyn amter og kommuner vil acceptere ved indgåelse af en overenskomst med institutionen eller ved godkendelse af et opholdssted eller en familiepleje.

Familieplejerne

I forhold til familieplejeområdet er der ingen tvivl. Man skal stille krav om, at en familiepleje vil give omsorg, menneskelighed og kærlighed til det barn, de tager ind i familien, og man skal stille krav om, at barnet skal være i familien som et ligeværdigt medlem, og at familien vil involvere sig i barnet.

Som konsekvens af det mener jeg, at der bør tages fat på at diskutere pædagogernes/familieplejernes holdninger. Enten gennem uddannelse eller gennem debat på andre måder. Tiden og tidsånden går i den rigtige retning.

Tværfagligt samarbejde

Som det fremgår af ovennævnte overvejelser, er det at arbejde med anbragte børn, fra det øjeblik beslutningen tages, og til de er hjemme igen eller skal klare sig selv, et krævende arbejde. Hvis det skal lykkes ideelt, handler det, ud over de nævnte problemer i uddannelsen, også om tværfaglighed. At de rigtige fagpersoner med den rigtige viden er inde på de rigtige tidspunkter. Og frem for alt, at der er én person, der kontinuerligt styrer processen hele vejen igennem. Den person har blandt meget andet til opgave at få det tværfaglige samarbejde til at fungere til barnets bedste.

“Elsk de svagest stillede børn og unge!”

Dette var overskriften på en avisartikel i Politiken, der handlede om Socialministeriets konference den 15. maj 1996. Der var på denne konference stor enighed om, at det, der rykkede og hjalp i forhold til de svagest stillede børn og unge, var involvering og engagement. Diskussionen om, hvordan vi så gør det - elsker dem og involverer os - skal føres videre i de pædagogiske kredse, der arbejder med anbragte børn.

Den ideelle anbringelse

På baggrund af det jeg ved, både gennem min egen og andres undersøgelser, mener jeg således, at det ideelle anbringelsesforløb ser således ud:

Før anbringelsen

Der skal være en socialrådgiver, som skaber direkte kontakt og giver kvalificeret hjælp til barnet. I kontakten skal tages hensyn til, at barnet ofte ikke er vant til at blive taget med på råd eller vant til at formulere følelsesmæssige problemstillinger. Barnet skal have hjælp til at få orden på sin kaotiske verden. Allerede i denne fase skal startes med hjælp til adskillelsen fra forældrene. Der skal udarbejdes en handleplan, hvori barnet er taget med i overvejelserne på et niveau, der passer til barnets alder og udviklingstrin.

Der skal iværksættes en grundig undersøgelse, som giver så godt et billede af barnet og dets behov, at der skabes grundlag for at vælge den foranstaltning, der er den rigtige. Der skal være afklaring om, hvorvidt det er en permanent foranstaltning eller en observerende/behandlende foranstaltning, indtil den endelige, permanente foranstaltning findes. Der bør ikke finde mere end to anbringelser sted af et barn. Den første anbringelse på institution, og den næste skal være den permanente, hvis ikke barnet skal hjem til forældrene. Barnet skal tages med i diskussionen og overvejelserne af valget.

Under anbringelsen

Uanset hvilken type foranstaltning, der vælges, skal der:

- Være en kvalificeret ansvarlig voksen, der sørger for, at barnet får hjælp til adskillelsen samt gennem bevidst kommunikationsarbejde sørger for at vurdere barnets “tilknytningsadfærd” med henblik på hjælp til at overføre tilknytning til ny person, under hensyntagen til den proces, barnet har brug for.
- Være voksne til rådighed for barnet, der er afklaret om deres eget værdigrundlag og “pædagogpersonlighed”, der kan og vil involvere sig i barnet og engagere sig følelsesmæssigt. De voksne skal have følgende egenskaber: Være ærlige, kunne give omsorg, vise respekt for barnet, vise/have tillid til barnet, holde af barnet, give tryghed, udvise specielle hensyn til det unikke ved barnet, vise sikkerhed mht. egne grænser.
- Være voksne, der under forløbet hjælper barnet med at få styr på sin historie og sørger for at holde historien ajour under anbringelsen samt sørger for, at barnet får sin historie med sig videre i livet.
- Være voksne, der respekterer og hjælper barnet i kontakten med de biologiske forældre. Også når barnet ikke vil vide af sine forældre. Det vil i den sammenhæng sige forlader den traditionelle, faglige holdning

om, at "alle børn er loyale over for deres forældre uanset hvad", og er åbne for, at nogle børn hader deres forældre.

- Være en ansvarlig, kvalificeret socialrådgiver, der udarbejder handleplan, viser sig ofte, når barnet er anbragt, og også taler alene med barnet. Samt følger handlingsplanen op i takt med nødvendige ændringer og sørger for, at der på anbringelsesstedet bliver udarbejdet behandlingsplan, der stemmer overens med handleplanens intentioner.
- Være en ansvarlig, kvalificeret socialrådgiver, der er i stand til at yde kvalificeret supervision til en plejefamilie og/eller en institution, og som forholder sig "kritisk" til eventuelle objekt/subjekt holdninger samt har kvalifikationer og mod til at gå ind i en dialog til fordel for barnet.
- Være en ansvarlig socialrådgiver, der går ind i sidste fase af anbringelsen og hjælper med at finde ud af, hvordan overgangen til eget liv lettes. Samt støtter kontakten til anbringelsesstedet eller hjælper med at finde afløsere for anbringelsesstedet og dermed nyt netværk.

Efter anbringelsen

Efter anbringelsen skal der være en ansvarlig voksen, der giver mulighed for, at barndommens specielle oplevelser på godt og ondt gennemarbejdes. Denne skal sørge for, at historien er intakt, og - hvis der er huller i historien - give tilbud om hjælp til at få den helt på plads.

Kommentarer til "den ideelle anbringelse"

Da det nu er socialrådgivere på den ene side og pædagoger og plejefamilier på den anden side, der, under de vilkår de har, tager sig af anbringelsesområdet, vil jeg i skrivende stund forholde mig til det.

Arbejdet må forbedres og videreudvikles på følgende fronter:

1. I anbringelsesfasen, så den rigtige anbringelse bliver etableret fra starten.
2. I tilsynsarbejdet/supervisionsarbejdet både i plejefamilierne og på institutionerne.
3. I udslningsfasen fra familiepleje eller institution.

Man kan i amtskommunerne være med til at forbedre arbejdet ved at bidrage til udviklingen som inspiratorer, igangsættere, konsulenter og supervisorer i de funktioner, der varetages herfra.

Ud over at den bistand, der allerede ydes, fortsat kan diskuteres og videreudvikles, kunne jeg forestille mig, at der blev iværksat udviklingsprojekter omkring nogle af de mest centrale problemstillinger. Det kunne f.eks. være, at man i kommunerne specialiserede anbringelsesarbejdet, afsatte den fornødne arbejdskraft samt sørgede for uddannelse og supervision.

Ad. 1. Anbringelsesfasen

Så længe virkeligheden ser ud, som den gør, er dette kommunernes kompetenceområde, og det mest ideelle ville være at arbejde bevidst på at udvikle samarbejdsstrukturen med kommunerne således, at der altid i en anbringelsessag bliver stillet konsulentbistand til rådighed i det omfang, der er nødvendigt for at bistå kommunen til at få barnet grundigt vurderet og visiteret til den rigtige anbringelse. Samt om nødvendigt bistå kommunen med at få udarbejdet en realistisk og brugbar handleplan. Der kan i denne forbindelse arbejdes på et mere formelt samarbejde med Amternes Rådgivningsafdelinger.

Der må desuden udvikles nye forundersølgelsesmetoder inden for familieplejeområdet, der tager højde for en dybere undersøgelse af plejefamiliernes menneskesyn og værdigrundlag.

Der skal udvikles arbejdsprocedurer/-måder i samarbejdet mellem amt og kommuner, der gør, at barnet får personlig og tilstrækkelig hjælp helt fra første fase i en anbringelsessag, uanset om der er tale om familiepleje eller institution.

Ad. 2. Tilsynsarbejdet

Der skal arbejdes med videreudvikling af krise-/adskillelsesarbejdet ved et barns ankomst i institution/familiepleje.

Der skal udvikles metoder til at hjælpe barnet med at få styr på sin historie både før anbringelsen og under, således at barnet kan få den med sig videre ud i verden.

Der skal udvikles samarbejdsstrukturer, f.eks. kurser og lignende, således at personalet på institutionerne får mulighed for at gå dybere i diskussionerne om værdigrundlag, menneskesyn og egne pædagogiske mål og rammer. Der skal desuden udvikles ansættelsesprocedurer, der tager højde for, at man på de pågældende institutioner får personale, der passer ind i det værdigrundlag, man ønsker at arbejde efter.

Endelig skal der udvikles forsøgsmodeller på institutionerne, der kan tage højde for et længerevarende samvær med den person, barnet skal knytte sig til. For eksempel andre arbejdsmodeller.

Ad. 3. Udslusningsfasen

Der må udvikles udslusningsmodeller, som sikrer, at de unge ikke bliver ladt i stikken ved det 18. år.

Tidligere anbragte bør have støtte til at starte foreninger eller andre initiativer, der giver den anbragte hjælp til at få styr på sin historie og sit netværk.

Der må igangsættes en mere konkret overordnet debat om, hvilket indhold der ønskes i familiepleje- og institutionsområdet.

Afsluttende kommentarer

Det spørgsmål, jeg gik rundt med i hovedet: "Kan man overhovedet have et professionelt forhold til et barn?" kan således besvares med et: "Nej!" De voksne skal være villige til at indgå i et positivt, involverende forhold til barnet, og i mange tilfælde skal man have et fagligt afklaret, integreret ståsted og en faglig viden, der gør den voksne i stand til at beskytte sig selv og barnet mod yderligere nederlag samt være i stand til at hjælpe barnet videre i en konstruktiv udvikling. Endvidere skal man som voksen vide, hvornår ens faglige viden og erfaring ikke slår til, således at man kan søge relevant hjælp.

I vores fremtidige debat kunne vi så også fundere lidt over de ord, vi - og lovgiverne - bruger på dette område:

"at anbringe"

Er det ikke noget, man gør med genstande? Er det et ord, der er godt at bruge om, hvor et barn skal tilbringe sin barndom og have sin opvækst?

"at sende i aflastning"

"At skulle aflastes" giver umiddelbart signaler og tanker om noget meget besværligt, man skal være fri for for at kunne holde det ud. Ordet indeholder ikke umiddelbart noget om, hvad meningen er for barnet!

"at betale i vederlag"

Vederlæggelse af penge får umiddelbart en klang af kirkebøsse, synder og afladspenge.

Slutteligt har jeg kun at tilføje, at jeg håber, at denne debat vil fortsætte, indtil der er taget skridt til at anerkende dette meget komplicerede arbejdsområde som et speciale. Og at man dernæst fra politikere og lovgivere vil tage konsekvensen af en sådan anerkendelse i retning af radikale ændringer, der giver nye muligheder for udvikling og fremskridt på dette område.

EFTERSKRIFT

Jeg har ikke mere på hjertet og vil lade en af de interviewede slutte af med en oplevelse, han havde som 9-årig:

“Min far plejede at ringe hver torsdag. På et tidspunkt, da holdt de opringtoner op. Jeg begyndte at spørge efter nummeret hjem og prøvede at ringe hjem, men der skete ikke noget. I lang tid sagde pædagogerne, at han nok snart ringer. Det gør han selvfølgelig ikke. Så blev det jul, og i julen lukker institutionen, så kommer hele banden hjem. Aftalen var, at jeg skulle sættes på et tog og køre hjem og så hentes på banegården af min far. Da jeg står ud af toget, er der ingen til at hente mig. Så jeg går hjem, hvor vi bor. Jeg har nøglen til hoveddøren og låser op, og lejligheden den er fuldstændig tom - totalt tom! Undtagen de ting, der er på mit værelse. Det er vist den 23. december, og hvad fanden skal man så gøre? Jeg går ind til naboen, en gammel dame, og spørger, om hun ved noget. Hun havde godt set, han var flyttet, men ellers ikke noget. Så bor jeg på mit værelse og går ind til naboen og spiser hver aften, også juleaften. Når jeg har spist, går jeg ind til mig selv. Der bor jeg, til ferien er forbi, da går jeg ned og tager toget tilbage til institutionen. Det, der er skrækkeligt, det er det, der kommer bagefter. Jeg tager hjem på institutionen, bliver hentet på banegården: ‘Har du haft en god ferie?’ ‘Tjae, min far var ikke hjemme!’ ‘Nå, det var da ærgerligt!’ - De troede simpelthen ikke på, hvad jeg sagde.”

LITTERATUR

Andersen, Peter Ø: Pædagogens praksis. Rosinante, 1995.

Backe-Hansen, Elisabeth: Fosterbarn. Universitetsforlaget, Oslo, 1984.

Billgren, Poul: Børneforsorg i Danmark. Ejnar Munksgaard, 1945.

Boje, Andreas: Vort børne- og ungdomsværn. Martins Forlag, 1931.

Boolsen, Merete Watt m.fl.: Børns opvækst uden for hjemmet.
AKFs Forlag, 1986.

Bork, Ole Tophøj m.fl.: Pædagogiske kvalifikationer. Systime a/s, 1994.

Bowlby, John: En sikker base. Det lille forlag.

Børjeson, Bengt: Hotate, försummade, övergivna. Raben og Sjøgren, 1990.

Børnekommissionens betænkning. København, 1981. Møllers bogtrykkeri.

Caspersen, Eva: Tvangsfjernelse af børn, del 1-4. Ålborg Kommune, 1988.

Christoffersen, Mogens Nygård: Anbragte børns livsforløb.
Socialforskningsinstituttet, 1993.

Christoffersen, Mogens Nygård: Familieplejen.
Socialforskningsinstituttet, 1988.

Danske opdragelseshjem. Udgivet af Dansk Børnehjemsforening m.fl., 1926.

De Place Andersen, Erik: Stærkt velfærdstruet. Socialmedicinsk afsnit,
Social- og sundhedsforvaltningen, Odense Kommune, 1992.

Edvardson, Gudrun: Børn i sorg, børn i krise. Reitzel, 1985.

Egelund Tine og Lis Hillgaard: Social rådgivning og social behandling.
Munksgaard, 1993.

Ertmann, Bo: Tvangsfjernelser. Kroghs Forlag A/S, 1994.

Familieplejen i Danmark. 99 Årsberetning til repræsentantskabsmøde 17.-18. september 1993.

Goldstein Joseph m.fl.: Barnets tarv. Oversat, Centrum, 1981.

Grinde, Turid Vogt: Barnevern i Norden. Nordisk Ministerråd, 1985.

Grothe Nielsen, Beth: Anstaltbørn og Børneanstalter gennem 400 år.
Socpol, 1986.

Grønhøj og Vita Pruzan: Idealer og praksis. Socialforskningsinstituttet,
publikation nr. 63. København, 1974.

Guldborg, Per m.fl.: Anbring mig ordentligt. Munksgaard, 1991.

Gustavson, Jeppe: Børn og unge i miljøerne. Nogle erfaringer. Aalborg Universitetsforlag, 1981.

Horsten, Holger: Børne- og ungdomsforsorg i Danmark. Nyt Nordisk Forlag, 1969.

Hougaard, Bent: Hjemme er bedst. ISU, 1989.

Jørgensen, Per Schultz, m.fl.: Risikobørn. Hvem er de - hvad gør vi? Det Tværministerielle Børneudvalg, 1993.

Juul, Jesper: Dit kompetente barn. Schønberg, 1995.

Kalvesten, Anna Lisa: Institutionsbørn i familiepleje. Munksgaard, 1977.

Kildedal, Karin: Statusrapport, Familieplejegruppen. Nordjyllands Amt, 1993.

Kildedal, Karin: Udviklingsprojekt, Familiepleje. Nordjyllands Amt, 1991.

Killèn, Kari: Sveket. Kommuneforlaget, Oslo, 1991.

Kjær Jensen, Mogens: Børn og Døgninstitutioner. Socialforskningsinstituttet, 1979.

Kjærgård, Birgitte: GUK. Dansk Socialrådgiverforening, 1993.

Kløvedal, Troels: Den tynde hud. Gyldendal, 1994.

“Kvalitative metoder i dansk samfundsforskning”. Redigeret af Tom Broch m.fl. Nyt fra samfundsvidenskaberne, 1981.

Lieberkind, Margot (red.): Socialpædagogisk uddannelsesrapsodi. Special-trykkeriet Viborg, 1991.

Lihme, Benny: Socialpædagogik for børn og unge. Socpol, 1988.

Linden, Gunilla: Kan børn skifte forældre? Nyt Nordisk Forlag, 1982.

Løkke, Anne: Vildfarende børn. Forlaget SocPol, 1990.

Nissen, Poul: Identitetsudvikling i værdiperspektiv. Pædagogisk Psykologisk Forlag, 1991.

Og det handler om børn. Familieplejen i Danmark 1894-1994.

Om grundlaget for anbringelse af børn uden for hjemmet. Socialstyrelsen, Bistandsafdelingen, 1982.

Pedersen, Lis: Stiftelsestøser - Kongebørn. Dansk Psykologisk Forlag, 1987.

Perch, Poul W.: Træk af de danske børne- og ungdomshjems historie. Gyldendal, 1885.

Steinicke, Jørgen: Fra næstekærlig børnesagsarbejder til professionel socialpædagog. FB bogtryk, 1989.

Støvelbæk, Helmer: At ville noget andet. Dafolo Forlag, 1994.

Uggerhøj, Lars: Hjælp eller afhængighed. Aalborg Universitetsforlag, 1995.

Ågesen, Niels: Fra børnehjem til nærinstitution. Socialpolitisk forening, 1979.

Zobbe, Karen: Anbringelse af børn og unge. Akademisk Forlag, 1993.

Stikordsregister

barndom 23
basale konflikt, den 114
behandling 64
brændpunkter 104
børnehjem 31, 69
Børnehuset 23
børneloven 25

De danske Plejehjemsforeninger 25
Det Tværministerielle
Børneudvalg 26

erstatningsforældre 120

faglig kompetence 107
faglige udgangspunkt 57
fagligt miljø 108
familien som idé 118
familieplejeanbringelser 19
familieplejegruppen 36
Familieplejen i Danmark 25, 38
fejlanbringelser 57
fælleselementer 108

Graversen-udvalget 29

handleplaner 21

institutionsområdet 19
interview 40
interviewguide 41
involvere 123
involvering 113

“kemi” 80
konsekvenser 94, 98, 100
kontaktetablering 141
kontaktevne 137
krise 142

loyalitet 52

menneskeopfattelse 116
menneskesyn 111
misbrug 48

observationsskolehjem 70
opdragelsesmetoder 119
overgreb 48
overlevelsestrategier 109

paradigmeskift 123
plejeformidlingen 36
plejetilladelse 59
private bevægelser 25
professionelle 19

professionelle familiepleje 13
professionsbegrebet 105
"pædagogiske pædagog", den 63
pædagogpersonlighed 111, 116

rapshuse 24
registrering 66
relationsorienteret 123
rutine 107

sagsbehandler 85
skolehjem 54
skolekundsaber 96
socialforvaltningen 85
socialpædagogiske kollektiver 20
speciale 107
specialisering 106
subkulturer 67
supervision 108

tilknytningsadfærd 138

uddannelse 26, 106

værdigrundlag 111